

Hallituksen esitys Eduskunnalle kotikuntalaiksi ja laiksi väestötietolain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi kotikuntalaki sekä muutettavaksi väestötietolakia. Kotikuntalaki korvaisi väestötietolaissa olevat kotipaikan määräytymistä ja siihen liittyvät ilmoitus- ja hallinnollista menettelyä koskevat säännökset.

Henkilön kotikunta määräytyy kotikuntalain nojalla tosiasiallisen asumisen perusteella. Henkilön omalla käsityksellä kotikunnastaan on ratkaiseva merkitys valintatilanteissa. Poikkeukset tosiasiallisen asumisen mukaisesta kotikunnasta ovat vähäiset. Kotikunnasta ei tehdä erillistä hallintopäätöstä, vaan tieto siitä merkitään henkilön antaman ilmoituksen perusteella väestötietojärjestelmään.

Henkilö on velvollinen ilmoittamaan kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan muuttumisesta väestökirjaviranomaisille. Tilapäisestä asuinpaikasta ilmoittaminen on vapaaehtoista. Kansalaisen kannalta ilmoitusmenettelyä kevennetään ja yksinkertaistetaan. Rakennuksen omistajalla tai tämän edustajalla sekä valtion ja kunnan viranomaisella on muuttajan ilmoitusvelvollisuuteen nähden toissijainen velvollisuus antaa tietoja henkilön kotikunnan ja asuinpaikan määräytymistä varten.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	2.3.2.8. Kotipaikkatiedon julkisuus	17
1. Johdanto	3	3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ...	17
2. Nykytila	3	3.1. Tavoitteet ja keinot	17
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3	3.2. Keskeiset ehdotukset	18
2.1.1. Väestötietojärjestelmä	3	3.2.1. Kotikuntakäsite	18
2.1.2. Kotipaikan määräytymisen perusteet	3	3.2.2. Kotikunnan määräytyminen	18
2.1.3. Muuttoilmoitusmenettely	4	3.2.3. Ilmoitusmenettely	18
2.1.4. Kotipaikkapäätös	4	3.2.4. Ilmoituksen laiminlyönnin seuraamukset	19
2.1.5. Muutoksenhaku	5	3.2.5. Virheen korjaaminen ja muutoksenhaku	19
2.1.6. Rangaistussäännökset	5	3.2.6. Tietojen suojaaminen	19
2.1.7. Vuoden vaihteen asukasluku ja kotipaikka	6	4. Esityksen vaikutukset	19
2.1.8. Kotipaikkatietojen julkisuus	6	4.1. Kunnallistaloudelliset vaikutukset	19
2.1.9. Kuntien velvollisuudet ja kustannusvastuu	6	4.1.1. Kunnallistaloudellisista vaikutuksista yleensä	19
2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	7	4.1.2. Kuntien valtionosuudet ja verotulot	20
2.2.1. Yleistä	7	4.1.3. Koulutuksen ja laitoshoidon kustannukset	21
2.2.2. Pohjoismaat	7	4.1.4. Kuntien ja valtion välinen kustannustenjakko	21
2.2.3. Euroopan yhteisöt ja Euroopan talousalue	10	4.1.5. Yhteenveto kunnallistaloudellisista vaikutuksista	21
2.2.3.1. Euroopan yhteisöt	10	4.2. Valtiontaloudelliset vaikutukset	22
2.2.3.2. Euroopan talousalueesta tehty sopimus	10	4.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset ..	22
2.2.3.3. Eräitä Euroopan maita ...	11	5. Asian valmistelu	22
2.3. Nykytilan arviointi	12	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	23
2.3.1. Kotipaikkaan liittyvät oikeusvaikutukset	12	1. Lakiehdotusten perustelut	23
2.3.1.1. Oikeusvaikutuksista yleensä	12	1.1. Kotikuntalaki	23
2.3.1.2. Kotipaikkapäätöksen sitovuus	12	1 luku. Yleiset säännökset	23
2.3.1.3. Yksilöön kohdistuvat oikeusvaikutukset	12	2 luku. Kotikunnan määräytyminen	24
2.3.1.4. Kuntiin kohdistuvat oikeusvaikutukset	13	3 luku. Menettelysäännökset	27
2.3.1.5. Muihin julkisyhteisöihin kohdistuvat oikeusvaikutukset	13	4 luku. Kotikuntamerkinän korjaus	32
2.3.1.6. Suomessa olevaan kotipaikkaan liittyvät oikeusvaikutukset	13	5 luku. Muutoksenhaku	33
2.3.2. Kotipaikan määräytymiseen liittyviä epäkohtia	14	6 luku. Erinäiset säännökset	34
2.3.2.1. Yleistä	14	7 luku. Voimaantulosäännökset	34
2.3.2.2. Opiskelijat	15	1.2. Laki väestötietolain muuttamisesta	35
2.3.2.3. Laitoshoidossa olevat henkilöt	15	2. Voimaantulo	36
2.3.2.4. Useiden asuntojen haltijat ..	15	3. Sääätämisyjärjestys	36
2.3.2.5. Ulkomaalaiset	16	LAKITEKSTIT	37
2.3.2.6. Kotipaikkapäätös	16	1. Kotikuntalaki	37
2.3.2.7. Menettelytapaongelmia ...	16	2. Laki väestötietolain muuttamisesta	41
		LIITE	44
		Rinnakkaisteksti	44

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Kotipaikan määrääminen ja kotipaikkatiedon rekisteröinti ovat perinteisesti kuuluneet väestökirjanpitoon, vaikka muidenkin hallinnonalojen lainsäädäntöön sisältyy asuinpaikkaa ja kotipaikkaa koskevia säännöksiä.

Väestötietolailla (507/93) on kumottu väestökirjalaki (141/69). Uudistus ei sisällä sanottavia muutoksia henkilön kotipaikan määrittymistä koskeviin säännöksiin.

Kotipaikka ei ole enää nyky-yhteiskunnassa niin pysyvä ja yksiselitteisesti määriteltävissä oleva käsite kuin vielä 1960-luvun lopussa väestötietolakia edeltäneen väestökirjalain säätämisen aikaan. Yhteiskuntaoloissa ja kansalaisten asenteissa tapahtuneiden muutosten sekä kansainvälistymisen johdosta kotipaikan määrittymistä koskeva lainsäädäntö on jäänyt selkeästi jälkeen muusta yhteiskuntakehityksestä.

Hallitusmuodon 7 §:n mukaan Suomen kansalaisella on oikeus oleskella omassa maassa, vapaasti täällä valita asuinpaikkansa ja kulkea paikkakunnasta toiseen, mikäli laissa ei ole toisin säädetty. Oleskelun ja asumisen vapaus kuuluu Suomen kansalaisten perusoikeuksiin. Kotipaikan määrittymistä koskevilla väestötietolain sen paremmin kuin sitä edeltäneen väestökirjalain säännöksilläkään ei ole rajoitettu tätä perusoikeutta, vaan jokainen voi valita asuinpaikkansa vapaasti. Tästä huolimatta kansalaiset ovat kokeneet yleisesti, että kotipaikan määrittymistä koskevat säännökset eräissä tapauksissa tosiasiallisesti rajoittavat mainitua perusoikeutta.

Henkilön asumiseen liittyy useita oikeusvaikutuksia, joiden toteutuminen on yleensä kytkeytyvä väestötietolain mukaiseen kotipaikkaan jossakin Suomen kunnassa. Oikeudet ja velvollisuudet liittyvät tällöin joko henkilön senhetkiseen kotipaikkaan tai vuoden vaihteen kotipaikkaan. Myös väestön keskusrekisteristä saatavalla virallisella asukaslukutiedolla on useiden hallinnonalojen päätöksentekoon liittyviä oikeusvaikutuksia.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Väestötietojärjestelmä

Väestötietolain 2 §:n mukaan väestötietojärjestelmä on automaattisen tietojenkäsittelyn avulla pidettävä yhtenäinen tietojärjestelmä, joka muodostuu alueellisista rekistereistä. Rekisteritoimistot vastaavat virka-alueensa rekisteritiedoista ja niiden ylläpidosta. Väestörekisterikeskus vastaa väestötietojärjestelmän yleisestä toimivuudesta ja rekisteritoimintojen yhtenäisyydestä.

Väestötietojärjestelmään talletetaan väestötietolaissa säädetty tiedot Suomen kansalaisista ja Suomessa vakinaisesti asuvista ulkomaalaisista. Järjestelmään voidaan eräissä tapauksissa tallettaa myös tietoja tilapäisesti Suomessa asuvista ulkomaalaisista. Poikkeuksellisesti järjestelmään voidaan lisäksi tallettaa tietoja ulkomaalaisista, jotka eivät ole koskaan oleskelleet Suomessa. Väestötietojärjestelmään ei kuitenkaan talleteta tietoja ulkomaalaisista, joka on vieraan valtion Suomessa olevan diplomaattisen tai muun edustuston taikka lähetetyn konsulin viraston palveluksessa, Yhdistyneiden Kansakuntien, sen erityisjärjestön tai sellaiseen rinnastettavan muun kansainvälisen järjestön palveluksessa, hänen perheenjäsenensä tai hänen yksityisessä palveluksessaan oleva. Rekisteritoimisto voi kuitenkin erityisestä syystä tallettaa väestötietojärjestelmään tiedot edellä mainitun ulkomaan tai kansainvälisen järjestön edustajan perheenjäsenestä tai hänen yksityisessä palveluksessaan olevasta.

2.1.2. Kotipaikan määrittymisen perusteet

Kotipaikan määrittymisen perusteista säädetään väestötietolain 15—17 §:ssä.

Henkilöllä on väestötietolain 15 §:n mukaan kotipaikka siinä kunnassa, jossa hänellä kulloinkin on varsinainen asunto ja koti. Jos henkilöllä on useita asuntoja, hänen varsinaisen asuntonsa ja kotinsa on siellä, missä

hänellä on yhteinen koti aviopuolisonsa ja lastensa kanssa. Jos asunnot ovat tällöin samanveroiset tai jos yhteistä kotia ei ole, kotipaikka on siinä kunnassa, jossa henkilö pääasiallisesti oleskelee.

Myös silloin, kun henkilöllä ei ole varsinaista asuntoa ja kotia missään kunnassa, hänen kotipaikkansa on siinä kunnassa, missä hän pääasiallisesti oleskelee. Jollei siitä saada selvitystä, kotipaikka on siinä kunnassa, jonka väestöön hänen on katsottava kuuluvan tai viimeksi kuuluneen työn, tulojen tai muiden olosuhteiden perusteella.

Sosiaalilautakunnan huostaan otetun henkilön kotipaikka on siinä kunnassa, jonka sosiaalilautakunta on päättänyt huostaanotosta.

Ulkomaalaisen henkilön kotipaikka määräytyy myös edellä mainittujen perusteiden mukaan. Väestötietolain 16 § asettaa kuitenkin lisäedellytykseksi sen, että ulkomaalaisen oleskelu maassa on tarkoitettu kestämään tai on kestänyt vähintään yhden vuoden. Erityisestä syystä ulkomaalaisella voidaan katsoa olevan kotipaikka Suomessa vuotta lyhyemmänkin oleskelun perusteella.

Väestötietolain 17 §:n mukaan henkilön kotipaikka ei muutu, jos hän oleskelee tilapäisesti ulkomailla, on laivaväkeen kuuluvana merillä, on virka- tai työsopimussuhteessa Suomen valtion ja palvelee ulkomaanedustustossa, on hoidettavana sairaalassa tai muussa siihen verrattavassa laitoksessa, suorittaa asevelvollisuutta tai suorittaa rangaistusta laitoksessa. Tilapäisenä poissaolona kotipaikalta pidetään myös opiskelusta, sairaudesta, eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyydestä, muusta julkisesta luottamustoimesta, lyhytaikaisesta työsuhteesta tai muusta näihin rinnastettavasta satunnaisesta oleskelusta johtuvaa poissaoloa kotipaikalta.

2.1.3. Muuttoilmoitusmenettely

Muuttoilmoitusmenettelystä säädetään väestötietolain 9 §:n 2 ja 3 momentissa sekä 10 §:ssä.

Henkilön on tehtävä itsestään ja kanssaan muuttaneista perheenjäsenistään kirjallinen muuttoilmoitus uuden asuinpaikkansa rekisteritoimistolle. Ilmoitus on tehtävä, jos oleskelu on tarkoitettu kestämään yli kuukauden, ja myös silloin, kun tilapäinen oleskelu asuinpaikassa muuttuu pysyväksi. Ilmoitus on annettava viimeistään kolmantena päivänä muutosta

sen rakennuksen omistajalle tai tämän edustajalle, johon henkilö muuttaa. Rakennuksen omistajan tai tämän edustajan on toimitettava ilmoitus viimeistään seitsemäntenä päivänä muutosta rekisteritoimistolle. Rakennuksen omistajalla tai tämän edustajalla on väestötietolain 13 §:n 1 momentin mukaan velvollisuus huolehtia ilmoitusvelvollisuuden täyttämisestä.

Maastamuuttavan on tehtävä itsestään ja kanssaan muuttavista perheenjäsenistään kirjallinen maastamuuttoilmoitus kotipaikkansa rekisteritoimistolle. Ilmoitus on tehtävä, jos oleskelu ulkomailla on tarkoitettu kestämään yli kolme kuukautta, ja myös silloin, kun tilapäinen oleskelu ulkomailla muuttuu pysyväksi.

Hoito-, huolto- ja rangaistuslaitos on velvollinen henkilön kotipaikan tarkistamista varten ilmoittamaan rekisteritoimistolle vuosittain tammikuun aikana laitoksessa yli kolme kuukautta olleet henkilöt.

Rekisteritoimistoissa käsiteltyjä muuttoilmoituksia (vakainainen ja tilapäinen muutto) oli vuonna 1992 noin 500 000 ja maastamuuttoilmoituksia noin 8 600.

2.1.4. Kotipaikkapäätös

Päätöksenteosta henkilön kotipaikka-asiassa säädetään väestötietolain 19 ja 20 §:ssä. Kotipaikkapäätösten tekeminen rekisteritoimistoissa on massahallintomenettelyä. Se koskee laajoja kansalaisryhmiä, mutta sillä on myös vaikutuksia kansalaisten oikeusasemaan yksittäistapauksessa.

Rekisteritoimisto tekee henkilön antaman muutto- tai maastamuuttoilmoituksen perusteella päätöksen hänen kotipaikastaan. Jos henkilö on laiminlyönyt ilmoitusvelvollisuutensa, rekisteritoimiston on kehotettava häntä määräajassa täyttämään velvollisuutensa ja samalla ilmoitettava, että laiminlyönti ei estä asian ratkaisemista. Määräajan jälkeen rekisteritoimiston on tehtävä päätös kotipaikasta. Vastasyntyneen lapsen kotipaikka ratkaistaan syntymäilmoituksen ja lapsen vanhempien tai huoltajana olevan vanhemman kotipaikkatietojen perusteella.

Maahan muuttavan ulkomaan kansalaisen kotipaikka ratkaistaan muuttoilmoituksen perusteella noudattaen edellä mainittuja kotipaikan määräytymistä koskevia säännöksiä. Ulkomaalaista koskevaan kotipaikkaratkaisuun vai-

kuttavat käytännössä myös ulkomaalaisviranomaisten tekemät päätökset kyseisen henkilön oleskeluluvasta.

Tehdessään päätöksen henkilön kotipaikasta rekisteritoimisto samalla määrittelee henkilön kotikunnan, evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksien kirkkokunnan jäsenten alueellisesti oikean seurakunnan sekä sen kiinteistön ja sillä olevan rakennuksen ja huoneiston, jossa henkilö asuu. Asunnoton henkilö voidaan merkitä väestötietojärjestelmään kunnassa vailla vakinaista asuntoa olevaksi. Rekisteritoimiston on annettava henkilölle tiedoksi hänen kotipaikkaansa koskeva päätös, jos se ei ole annetun ilmoituksen mukainen tai jos rekisteritoimisto on tehnyt päätöksen muulta kuin muuttajalta saamiensa tietojen perusteella.

Ulkomaille vakinaisesti muuttaneet Suomen kansalaiset jäävät väestötietojärjestelmään niin sanottuun poissaolevaan väestöön. Maastamuuttaneen ulkomaalaisen tietojen ylläpito väestötietojärjestelmässä lopetetaan, kun hän on muuttanut vakinaisesti asumaan ulkomaille.

Muutto- ja maastamuuttoilmoitusten perusteella rekisteritoimistot tekevät vuosittain noin 750 000 henkilöä koskevaa kotipaikkapäätöstä. Kunnasta toiseen muuttaneiden ja maastamuuttaneiden henkilöiden kokonaismäärä on vuosittain noin 200 000 henkilöä, joten kuntien sisäisiä muuttoja on noin 550 000 kappaletta.

Väestökirjoihin merkittyjen tilapäisessä osoitteessa asuvien henkilöiden kokonaismäärä oli vuonna 1992 noin 117 000 henkilöä, joista noin 107 000 oleskelee tilapäisesti Suomessa joissakin toisissa kunnissa ja noin 10 000 tilapäisesti ulkomailta.

Vuonna 1992 syntyi Suomessa noin 70 000 lasta ja kuoli noin 52 000 henkilöä. Vakinaisesti Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä oli vuoden 1992 lopussa noin 46 000 henkilöä.

2.1.5. Muutoksenhaku

Muutoksenhausta rekisteritoimiston tekemään kotipaikkapäätökseen säädetään väestötietolain 21—23 §:ssä.

Ensimmäisessä vaiheessa henkilöllä on mahdollisuus kirjallisesti vaatia oikaisua kotipaikkapäätöksen tehneeltä rekisteritoimistolta. Rekisteritoimiston oikaisuvaatimukseen antamaan päätökseen saa asianomainen henkilö hakea muutosta valittamalla siitä lääninoikeu-

teen. Lääninoikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla siitä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Vain sillä henkilöllä, jota kotipaikkapäätös koskee, on valitusoikeus. Henkikirjoituksen lakkauttamista koskevan uudistuksen yhteydessä vuonna 1990 poistui kunnalta valitusoikeus, koska se oli koskenut pelkästään henkikirjoituspaikkaa.

Vuonna 1990 tehtiin rekisteritoimistoissa kaikkiaan noin 400 oikaisuvaatimuksen hylkäävää päätöstä. Jatkovalituksia lääninoikeuksiin näistä tehtiin noin 30. Rekisteritoimistoille tehtyjen oikaisuvaatimusten kokonaismäärää ei ole tämän jälkeen selvitetty. Korkein hallinto-oikeus on vuoden 1989 jälkeen ratkaissut neljä kotipaikkaa koskevaa valitusasiaa. Kotipaikkaa koskevia valitusasioita oli korkeimmassa hallinto-oikeudessa vuoden 1992 heinäkuussa vireillä neljä.

2.1.6. Rangaistussäännökset

Väestötietolakia edeltäneen väestökirjalain 24 §:n mukaan voitiin henkilö, joka on laiminlyönyt muuttoilmoitusvelvollisuutensa, tuomita sakkoon. Syyte voitiin kuitenkin jättää nostamatta, jos ilmoitusvelvollinen oli kehotuksen saatuaan täyttänyt velvollisuutensa.

Väestötietolain 36 § sisältää samansisältöisen säännöksen kuin edellä mainittu väestökirjalain säännös. Väestötietolain mukainen rikosnimike tälle teolle on väestökirjanpitorikkomus. Tästä teosta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos ilmoitusvelvollinen on kehotuksen saatuaan täyttänyt velvollisuutensa tai jos rikkomus on muutoin vähäinen.

Väärän merkinnän aiheuttamista julkiseen asiakirjaan koskevat rikoslain 36 luvun 7 §:n säännökset uudistettiin vuonna 1990 ja siirrettiin 16 luvun 21 §:ään. Rikosnimike muutettiin samalla rekisterimerkintärikokseksi. Näiden säännösten mukaan voidaan henkilö, joka antaa rekisteriä pitävälle viranomaiselle väärän tiedon aiheuttaakseen oikeudellisesti merkityksellisen virheen viranomaisen pitämään yleiseen rekisteriin tai käyttää mainittua virhettä hyväkseen hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai toista vahingoittaakseen, tuomita rekisterimerkintärikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi.

Vuonna 1990 tuomittiin väestökirjalain

24 §:n rangaistussäännöksen nojalla kaksitoista henkilöä ja vuonna 1991 kahdeksan henkilöä rangaistukseen. Samana vuonna tuomittiin nyt kumotun rikoslain 36 luvun 7 §:n (väärän merkinnän aiheuttaminen julkiseen asiakirjaan) säännösten perusteella kaikkiaan 40 henkilöä rangaistukseen ja vuonna 1991 rikoslain 16 luvun 21 §:n (rekisterimerkintärikos) perusteella 35 henkilöä rangaistukseen.

2.1.7. Vuoden vaihteen asukasluku ja kotipaikka

Väestötietolain 18 §:ssä säädetään vuoden vaihteen asukasluvusta ja kotipaikasta. Säännöksen mukaan väestötietojärjestelmään otetaan tieto siitä, mikä on kunnan asukasluku vuoden vaihteessa, ja siitä, missä kunnassa henkilöllä on mainittuna ajankohtana ollut väestötietolaissa tarkoitettu kotipaikka. Tällöin otetaan huomioon seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä väestötietojärjestelmään talletetut tiedot.

2.1.8. Kotipaikkatietojen julkisuus

Kotipaikkaa koskevien tietojen julkisuudesta säädetään yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/51) 14 §:ssä ja väestötietolain 24—33 §:ssä.

Ensiksi mainitun säännöksen mukaan asiakirjoista, joiden julkisuus poikkeuksineen on lailla tai asetuksella täydellisesti järjestetty, niin kuin yleiset väestöluettelot, ei saa yksittäistapauksessa toisin määrätä.

Tietojen luovuttamisen yleisiä edellytyksiä koskevan väestötietolain 25 §:n mukaan luovutettavan tiedon tulee olla tarpeellinen ilmoitettuun käyttötarkoitukseen. Tietoa ei saa luovuttaa, jos luovuttamisen voidaan perustellusta syystä epäillä loukkaavan henkilön yksityisyyttä, hänen etujaan tai oikeuksiaan taikka vaarantavan valtion turvallisuutta. Kuitenkaan muille kuin asianomaiselle viranomaiselle ei saa luovuttaa muun muassa tietoa lapsen huostaanottoa koskevasta sosiaalilautakunnan ratkaisusta tai tietoa siitä, että henkilö oleskelee hoito-, huolto- tai rangaistuslaitoksessa.

2.1.9. Kuntien velvollisuudet ja kustannusvastuu

Kunnalliset palvelut tuotetaan ja järjestetään

ensisijaisesti kunnan asukkaille. Opiskelijoiden osalta lainsäädännössä on tästä poikkeuksia. Poikkeus on myös kunnan vastuu henkilön toimeentuloturvasta. Vastuu kuuluu sille kunnalle, missä henkilö oleskelee. Henkilön oleskeluun perustuva toimeentuloturvastuu koskee siten opiskelijoita ja muita kunnassa tilapäisesti oleskelevia henkilöitä sekä myös kuntien ulkomailta tulevia pakolaisia ja työnhakijoita.

Mikäli lakisääteisiä kunnallisia palveluja järjestetään toisten kuntien asukkaille, henkilön kotikunta vastaa yleensä niistä kustannuksista, jotka henkilö on aiheuttanut toiselle kunnalle. Näin menetellään esimerkiksi silloin, kun koulutusta annetaan toisen kunnan opiskelijalle tai kun henkilön hoito vaatii oleskelua toisen kunnan omistamassa hoitolaitoksessa. Muiden kuin lakisääteisten palvelujen osalta käytäntö vaihtelee. Esimerkiksi liikennelaitosten sekä vapaa-ajan- ja kulttuuripalvelujen käyttöä ei yleensä ole rajoitettu henkilön kotikunnan perusteella.

Kunnat eivät ole velvollisia antamaan terveydenhuoltopalveluja eikä sairaanhoitoa henkilöille, joiden kotikunta on muussa kunnassa, ellei kysymyksessä ole kiireellistä hoitoa tarvitseva potilas. Kansanterveyslaissa (66/72) ja -asetuksessa (205/72) samoin kuin erikoissairaanhoidolaissa (1062/89) on opiskelijoiden terveydenhuollosta nimenomaiset säännökset. Opiskelijoiden terveydenhuollon järjestämisvastuu kuuluu aina oppilaitoksen sijaintikunnalle ja se koskee myös toisista kunnista kotoisin olevia opiskelijoita. Erikoissairaanhoidon kustannuksista vastaa opiskelijan kotikunnan sairaanhoitopiiri. Korkeakoulukunnat korvaavat Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön kustannuksista noin kymmenen prosenttia.

Kunnat eivät osallistu korkeakouluissa tapahtuvasta koulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Sen sijaan kunnat järjestävät ja kustantavat yhdessä valtion kanssa lukiokoulutuksen ja pääasiassa myös ammatillisen koulutuksen. Kunnat korvaavat toisen kunnan oppilaitoksissa käyvien oppilaiden opetuksesta ja opintososiaalisista eduista aiheutuvat käyttökustannukset. Korvaus, joka on laskennallinen, koostuu kotikunnan saamasta oppilasmäärään perustuvasta valtionosuudesta ja kotikunnan omasta maksuosuudesta. Tällä järjestelmällä pyritään siihen, etteivät vieraan kunnan oppilaat aiheuta opetusta järjestävälle kunnalle kustannuksia.

Opiskelija voi vapaasti ja rajoittamatta haakeutua ammatilliseen koulutukseen ja lukioon. Kotikunnan korvausvelvollisuus toisen kunnan tai kuntayhtymän ammatillisessa oppilaitoksessa ja lukiossa käyvistä opiskelijasta kuuluu opiskelijan kotikunnalle. Tämä koskee myös valtion ja yksityisten ylläpitämiä ammatillisia oppilaitoksia.

Vanhukset, vammaiset, invalidit, mielisairaati tai muut vastaavat henkilöryhmät ovat oikeutettuja tiettyihin kotikuntansa järjestämiin palveluihin. Mikäli hoidon tarve edellyttää laitoshoidoa, kunta voi järjestää hoidon toisen kunnan, kuntayhtymän, valtion tai yksityisen ylläpitämässä laitoksessa. Henkilön kotikunta sitoutuu tällöin korvaamaan laitoshoidon kustannukset laitosta ylläpitävälle yhteisölle.

Kunnallisten palvelujen nykyinen henkilön kotikuntaan sidottu rahoitusjärjestelmä on mahdollistanut muun muassa laitoshoidon ja ammatillisten koulutuspaikkojen tarjonnan myös toisten kuntien asukkaille.

2.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

2.2.1. Yleistä

Valtiot ovat yleensä järjestäneet väestöään koskevien tietojen rekisteröinnin omien historiallisten, taloudellisten ja yhteiskunnallisten lähtökohtiensa ja tavoitteidensa mukaisesti. Eri maiden järjestelmistä on kuitenkin löydettävissä eräitä yhtymäkohtia. Kansainvälisesti tarkasteltuna väestökirjanpidon keskeisimpinä tavoitteina voidaan pitää vaali- ja verotusmenettelyn, asevelvollisuuden, sosiaaliturvajärjestelmien sekä tilastotuotannon toteuttamista. Monissa maissa, kuten esimerkiksi Irlannissa, Isossa-Britanniassa ja Ranskassa, ei ole koko väestöä kattavaa väestökirjanpitojärjestelmää. Näissä maissa rekisteröidään lähinnä väestön perhesuhteisiin liittyviä tietoja erillisiin rekistereihin.

Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleisopimuksen (SopS 8/76) 12 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella laillisesti valtion alueella olevalla on oikeus liikkua siellä vapaasti ja valita vapaasti asuinpaikkansa. Artiklan 2 kappaleen mukaan jokainen voi vapaasti lähteä maasta. Artiklan 3 kappaleen mukaan edellä

mainittuja oikeuksia ei saa rajoittaa muutoin kuin laissa säädetyllä tavalla, jos rajoitukset ovat välttämättömiä valtion turvallisuuden, yleisen järjestyksen, yleisen terveydenhoidon tai moraalin tai muiden oikeuksien ja vapauksien takia. Artiklan 4 kappaleen mukaan keneltäkään ei saa mielivaltaisesti kieltää oikeutta tulla omaan maahansa. Samansisältöisiä määräyksiä liikkumisen ja asumisen vapaudesta sisältävät myös Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tekemän yleissopimuksen (SopS 19/90) neljännen lisäpöytäkirjan 2 ja 3 artikla. Nämä sopimukset ovat Suomea velvoittavia.

2.2.2. Pohjoismaat

Suomen ja Ruotsin kesken on jo vuodesta 1940 ollut voimassa siviilisäätyilmoitusten vaihtamisesta tehty sopimus (SopS 4/40), jonka perusteella toisessa sopimusvaltiossa asuvien sopimusvaltion kansalaisten syntymää, avioliittoa ja kuolemaa koskevia tietoja on ilmoitettu asianomaisille viranomaisille.

Kaikkien Pohjoismaiden kesken on ollut sopimukseen perustuvaa yhteistyötä väestökirjanpitoasioissa vuodesta 1968 lukien. Nykyisin voimassa oleva Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välinen väestörekisteriä koskeva sopimus (SopS 49/90) tuli Suomessa voimaan 1 päivänä lokakuuta 1990.

Sopimuksen mukaan tulomaan paikallinen rekisteriviranomainen ratkaisee lainsäädäntönsä mukaisesti, rekisteröidäänkö henkilö tulomaassa asuvaksi. Rekisteröinti voidaan tehdä ainoastaan niin sanotun yhteispohjoismaisen muuttokirjan perusteella, jonka antaa lähtömaan asianomainen rekisteriviranomainen. Rekisteröintipäätöksen tehtyään tulomaan rekisteriviranomainen ilmoittaa lähtömaan rekisteriviranomaiselle ratkaisustaan. Jos henkilön katsotaan vakinaisesti asettuneen asumaan tulomaahan, lähtömaan rekisteriviranomainen poistaa hänet rekisteristä. Kotipaikkaa koskeva ratkaisuvallta on siis tässä tapauksessa normaalisti maastamuutosta poiketen tulomaan rekisteriviranomaisella. Sopimuksen mukaan rekisteröityä maahanmuuttopäivää pidetään tulomaassa muuttopäivänä. Sopimus koskee kansalaisuudesta riippumatta kaikkia pohjoismaasta toiseen muuttavia henkilöitä.

Norja

Norjassa valtion viranomaisen kunnittain pitämään väestörekisteriin merkitään kaikki, joilla on asuinpaikka asianomaisessa kunnassa.

Muuttajan tulee kahdeksan päivän kuluessa muutosta ilmoittaa siitä sen kunnan väestörekisteriin, johon henkilö muuttaa. Tämä väestörekisteri tekee päätöksen rekisteröidäänkö henkilö kunnassa asuvaksi. Muuttopäiväksi katsotaan päivä, jolloin väestörekisteri vastaanotti ilmoituksen. Väestörekisterin päätöksestä voidaan valittaa väestökirjanpidon keskusviranomaiselle (Sentralkontoret for folkeregistrering).

Henkilön asuinpaikka määräytyy sen mukaan, missä hän säännönmukaisesti viettää vuorokausileponsa (yölepo tai vastaava lepo). Sellaisen henkilön, joka viettää vuorokausileponsa vaihtelevasti useammalla paikkakunnalla, asuinpaikaksi katsotaan se paikka, mikä olosuhteiden kokonaisarvioinnin mukaan on hänen vakinaisin oleskelupaikkansa. Puolisoiden asuinpaikaksi katsotaan se paikka, missä heillä on yhteinen koti, vaikka toinen tai molemmat puoliset viettäisivät pääasiallisesti vuorokausileponsa muualla. Jos henkilö ammatinsa johdosta ei vietä vuorokausilepoansa missään määrättyssä paikassa, hänen asuinpaikkaan katsotaan se paikka, missä hänen perheensä asuu tai mihin hänellä muilla perusteilla on asumisluonteinen yhteys. Henkilö voidaan rekisteröidä kunnassa vailla vakinaista asuntoa olevaksi, jos hänellä voidaan katsoa olevan tähän kuntaan oleskelun vakinaisuuden ja muiden seikkojen perusteella suurempi asumisluonteinen yhteys kuin toiseen kuntaan. Jos henkilön todistettavaksi asuinpaikaksi ei voida katsoa mitään kuntaa maassa, rekisteröidään hänet keskusrekisteriin.

Lyhyempi kuin kuuden kuukauden määräaikainen oleskelu muualla ei muuta asuinpaikkaa, jollei oleskelupaikka ole henkilön ainoa asumisluonteinen yhteys tänä ajanjaksona. Jos oleskelu kestää yli kuusi kuukautta, katsotaan henkilön oleskelupaikka asuinpaikaksi. Henkilön asuinpaikka ei myöskään muutu, jos oleskelu toisella paikkakunnalla johtuu opiskelusta, varusmies- tai siviilipalveluksesta, sijoituksesta vankilaan, sairaala- tai laitoshoidosta tai hallituksen tai suurkäräjien jäsenyydestä. Kuitenkin esimerkiksi opiskelijan tai laitoshoidossa olevan kotipaikka voi muuttua, jos asuntoolosuhteiden johdosta henkilön voidaan katsoa

asuvan toisella paikkakunnalla. Jos henkilöllä ei ole enää asuntoa muualla kuin opiskelu- tai laitospaikkakunnalla, katsotaan tämä paikkakunta hänen kotipaikakseen. Opiskelijoiden, jotka ovat avioliitossa tai joilla on lapsi, asuinpaikka määräytyy normaalien säännösten mukaan.

Jos henkilö muuttaa Pohjoismaiden ulkopuolelta asettuaan asumaaan maahan tai oleskellakseen maassa vähintään kuusi kuukautta, hänen on ilmoitauduttava kahdeksan päivän kuluessa väestörekisteriin. Vähintään kuuden kuukauden oleskelu maassa oikeuttaa asuinpaikkaan, vaikka oleskelu olisikin väliaikaista. Pohjoismaiden ulkopuolelta muuttavan henkilön rekisteröinti voidaan tehdä, jos ulkomaalaispoliisin tutkinta on suoritettu ja henkilöllä on oleskelulupa.

Ruotsi

Ruotsissa tuli 1 päivänä heinäkuuta 1991 voimaan uusi väestökirjanpitolaki, jolla vastuu paikallisesta väestökirjanpidosta siirrettiin evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnilta veroviranomaisille. Lailla tarkistettiin ja ajantasaistettiin myös rekisteröinnin sisältöä koskevia asioita.

Muuttajan on viikon kuluessa muutosta ilmoitettava siitä kirjallisesti veroviranomaiselle, yleiseen vakuutuskassaan tai postikonttoriin. Ilmoitus on mahdollista antaa myös muuten kuin kirjallisesti. Päätöksen henkilön kotipaikasta tekee veroviranomainen. Muuttopäiväksi rekisteröidään henkilön ilmoittama päivä, jos ilmoitus on tehty laissa säädetyn määräajan kuluessa. Jos ilmoitus jätetään myöhemmin, muuttopäiväksi merkitään päivä jolloin ilmoitus saapui. Väestökirjaviranomaisen tehdessä yksipuolisesti päätöksen henkilön muutosta muuttopäiväksi merkitään päätöksen antopäivä. Kotipaikkaa koskevasta veroviranomaisen päätöksestä saavat muuttaja, kunta, jota päätös koskee, sekä verohallitus (riksskatteverket) valittaa lääninoikeuteen.

Henkilön kotipaikka määritellään sen mukaan, missä hän säännönmukaisesti viettää vuorokausileponsa. Sellaisen henkilön, joka asuu kahdessa paikassa, katsotaan asuvan siellä, missä hän elää yhdessä perheensä kanssa tai ottaen huomioon muut olosuhteet voidaan katsoa olevan hänen varsinainen kotipaikkansa. Henkilön katsotaan säännönmukaisesti viettävän vuorokausileponsa siellä, missä hän

normaalisti viettää vuorokausileponsa vähintään kerran viikossa tai samassa laajuudessa muuna ajanjaksona. Jos henkilö ei säännönmukaisesti vietä vuorokausilepoansa määrättyssä paikassa, hänen katsotaan asuvan siellä, mihin hänellä perhe-, työ- ja muut olosuhteet huomioita ottaen on vahvin yhteys.

Henkilön kotipaikka ei muutu, jos hän viettää vuorokausileponsa etukäteen määrätyn, korkeintaan kuuden kuukauden pituisen ajanjakson muualla kuin kotipaikallaan. Perheellisen henkilön kotipaikka säilyy perheen luona, vaikka hän viettää vuorokausileponsa etukäteen määrätyn ajanjakson muualla kuin perheen kotipaikassa. Kotipaikka ei myöskään muutu, jos oleskelu muualla johtuu ainoastaan kansanedustajan tai hallituksen jäsenen tehtävästä, eräistä julkisista luottamustehtävistä, asepalveluksen tai aseettoman palveluksen suorittamisesta, laitoshoidosta sairaalassa, nuorisolaitoksessa, vankeinhoitolaitoksessa tai päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien parantolassa.

Alle 18-vuotiaalla koululaisella katsotaan olevan kotipaikka siellä, missä hänen vanhempansa tai muut lähisukulaisensa asuvat, vaikka hän koulunkäynnin johdosta säännönmukaisesti viettäisi vuorokausileponsa muualla. Tämä koskee myös yli 18-vuotiaista koululaista niin pitkään kuin henkilö käy peruskoulua, lukiota tai vastaavaa koulua.

Maahanmuuttaja rekisteröidään väestökirjoihin, jos hänen voidaan katsoa normaalisti viettävän yöleponsa tai vuorokausileponsa maassa vähintään yhden vuoden ajan. Myös henkilö, jonka voidaan katsoa säännönmukaisesti viettävän vuorokausileponsa sekä maassa että sen ulkopuolella rekisteröidään väestökirjoihin, jos hänellä kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen voidaan katsoa olevan kotipaikka maassa. Ulkomaalaista, jolla tulee olla oleskelulupa, ei rekisteröidä, jos hänellä ei ole sellaista lupaa eikä ole erityisiä syitä hänen rekisteröimiselleen.

Henkilö poistetaan väestökirjoista, jos hän kuolee tai julistetaan kuolleeksi. Lisäksi väestökirjoista poistetaan henkilö, jonka voidaan katsoa normaalisti viettävän vuorokausileponsa ulkomailla vähintään yhden vuoden ajan. Sellainen henkilö, jolla yhtäjaksoisesti kahden vuoden aikana ei ole ollut tunnettua kotipaikkaa, poistetaan väestökirjoista tietymättömissä olevana.

Henkilön kotipaikka on sillä kiinteistöllä ja

siinä alueellisessa seurakunnassa, jossa hänen katsotaan asuvan.

Tanska

Tanskassa kunnanvaltuusto vastaa väestökirjanpidosta. Muuttajan on viiden päivän kuluessa muutosta ilmoitettava siitä kunnan väestörekisteriin. Ilmoitus voidaan antaa kirjallisesti tai muulla tavoin. Ilmoituksen perusteella väestörekisteri päättää voidaanko muutto rekisteröidä. Jos henkilö kieltäytyy täyttämästä ilmoitusvelvollisuuttaan, väestörekisteri voi yksipuolisesti rekisteröidä muuton. Väestörekisterin tekemästä päätöksestä voidaan valittaa sisäasiainministeriöön.

Henkilö merkitään väestörekisteriin siellä, missä hänellä on asuinpaikka. Asuinpaikaksi katsotaan se paikka, missä henkilö säännönmukaisesti viettää yöleponsa ja missä hänellä on omaisuutensa. Henkilö, jolla ei ole varsinaista asuntoa, rekisteröidään vakinaiseen oleskelupaikkaansa. Jos henkilöllä on perhe (puoliso, avopuoliso tai alle 18-vuotiaita lapsia), hänen asuinpaikkansa katsotaan olevan siellä, missä perhe oleskelee. Jos perhe oleskelee vaihtelevasti usealla paikakunnalla, asuinpaikaksi katsotaan se, jota asunnon luonteen, lasten koulunkäynnin tai työolosuhteiden johdosta voidaan lähinnä pitää perheen kotina.

Asuinpaikalta poissaolo, joka johtuu lomanvietosta, työmatkasta, sairaudesta tai vastaavista olosuhteista, ei aiheuta muutosta asuinpaikkaan. Asuinpaikka ei myöskään muutu, jos henkilö on sijoitettu vankeinhoito- tai muuhun vastaavaan laitokseen tai hän on suorittamassa varusmiespalvelusta.

Muuttaessaan toisesta Pohjoismaasta henkilö voi ilmoittaa muutosta, jos oleskelu maassa kestää kolme kuukautta tai pitempään. Hänen on ilmoitettava muutosta, jos oleskelu maassa kestää kuusi kuukautta tai pitempään. Muuttaessaan maahan Pohjoismaiden ulkopuolelta hänen tulee ilmoittaa muutosta, jos oleskelu maassa kestää kolme kuukautta tai pitempään.

Pohjoismaiden kansalaiset voidaan eräin poikkeuksin aina rekisteröidä väestörekisteriin. Euroopan yhteisöjen (EY) jäsenvaltioiden kansalaiset voidaan rekisteröidä maahanmuutosta lukien, jos he voivat esittää kolme kuukautta tai pitemmän aikaa voimassa olevan työsopimuksen. Muut ulkomaalaiset voidaan rekisteröidä muun muassa siinä tapauksessa, että

heillä on pysyvää oleskelua varten annettu oleskelulupa tai he ovat väestörekisteriin merkityn EY:n jäsenvaltion kansalaisen perheenjäseniä.

2.2.3. Euroopan yhteisöt ja Euroopan talousalue

2.2.3.1. Euroopan yhteisöt

Euroopan yhteisöjen (EY) lainsäädäntövaltaan kuuluvat muun muassa henkilöiden vapaaseen liikkuvuuteen liittyvät seikat. Euroopan talousyhteisön perustamissopimuksen eli niin sanotun Rooman sopimuksen 48 artiklan mukaan jäsenvaltioiden kansalaisilla on vapaa oikeus hakeutua työhön toiseen jäsenvaltioon. Kun henkilö käyttää hyväkseen tätä oikeutta, hänellä on myös oikeus vapaasti oleskella maassa työsuhteen kestoajan sekä eräissä tapauksissa sen jälkeenkin. Hänellä on lisäksi oikeus saada oleskelulupa todistukseksi asemastaan. Oikeus oleskella maassa koskee myös työssäolevan henkilön perheenjäseniä, vaikka nämä eivät olisikaan jäsenvaltioiden kansalaisia. Vapaata liikkumisoikeutta voidaan rajoittaa poikkeustapauksissa yksittäisten henkilöiden osalta yleisen järjestyksen, turvallisuuden tai kansanterveyden perusteella.

EY:n neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71 sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä, jäljempänä EY:n sosiaaliturva-asetus, pohjautuu työskentelyperusteiselle mallille, kun taas pohjoismaiset sosiaaliturvajärjestelmät ovat asumisperusteisia eli jokainen maassa asuja on yksilöllisesti oikeutettu sosiaaliturvaetuksiin. EY:n sosiaaliturva-asetus on kansallisia järjestelmiä yhteensovittava säännöstö, joka ei velvoita jäsenmaita yhtenäistämään sosiaaliturvajärjestelmiään, mutta aiheuttaa luonnollisesti voimakkaita taloudellisia paineita tähän suuntaan. Oikeus sosiaaliturvaan syntyy asetuksen mukaan joko oman työskentelyn ja vakuutuksen perusteella tai työssäkäyvän perheenjäsenen kautta. Asetuksen mukaan sosiaaliturvaetudet määräytyvät jäsenvaltiosta toiseen muutettaessa työskentelyperusteisesti, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, että perheen huoltajan siirtyessä työskentelemään toiseen maahan tämän maan on järjestettävä sosiaaliturva myös henkilön perheenjäsenille riippumatta siitä, missä nämä asuvat.

Maastrichtin huippukokouksessa joulukuus-

sa 1991 hyväksytyssä sopimuksessa Euroopan unionista sovittiin Rooman sopimuksen ja muiden EY:n perussopimusten täydentämisestä ja Euroopan unionin luomisesta. Maastrichtin sopimukseen otettuja uusia aloja edustavat muun muassa "kansalaisten Eurooppaa" koskevat määräykset unionin kansalaisuudesta sekä yhteisestä maahantulo- ja viisumipolitiikasta. EY:n toimivaltaa rajoittaa näiltä osin kuitenkin niin sanottu toissijaisuusperiaate, jonka mukaan yhteisön tasolla voidaan ryhtyä lainsäädäntö- tai muihin sellaisiin toimiin ainoastaan siinä laajuudessa kuin yhteisön tavoitteet ovat tehokkaammin toteutettavissa koko yhteisöä kattavalla lainsäädännöllä kuin jäsenvaltioiden itsensä toimesta.

Maastrichtin sopimuksen mukainen unionin kansalaisuus takaa jokaiselle jäsenvaltion kansalaiselle oikeuden vapaasti muuttaa ja asua jäsenvaltioiden alueella. Lisäksi se antaa pelkän asumisen nojalla oikeuden äänestää ja asettua ehdokkaaksi kunnallisvaaleissa.

2.2.3.2. Euroopan talousalueesta tehty sopimus

Hallituksen esitys Euroopan talousalueen perustamiseen liittyvien sopimusten eräiden määräysten hyväksymisestä (HE 95/1992 vp) hyväksyttiin lokakuussa 1992 ja siinä ehdotetut lait vahvistettiin joulukuussa 1992. ETA-sopimus koskee Euroopan vapaakauppaliiton jäsenvaltioiden (EFTA-valtiot) sekä Euroopan talousyhteisön ja Euroopan hiili- ja teräsyhteisön sekä niiden jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä. Sopimus on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1993 aikana.

Sopimuksen tarkoituksena on luoda EY:n jäsenvaltioiden ja EFTA-valtioiden kesken yhtenäinen Euroopan talousalue toteuttamalla neljä vapautta eli tavaroiden, henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaa liikkuvuus. Sopimuksen mukaan työntekijöille on turvattu vapaa liikkuvuus EY:n jäsenvaltioiden ja EFTA-valtioiden välillä. Vapaa liikkuvuus tarkoittaa sitä, että henkilöllä on oikeus hakea tarjottua työtä sekä työnhaku- ja työntekotarkoituksessa vapaasti liikkua ja oleskella sopimusvaltioiden alueella sekä jäädä työsuhteen päätyttyä sinne. Näitä oikeuksia voidaan rajoittaa yleisen järjestyksen tai turvallisuuden taikka kansanterveyden vuoksi.

Sopimuksen mukaan vapaa liikkuvuus edellyttää muun muassa, että kaikki kansalaisuu-

teen perustuva EY:n jäsenvaltioiden ja EFTA-valtioiden työntekijöiden syrjintä työsuhteisiin liittyvissä asioissa poistetaan. Lisäksi sopimus edellyttää, että sopimusvaltioiden alueella asuville työntekijöille, itsenäisille ammatinharjoittajille ja heidän huollettavilleen turvataan määrättyt sosiaalietuudet.

2.2.3.3. Eräitä Euroopan maita

Alankomaat

Jokainen henkilö, joka viettää vuorokausileponsa maassa, rekisteröidään heti henkilörekisteriin. Poikkeuksena ovat henkilöt, jotka oleskelevat maassa tilapäisesti. Heidät merkitään erityiseen oleskelurekisteriin. Tilapäiseksi oleskeluksi katsotaan oleskelu, joka maan kansalaisten osalta kestää enintään 30 päivää lähimmän 90 päivän ajanjakson aikana ja ulkomaalaisten osalta 180 päivää lähimmän 360 päivän ajanjakson aikana.

Maasta muuttavat poistetaan rekisteristä. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin henkilöt, jotka eivät oleskele maan ulkopuolella kauemmin kuin 270 päivää lähimmän 360 päivän aikana, tai jos kysymyksessä on tilapäinen poissaolo, joka ei kestä kauemmin kuin 360 päivää.

Henkilö, joka rekisteröidään maassa, merkitään ensi sijassa sen kunnan rekisteriin, jossa hän vakinaisesti tai toistaiseksi viettää vuorokausileponsa. Jos hän lähimmän 360 päivän ajanjakson aikana säännönmukaisesti viettää vuorokausileponsa kahdessa kunnassa, hänen katsotaan asuvan siinä kunnassa, jossa hän viettää enimmäkseen vuorokausileponsa. Myös määräaikainen oleskelu toisessa kunnassa johtaa asumistilanteen muuttumiseen, jos aikaisempi asuminen päättyy. Henkilö, jonka ei katsota edellä mainitun mukaan asuvan tietyssä kunnassa, rekisteröidään siihen kuntaan, jossa hänen perheensä on rekisteröity tai jossa hän hallitsee asuntoa tai, jollei tällaista ole, keskusrekisteriin.

Belgia

Kaikki Belgiassa asuvat henkilöt rekisteröidään siihen kuntaan, jossa he asuvat. Ulkomaalainen, joka ei ole EY:n jäsenvaltioiden

kansalainen, rekisteröidään erityiseen rekisteriin, jos hänen oleskelunsa maassa kestää yli kolme kuukautta. Ulkomaalainen rekisteröidään normaaliin asumisrekisteriin sen jälkeen, kun hän on saanut oikeusministeriöltä asumisluvan. Rekisteröinti ei edellytä muiden perheenjäsenten oleskelua maassa. Ulkomaalaisia, jotka oleskelevat maassa lyhyemmän ajan kuin kolme kuukautta, ei rekisteröidä.

Henkilön on muuttaessaan asumaan toiseen kuntaan tai muuttaessaan maasta ilmoitettava muutosta kunnalle rekisteristä poistamiseksi. Jos henkilö ei ilmoita muutostaan, kunta voi poistaa hänet rekisteristä tai velvoittaa hänet rekisteröitymään toiseen kuntaan. Henkilö rekisteröidään siihen kuntaan, jossa hänellä on varsinainen asunto. Henkilön varsinainen asunto katsotaan olevan siinä kunnassa, jossa hän viettää suurimman osan vuodesta.

Italia

Jokaisen kunnan on pidettävä väestökirjarekisteriä, johon merkitään kaikki henkilöt, joilla on kunnassa kotipaikka. Siihen merkitään myös ne henkilöt, joilla ei ole vakinaista asuinpaikkaa, mutta jotka oleskelevat kunnassa. Oleskelun luonne ratkaistaan henkilön säännönmukaisen vuorokausilevon perusteella. Tilapäinen oleskelu toisella paikkakunnalla ei muuta kotipaikkaa.

Ulkomaalainen rekisteröidään, jos hänellä on vähintään yhden vuoden oleskelulupa. Kaikki henkilöt, jotka oleskelevat kunnassa kauemmin kuin neljä kuukautta, mutta joita ei ole merkitty väestörekisteriin, rekisteröidään erityiseen kunnassa tilapäisesti asuvien rekisteriin.

Luxemburg

Luxemburgissa kunnalliset viranomaiset pitävät pakollista rekisteriä väestöstä. Kaikki kunnassa asuvat henkilöt kansalaisuudesta riippumatta merkitään rekisteriin. Rekisteröinnin edellytyksenä ei ole, että oleskelulla olisi tietty pysyvyys. Henkilön, joka oleskelee maassa lyhyemmän aikaa kuin kolme kuukautta, ei tarvitse ilmoittautua kunnalle rekisteröitäväksi, ellei hän ole ansiotyössä. Tällöin hänet rekisteröidään ainoastaan vuokranantajan rekisteriin. Maastamuuttaja poistetaan rekisteristä.

Kunta voi eräissä tapauksissa poistaa henkilön pitämästään rekisteristä, jos todetaan, että henkilö ei enää asu ilmoittamassaan osoitteessa. Mitään yksityiskohtaisia asumiseen liittyviä sääntöjä ei ole. Sen arvioiminen, missä henkilö asuu, on jätetty pääasiassa hänelle itselleen.

Portugali

Maan kansalaisilla täytyy olla virallinen henkilöllisyystodistus. Myös niillä ulkomaalaisilla, jotka oleskeluluvalla ovat oleskelleet maassa kuusi kuukautta, on oltava henkilöllisyystodistus. Todistuksen saaminen edellyttää rekisteröintiä. EY:n jäsenmaiden kansalaisten ja muiden ulkomaalaisten välillä ei tehdä tältä osin mitään eroa. Rekisteröinti on henkilökohtainen eikä siihen vaikuta muiden perheenjäsenten oleskelu toisessa maassa.

Maan kansalaiset eivät ole velvollisia ilmoittamaan maastamuutosta. Ulkomaalainen, joka vaihtaa oleskelupaikkaa maassa tai muuttaa maasta pois eikä ilmoita tätä ulkomaalaispoliisille, poistetaan rekisteristä.

Saksa

Jokainen henkilö, niin maan kansalainen kuin ulkomaalainenkin, jolla on asumiseen tai yöpymiseen käytettävä asunto Saksassa, on velvollinen ilmoittautumaan väestökirjanpitoviranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä myös silloin, kun henkilö muuttaa pois asunnosta. Jos henkilöllä on käytössään useampi kuin yksi asunto, hänen on ilmoitettava mikä asunnoista on pääasiallinen asunto. Avioliitossa olevalla pääasiallisen asunnon katsotaan olevan siellä, missä hänen perheellään on pääasiallinen asunto. Jos ilmenee epätietoisuutta siitä, mikä asunnoista on pääasiallinen, sellaiseksi katsotaan asunto, jossa on henkilön elinolosuhteiden keskus.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Kotipaikkaan liittyvät oikeusvaikutukset

2.3.1.1. Oikeusvaikutuksista yleensä

Useissa laeissa ja asetuksissa on käytetty erilaisten oikeuksien ja velvollisuuksien mää-

räytymisperusteena kumotussa väestökirjalaisa tarkoitettua kotipaikkaa. Säädöksissä on käytetty myös sellaisia käsitteitä kuin henkikirjoituspaikka, kotikunta, asuinpaikka, asuin-kunta tai asunto ja koti. Pelkästään väestökirjalaisa tarkoitettua kotipaikkaa koskevia viittauksia on noin 50 laissa tai asetuksessa. Tämän lisäksi edellä mainittuja muita käsitteitä on useassa sadassa säännöksessä. Näiden käsitteiden tarkka sisältö on vaihteleva eri säännöksissä, mutta käytännössä niillä usein tarkoitetaan nimenomaan väestökirjalain mukais-ta kotipaikkaa.

Väestötietolain 43 §:n perusteella noudatetaan soveltuvin osin siinä olevia kotipaikan määräytymistä koskevia säännöksiä, jos muussa laissa tai asetuksessa on viitattu väestökirjalain säännöksiin. Jos laissa tai asetuksessa henkilön oikeus tai velvollisuus määräytyy henkikirjoituksen tai tammikuun ensimmäisen päivän kotipaikan perusteella, sovelletaan tällöin väestötietolain 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen kotipaikkaa. Koska vuoden vaihteen kotipaikka selvitetään rekisteröintiteknisin menetelmin, sen toteamiseen ei enää rekisteritoimiston tekemän kotipaikkapäätöksen lisäksi liity erillistä valituskelpoista hallintopäätöstä.

2.3.1.2. Kotipaikkapäätöksen sitovuus

Rekisteritoimiston päätös henkilön kotipaikasta ei sido oikeudellisesti muiden hallinnonalojen viranomaisia, vaan henkilön kotipaikka on voitu ratkaista kullakin hallinnonalalla itsenäisesti väestökirjalain säännöksiä noudattaen. Kunkin viranomaisen tekemä ratkaisu, johon henkilön kotipaikalla on ollut vaikutusta, voidaan saattaa muutoksenhaun kohteeksi normaalissa järjestyksessä hallinnonalan omassa muutoksenhakujärjestelmässä. Tosiasiallisesti rekisteritoimiston tekemällä kotipaikkapäätöksellä on kuitenkin huomattava ohjaava vaikutus muiden hallinnonalojen viranomaisten päätöksentekoon.

2.3.1.3. Yksilöön kohdistuvat oikeusvaikutukset

Yksityisen henkilön kannalta tärkein kotipaikkaan liittyvä vaikutus on kunnan jäsenyys. Jäsenyyteen liittyvistä oikeuksista tärkeimpiä ovat äänioikeus kunnallisvaaleissa ja kunnalli-

sisä kansanäänestyksissä, vaalikelpoisuus kunnan luottamustoimiin, oikeus kunnallisvalituksen tekemiseen sekä oikeus jäsenyyteen sidottujen kunnan laitosten, palvelujen ja sosiaalisten etujen käyttämiseen.

Kotipaikan perusteella ratkaistaan, minkä äänestysalueen tai vaalipiirin vaaliluetteloon henkilö merkitään valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksissä. Kotipaikalla on merkitystä myös henkilön vaalikelpoisuuteen valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksissä.

Kotipaikkaan liittyy eräitä yksilöön kohdistuvia julkisoikeudellisia velvoitteita. Kotipaikan perusteella määräytyy kunta, jolle yksityinen henkilö on velvollinen maksamaan kunnallisveroa henkilökohtaisesta tulostaan. Henkilöllä on myös velvollisuus eräin rajoituksin ryhtyä kunnallisiin luottamustoimiin kotikunnassaan.

Ahvenanmaan kotiseutuoikeuden saaminen hakemuksella edellyttää tietyn pituista keskeytymätöntä asumista maakunnassa. Käytännössä tämä on edellyttänyt, että henkilöllä on ollut säädetyn ajan väestökirjalaissa, nykyisessä väestötietolaissa tarkoitettu kotipaikka maakunnassa.

2.3.1.4. Kuntiin kohdistuvat oikeusvaikutukset

Henkilön kotikunta on ratkaiseva, kun määritellään henkilön oikeudet vaikuttaa kotikuntansa asioihin. Lakisääteiset tai kunnan itsensä järjestämät muut kunnalliset palvelut toteutetaan tai järjestetään pääsääntöisesti kunnan asukkaita varten, ellei lainsäädännössä ole toisin määrätty. Sosiaalihuoltolaissa (710/82) tarkoitettujen toimeentuloturvan palvelut kunta on velvollinen järjestämään kunnassa oleskeleville henkilöille kotipaikasta tai kansalaisuudesta riippumatta. Terveysturvan palvelut kunta järjestää kiireellisiä tapauksia ja opiskelijoita lukuun ottamatta vain jäsenilleen. Kuntien vastuulla olevan peruskoulun ja keskiasteen opetuksen kustannuksista vastaa oppilaan kotikunta, jos opetusta annetaan toisen kunnan koululaitoksessa.

Henkilön kunnallisista palveluista ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaa siis pääsääntöisesti henkilön kotikunta. Palveluista perittävät asiakasmaksut ja taksat kattavat usein vain osan kunnalle aiheutuvista kustannuksista. Valtio osallistuu valtionosuudella osaan näistä kustannuksista ja loput kustannukset katetaan kunnan jäseniltä kannettavalla kun-

nallisverolla. Vuoden 1993 alussa voimaan tulleen valtionosuusuudistuksen keskeinen periaate on, että kunta saa valtionosuudet pääsääntöisesti kunnan asukasluvun ja asukkaiden ikärakenteen mukaan. Kunnan asukasluvuna käytetään tällöin varainhoitovuotta edeltäneen vuoden ensimmäisen päivän asukaslukua.

Lisäksi kunnan asukkaiden äidinkieli vaikuttaa virka- ja itsehallintoalueiden kielelliseen jaotukseen sekä sitä kautta kunnan velvollisuuksiin järjestää palveluja kotimaisilla kielillä.

Kotipaikalla on merkitystä kunnan jakamisessa äänestysalueisiin, koska äänestysaluejako toimitetaan kunnan virallisen asukasluvun perusteella. Väestötietolain mukaisen vuoden vaihteen asukasluvun perusteella määräytyy myös kunnanvaltuuston valtuutettujen lukumäärä. Lisäksi kansanedustajien paikkojen jako vaalipiirien kesken toimitetaan Suomen kansalaisista muodostuvan vuoden vaihteen asukasluvun perusteella.

2.3.1.5. Muihin julkisyhteisöihin kohdistuvat oikeusvaikutukset

Henkilön kotipaikka vaikuttaa usein myös viranomaisen alueelliseen toimivaltaan. Esimerkiksi passin myöntää hakemuksesta hakijan kotipaikan poliisi. Alueellisesti oikea väestörekisterinpitäjä sekä evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan jäsenten oikea seurakunta määräytyy niin ikään henkilön kotipaikan mukaan. Oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan toimivaltainen tuomioistuin riita-asioissa on pääsääntönsä mukaan se oikeus, jonka piirissä haastettavan koti ja asuinpaikka ovat. Tuomioistuimet noudattavat oikeuspaikkaa ratkaistessaan käytännössä yleensä rekisteritoimistojen tekemiä kotipaikkaratkaisuja.

2.3.1.6. Suomessa olevaan kotipaikkaan liittyvät oikeusvaikutukset

Eräiden yhteiskunnallisten oikeuksien toteutuminen edellyttää, että henkilöllä on kotipaikka Suomessa. Suomen kansalaisille kuuluvien perusoikeuksien toteutumiseen tällä seikalla ei ole kaikissa tapauksissa oleellista merkitystä, sillä esimerkiksi äänioikeus valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksissä on myös ulkomailla vakinaisesti asuvilla Suomen kansalaisilla.

Ulkomaalaiselle kotipaikka Suomessa antaa yleensä samat oikeudet kuin maan omilla kansalaisilla on. Esimerkiksi ulkomaalaisen äänioikeus kunnallisvaaleissa on sidottu siihen, että kyseisellä henkilöllä on ollut määrätyn ajan väestötietolaissa tarkoitettu kotipaikka Suomessa ennen vaalivuotta. Vuoden 1993 alusta lukien tulivat voimaan laki ulkomaalaisten yritystojen seurannasta (1612/92) sekä laki ulkomailla asuvien ja ulkomaisten yhteisöjen kiinteistönhankintojen valvonnasta (1613/92). Samalla kumottiin ulkomaalaisten sekä eräiden yhteisöjen oikeudesta omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta annettu laki (219/39) eli niin sanottu rajoituslaki. Edellä mainittujen uusien lakien mukaan rinnastetaan ulkomaalainen, jolla on kotipaikka Suomessa, Suomen kansalaiseen yritys- ja kiinteistönhankintoja koskeissa asioissa. Valvonta tai seuranta kohdistuu pääsääntöisesti enää vain niihin ulkomaalaisiin, joilla ei ole kotipaikkaa Suomessa. Kotipaikalla tarkoitetaan tällöin väestötietolain mukaista kotipaikkaa.

Yhteisöjä koskevassa lainsäädännössä on yhteisöjen hallintoelinten jäsenille, tilintarkastajille ja toiminimenkirjoittajille asetettu kelpoisuusvaatimukseksi, että joko kaikilla tai osalla näistä henkilöistä tulee olla Suomen kansalaisuus ja asuinpaikka Suomessa. Valtioneuvosto voi kuitenkin myöntää poikkeuslupan näistä vaatimuksista. Näitä kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimuksia on kuitenkin muutettu allekirjoitetun ETA-sopimuksen johdosta siten, että Suomessa olevaan kotipaikkaan rinnastetaan kotipaikka Euroopan talousalueella. Muutosten voimaantulo on kytketty ETA-sopimuksen voimaantuloon.

Vuoden 1990 alusta voimaan tulleilla yhdistyslain, yleisistä kokouksista annetun lain ja painovapauslain muutoksilla (1331—1333/89) laajennettiin ulkomaalaisten poliittisia osallistumisoikeuksia Suomessa. Uudistuksen seurauksena edellä mainituissa laeissa säädetty oikeudet ja velvollisuudet laajennettiin koskemaan Suomen kansalaisten lisäksi myös ulkomaalaisia, joilla on väestökirjalaissa, nykyisessä väestötietolaissa tarkoitettu kotipaikka Suomessa.

Kotipaikka Suomessa vaikuttaa eräissä tapauksissa myös Suomen viranomaisten toimivaltaan ratkaista tiettyjä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvia hallinto- ynnä muita asioita. Esimerkiksi ulkomaalaisen henkilön nimenmuutosta koskevan hakemuksen voi kä-

sitellä Suomen viranomaisen, jos henkilöllä on kansainvälisen yksityisoikeuden mukainen kotipaikka Suomessa.

Eduskunta on hyväksynyt esityksen tuomioistuimen toimivaltaa sekä tuomioiden täytäntöönpanoa yksityisoikeuden alalla koskevan yleissopimuksen ja siihen liittyvien pöytäkirjojen eräiden määräysten hyväksymisestä (HE 177/1992 vp). Yleissopimuksen mukaan kanne nostetaan pääsääntöisesti sen valtion tuomioistuimessa, missä vastaajalla on kotipaikka. Sopimuksessa määrätään kuitenkin vain tuomioistuimen kansainvälisestä toimivalasta eikä osoiteta kyseisessä valtiossa toimivaltaista tuomioistuinta. Tämän määräytyminen ratkaistaan valtion sisäisellä lainsäädännöllä, jolloin tuomioistuin joutuu soveltamaan valtion omia kansainväliseen yksityisoikeuteen sisältyviä säännöksiä.

2.3.2. Kotipaikan määräytymiseen liittyviä epäkohtia

2.3.2.1. Yleistä

Kotipaikan määräytymiseen liittyvät epäkohdat keskittyvät niihin tapauksiin, joissa kysymyksessä on rajanveto vakinaisen ja tilapäisen muuton välillä muutettaessa kunnasta toiseen tai muutettaessa maasta. Epäkohdat ja ongelmat ovat erilaisia esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, korkeakoulupaikkakunnilla, työttömyysalueilla ja alueilla, joilla Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike sekä ulkomaalaisten maahanmuutto on vilkasta.

Eri hallinnonalojen viranomaiset kokevat kotipaikan määräytymisestä johtuvat ongelmat eritasoisina. Esimerkiksi kunnallishallinnossa ongelmat koetaan lähinnä taloudellisina, kun taas rekisteriviranomaisten kannalta ongelmat ovat pääasiassa oikeudellisia tulkintaongelmia.

Kotipaikan määräytymiseen liittyvät epäkohdat kohdistuvat lisäksi pääasiassa tiettyihin väestöryhmiin. Korostetuimmoin ovat tulleet esiin opiskelijat, jatkuvaa laitoshoittoa tarvitsevat vanhukset ja vammaiset, lastensuojelulainsäädännön tukitoimenpiteiden kohteena olevat lapset, muun kuin vanhemman tai huoltajana olevan vanhemman luona asuvat lapset, useita asuntoja hallitsevat henkilöt tai perheet, tilapäisluontoisten työtehtävien vuoksi toisella paikkakunnalla asuvat sekä ulkomaalaiset.

2.3.2.2. Opiskelijat

Pitkäaikaiseen tilapäiseen oleskeluun liittyvät epäkohdat kohdistuvat erityisesti opiskelijoihin, joiden osuus kunnissa tilapäisesti oleskelevasta väestöstä on noin 80 prosenttia, korkeakoulupaikkakunnilla jopa tätäkin suurempi. Vieraalla paikkakunnalla opiskelevan henkilön kotipaikka säilyy pääsääntöisesti vanhassa kotikunnassa, vaikka opiskelu kestäisi useitakin vuosia. Koska yhteiskunnalliset oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät yleensä henkilön kotipaikan perusteella, opiskelijoilla ei esimerkiksi ole äänioikeutta tosiasiallisen asuinpaikkansa kunnassa. Vaikka opiskelupaikkakunnan tarjoamat kunnalliset palvelut ovat pääsääntöisesti myös opiskelijoiden käytettävissä, edellyttää esimerkiksi eräiden virastopalveluiden saaminen asiointia myös kotikunnassa. Toisaalta oppilaitosten sijaintikunnilta jää saamatta tilapäisesti asuvien opiskelijoiden verotulot sekä välillisesti myös valtionosuudet.

Opiskelijan kotipaikan on kuitenkin käytännössä katsottu muuttuneen opiskelupaikkakunnalle esimerkiksi silloin, kun hän asuu siellä perheensä kanssa, on hankkinut sieltä vakinaisen työpaikan tai opiskelijalle ei ole jäänyt asuntoa entiseen kotikuntaansa. Rekisteritoimistojen käytäntö opiskelijoita koskevista kotipaikka-asioissa vaihtelee kuitenkin melko paljon.

2.3.2.3. Laitoshoidossa olevat henkilöt

Huomattava osa kotipaikan määräytymiseen liittyvistä epäkohdista koskee vanhuksia sekä vammaisia, jotka ovat jatkuvassa laitoshoidossa muualla kuin kotikunnassaan. Laitoshoidon joutumisella ei yleensä ole vaikutusta henkilön kotipaikkaan. Toisaalta henkilön kotipaikka ei pääsääntöisesti enää muutu sen jälkeen, kun hänet on otettu laitokseen hoidettavaksi, vaikka perheen muut jäsenet muuttaisivatkin tänä aikana kunnasta toiseen. Tämän tulkinnan on vahvistanut myös korkein hallinto-oikeus. Esimerkiksi vuonna 1975 antamassaan päätöksessä (KHO 1975 II 39) korkein hallinto-oikeus on katsonut, että koska henkilön olosuhteissa ei ollut laitokseen sijoittumisen jälkeen tapahtunut muutosta, oli hänen henkikirjoituspaikkansa pysytettävä ennallaan, vaikka hänen puolisonsa oli muuttanut toiseen kuntaan.

Laitoshoidoa koskevista tapauksissa kotipaikan kannalta ratkaisevaksi tekijäksi on muodostunut asianomaiselle henkilölle annettavan hoidon tarve ja sisältö. Vuonna 1987 antamassaan päätöksessä (KHO 1987 A 35) korkein hallinto-oikeus on katsonut, että henkilö, joka asui vanhainkodissa olematta laitoshoidon tarpeessa, oli henkikirjoitettava laitoksen sijaintikuntaan. Laitoshoidon tarpeen ja sen sisällön selvittäminen massahallintomenettelyssä rekisteritoimistoissa on erittäin hankalaa. Asianomaiset henkilöt saattavat kokea selvittelyn myös yksityisyyttään loukkaavaksi.

2.3.2.4. Useiden asuntojen haltijat

Perheillä ja yksityisillä henkilöillä on yhä useammin käytössään useampia kuin yksi asunto joko kotimaassa tai ulkomailla. Tähän vaikuttavat ennen kaikkea varallisuustason kohoaminen, työmatkojen pidentyminen sekä yleinen kansainvälistyminen.

Pääsääntöisesti aviopuolisoilla katsotaan olevan kotipaikka siinä kunnassa, jossa heillä on yhteinen koti. Tästä aiheutuu tulkintavaikeuksia erityisesti silloin, kun toinen puolisoista ilmoittaa asuvansa vakinaisesti perheen toisessa asunnossa toisella paikkakunnalla. Näissä tilanteissa rekisteritoimistot joutuvat selvittämään muun muassa perheen yksityisyyteen liittyviä seikkoja. Aviopuolisot ovat tältä osin eriarvoisessa asemassa avopuolisoihin nähden, joita kotipaikkasäännöksiä sovellettaessa käsitellään yksittäisinä henkilöinä.

Toistuvat pitkäaikaiset oleskelut toisella paikkakunnalla tai ulkomailla aiheuttavat myös tulkintaongelmia asianomaisten henkilöiden kotipaikan määräytymisessä sekä kansainvälisten sosiaaliturva- ja muiden vastaavien sopimusten täytäntöönpanossa. Nämä ongelmat kohdistuvat pääasiassa eläkeläisväestöön sekä henkilöihin, jotka työskentelevät joko kokonaan tai osittain muualla kuin asuinpaikkakunnallaan.

Tilapäinen oleskelu on kotipaikkalainsäädännössä määritelty hyvin yksityiskohtaisesti ja kaavamaisesti. Tämän vuoksi kotipaikka joudutaan tällaisissa tapauksissa usein ratkaisemaan kussakin yksittäistapauksessa asianosaisilta hankittavien erillisten selvitysten perusteella. Selvityksiä ja päätöksiä tehdessään rekisteritoimistot joutuvat vaatimaan ja ottamaan huomioon perhe- ja asuinolosuhteisiin liittyviä

seikkoja, joiden selvittämisen kansalaiset saatavat kokea yksityisyytensä piiriin kuuluvana kiusalliseksi.

2.3.2.5. Ulkomaalaiset

Maahan muuttavien ulkomaalaisten kotipaikan määräytymiseen liittyy tulkintavaikkeitä erityisesti silloin, kun maahan muuttaneella henkilöllä ei ole vakinaista asuntoa missään Suomen kunnassa, mutta hänen oleskelunsa maassa on kuitenkin katsottava vakinaiseksi. Myös ulkomaalaisten opiskelijoiden asemaan liittyy ongelmia. Tilapäisesti maassa oleskelevina ulkomaalaiset opiskelijat ovat periaatteessa suomalaisia opiskelijoita huonommassa asemassa, koska mikään kunta Suomessa ei ole velvollinen tarjoamaan heille kaikkia yhteiskunnallisia palveluja. Käytännössä ongelmat keskittyvät kuitenkin vain palveluiden käytännön järjestelyihin. Toisaalta ulkomaalaisia opiskelijoita on myös rekisteröity vakinaisesti Suomessa asuviksi. Selkeiden säännösten puuttuessa ongelmia aiheutuu myös siitä, mikä merkitys ulkomaalaisviranomaisen tekemille, eri ryhmiin kuuluville oleskelulupapäätöksille on annettava kotipaikkaratkaisua tehtäessä.

Epäselvyyttä aiheutuu myös kansainvälisen yksityisoikeuden mukaisen kotipaikan käsitteen suhteesta väestötietolain mukaiseen kotipaikkaan. Ensiksi mainitun käsitteen mukainen kotipaikka, jonka perusteella määräytyy Suomen viranomaisen toimivalta eräissä tapauksissa, ei ole aina yhtenevä väestötietolain mukaisen kotipaikan kanssa. Kotipaikka kansainvälis-yksityisoikeudellisessa mielessä edellyttää tosiasiallista asumista tietyssä maassa sekä sitä, että henkilöllä on tarkoitus jäädä pysyväisluonteisesti asumaan maahan. Pysyväisluonteisuus ei kuitenkaan edellytä aikomusta jäädä maahan. Määräaikainenkin oleskelu on riittävä, jos kysymys on pitkäkestoisesta ajasta ja olosuhteista käy ilmi henkilön senhetkinen tarkoitus asua maassa.

2.3.2.6. Kotipaikkapäätös

Koska rekisteritoimiston tekemä kotipaikkapäätös ei sido oikeudellisesti muita viranomaisia, siitä aiheutuu sekä prosessuaalisia että käytännön ongelmia. Esimerkiksi veroviranomaiset voivat verotusta koskevissa asioissa

ratkaista henkilön kotipaikan itsenäisesti ja rekisteritoimiston tekemästä kotipaikkaratkaisusta poikkeavastikin siitä huolimatta, että sovelletaan samaa lakia. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että eri viranomaisilla on erilaiset mahdollisuudet hankkia tai saada taustatietoja henkilön kotipaikkaan liittyvistä tosiasioista. Kansalaisten oikeusturvan kannalta olisi kuitenkin tärkeää, että viranomaisten tekemät kotipaikkaratkaisut perustuisivat parhaaseen mahdolliseen tosiasia-aineistoon eikä olisi ristiriitaisia keskenään.

2.3.2.7. Menettelytapaongelmia

Kotipaikan määräytymiseen liittyvä ilmoitusmenettely aiheuttaa tulkintaongelmia, sillä väestötietolainsäädännössä ei ole asetettu suoranaisia esteitä ilmoittaa muuttopäiväksi ajankohtaa, joka voi olla useita kuukausia tai jopa vuosia ilmoituksen jättöpäivää aikaisempi. Henkikirjoituksen lakkauttamisen jälkeen onkin tullut yhä yleisemmäksi, että muuttoilmoitusvelvollisuus laiminlyödään tietämättömyyttä, huolimattomuutta tai tahallisesti. Tästä aiheutuu, että jatkuvasti ylläpidettävä tieto väestötietojärjestelmään merkitystä kotipaikasta sekä tieto vuoden vaihteen kotipaikasta ja asukasluvusta ovat tällöin virheelliset eivätkä vastaa henkilön tosiasiallista asumista.

Rekisteritoimiston tekemä kotipaikkaratkaisu on valituskelpoinen hallintopäätös. Päätöksen lainvoimaiseksi tuleminen on säännösten puutteellisuuden johdosta epäselvä niissä tapauksissa, joissa rekisteritoimiston tekemä ratkaisu on muuttajan ilmoituksen mukainen, sillä tällaista päätöstä ei anneta erikseen tiedoksi muuttajalle. Tämä aiheuttaa ongelmia erityisesti silloin, kun ilmoitukselle on merkitty kansamuuttaneita perheenjäseniä, esimerkiksi avopuoliso tai täysi-ikäinen lapsi, joiden ei kuitenkaan ole tarkoitus tosiasiasa muuttaa mukana.

Toisaalta kotipaikkapäätöksen lainvoimaisuudesta aiheutuu rekisteritoimistoille vaikeuksia saada helposti aikaan korjaus rekisterissä olevaan, selvästi virheelliseen kotipaikkatietoon. Tämä on ongelmana niissä tapauksissa, joissa henkilö on tahallisesti laiminlyönyt ilmoitusvelvollisuutensa eikä hänen nykyisestä oleskelupaikastaan ole mitään tietoa. Väestötietolainsäädännöstä puuttuvat virheen korjaamista koskevat säännökset. Ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttö on näissä tapa-

uksissa liian kankea menettely. Hallintomenettelylain (598/82) mukainen asiavirheen korjaaminen tulee kysymykseen vain niissä tapauksissa, joissa asianomainen henkilö antaa suostumuksensa korjaukseen. Toisaalta henkilörekisterilain (471/87) mukaan rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että rekisterissä oleva, rekisterin käyttötarkoituksen kannalta virheellinen tieto oikaistaan, jos rekisteröity niin perustellusti vaatii tai jos on ilmeistä, että tällainen tieto vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen etujaan tai oikeuksiaan.

2.3.2.8. Kotipaikkatiedon julkisuus

Henkilön kotipaikkaan liittyvien tietojen, lähinnä osoitetiedon luovuttaminen väestötietojärjestelmästä erilaisiin tarkoituksiin on lisääntynyt huomattavasti viime vuosina. Paikalliset rekisterinpitäjät luovuttavat tietoja pääasiassa yksittäisinä todistuksina, otteina ja jäljennöksinä. Väestörekisterikeskus luovuttaa tietoja ensisijaisesti niin sanottuna massaluovutuksena. Lainsäädännössämme ei ole säännöksiä, jotka oikeuttaisivat rekisteriviranomaisia pitämään salassa henkilön asumiseen liittyviä tietoja turvallisuussyistä, esimerkiksi riitaisissa avioero-, lapsen huolto- tai muissa vastaavissa tapauksissa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet ja keinot

Kotipaikkakäsitteen sisältöä tulkitaan epäyhtenäisesti eri hallinnonaloilla. Kuitenkin viranomaistoiminnassa tehtävien ratkaisujen perusteeksi riittää yleensä tieto henkilön kotikunnasta ja mahdollisesti tämän lisäksi myös tieto henkilön kotikunnassa olevasta asuinpaikasta. Asumista kuvaavien käsitteiden yhtenäistämiseksi ja selkiyttämiseksi esityksessä on luovuttu kotipaikkakäsitteestä ja tämän sijaan ehdotetaan käytettäväksi kotikunnan käsitettä. Tämän johdosta myös ehdotetun lain nimikkeeksi on valittu kotikuntalaki.

Kotikuntalain keskeisin tavoite yhteiskunnan kokonaisedun kannalta on kyetä määrittelemään henkilön kotikunta siten, että se vastaa mahdollisimman tarkoin aineellista totuutta eli henkilön tosiasiallista asumista tietyssä Suo-

men kunnassa. Vain tällöin kotikuntaan liittyvät lukuisat oikeusvaikutukset voidaan toteuttaa mahdollisimman oikeudenmukaisesti, virheettömästi ja joustavasti. Tähän on pyritty laatimalla mahdollisimman selkeät ja yksinkertaiset kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymisperusteet sekä vähentämällä kotikunnan vapaalle muuttumiselle voimassa olevassa laissa asetettuja rajoituksia.

Hallitusmuodon 7 §:n mukaan oleskelun ja asumisen vapaus kuuluu kansalaisten perusoikeuksiin. Väestökirjalainsäädännön kotipaikan määräytymistä koskevat säännökset on monesti koettu tätä perusoikeutta rajoittaviksi. Tämän johdosta ehdotetun lain tavoitteena on laajentaa kansalaisten omia vaikutusmahdollisuuksia kotikunnan määräytymisessä. Kotikuntalaissa tämä on otettu huomioon asettamalla kansalaisen omalle näkemykselle kotikunnastaan valintatilanteessa ratkaiseva merkitys.

Kotikuntalain tavoitteena on myös vähentää henkilön kotikunnan määräytymiseen liittyvää byrokratiaa ja siirtyä kotikuntaa koskevan hallinnollisen päätöksenteon sijasta kevyempään menettelyyn. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi ehdotetaan, että kotikuntalain säännöksiä noudatettaisiin kaikessa sellaisessa viranomaistoiminnassa, johon henkilön kotikunnalla on vaikutuksia. Tähän on pyritty myös keventämällä ja yksinkertaistamalla kansalaisten ilmoitusvelvollisuutta sekä sitä menettelyä, jossa henkilön kotikunta todetaan ja merkitään väestötietojärjestelmään. Koska henkilön kotikuntaan liittyy lukuisia ja merkittäviä oikeusvaikutuksia, esityksessä on pyritty turvaamaan kansalaisille riittävät oikeussuojakeinot.

Menettelyyn liittyvien seikkojen yksinkertaistaminen ja keventäminen tehostavat viranomaisten tiedonsaantia ja parantavat näin välillisesti asumista koskevan tiedon tasoa väestötietojärjestelmässä. Tiedon tason parantuminen taas luo entistä paremmat edellytykset toteuttaa väestötietojärjestelmästä viranomaisille annettava tietohuolto virheettömästi ja tehokkaasti.

Ehdotetun lainsäädännön tavoitteena on lisäksi kyetä vastaamaan yleisen kansainvälistymisen ja lisääntyneen maahanmuuton väestökirjanpidolle asettamiin uusiin vaatimuksiin. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi kotikuntalakiin on otettu kaikkia maahanmuuttajia koskevat erityissäännökset, jotka yhdenmukaistavat ja selkiyttävät kyseisten henkilöiden koti-

kunnan määräytymistä ja asumista koskevan tiedon rekisteröintiä väestötietojärjestelmään. Ehdotetut säännökset ottavat huomioon myös tulevat Euroopan talousaluetta koskevan sopimuksen asettamat velvoitteet, jotka johtuvat ETA-sopimukseen sisältyvistä työvoiman vapaata liikkuvuutta koskevista periaatteista.

3.2. Keskeiset ehdotukset

3.2.1. Kotikuntakäsite

Voimassa olevassa lainsäädännössä esiintyy lukuisia erilaisia henkilön asumista ja oleskelua kuvaavia käsitteitä, joiden sisältöä tulkitaan hyvin epäyhtenäisesti eri hallinnonaloilla. Tällaisia käsitteitä ovat muun muassa kotipaikka, asuinpaikka, asuinkunta, asunto ja koti sekä henkikirjoituspaikka. Näillä käsitteillä on huomattavia oikeusvaikutuksia niin yksityiselle kansalaiselle kuin julkisyhteisöillekin. Viranomaistoiminnassa tehtävien päätösten perusteeksi riittää kuitenkin yleensä tieto henkilön kotikunnasta ja hänen siellä olevasta asuinpaikastaan sekä mahdollisesta tilapäisestä asuinpaikastaan. Tämän vuoksi ehdotetaan, että käsitteiden ”kotipaikka” ja ”tilapäinen oleskelu” käytöstä luovutaan ja että niiden tilalle otetaan käyttöön käsitteet ”kotikunta”, ”kotikunnassa oleva asuinpaikka” ja ”tilapäinen asuinpaikka”. Lakiehdotuksen nimikkeeksi on valittu tämän takia kotikuntalaki.

Kotikuntalaki on yleislain luonteinen laki, jota sovelletaan ensisijaisesti väestökirjanpidossa. Sen mukaan määräytynyt kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka merkitään väestötietojärjestelmään. Yleislakina kotikuntalaki on tämän lisäksi erityislainsäädäntöä täydentävä laki, jota noudatetaan myös muussa viranomaistoiminnassa silloin, kun henkilön kotikunnalla ja siellä olevalla asuinpaikalla tai tilapäisellä asuinpaikalla on vaikutusta viranomaisen ratkaisuun, jollei laissa ole toisin säädetty.

3.2.2. Kotikunnan määräytyminen

Kotikuntalain mukaan henkilön kotikunta määräytyy tosiasiallisen asumisen perusteella. Henkilön omalla käsityksellä hänen kotikunnastaan on valintatilanteessa ratkaiseva merkitys. Kotikunnasta ei tehdä erillistä hallintopäätöstä, vaan tieto kotikunnasta merkitään anne-

tun ilmoituksen perusteella väestötietojärjestelmään. Poikkeukset tosiasiallisen asumisen mukaisesta kotikunnasta ovat vähäiset. Esimerkiksi opiskelijoiden, erillään asuvien puolisoiden, lasten ja eräiden laitoksissa asuvien henkilöiden kotikunta määräytyy pääsääntöisesti tosiasiallisen asumisen perusteella.

Henkilön kotikunta ei kuitenkaan muutu, jos hänen asumisensa toisessa kunnassa johtuu pääasiassa työtehtävästä, opiskelusta, sairaudesta tai muusta näihin rinnastettavasta enintään yhden vuoden kestävästä syystä taikka hoidosta sairaalassa tai muussa sellaisessa laitoksessa, merillä olosta laivaväkeen kuuluvana, rangaistuksen suorittamisesta, eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyydestä tai julkisesta luottamustoimesta tai asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta.

Maahan tullut henkilö voi saada Suomesta kotikunnan, jos hän asuu maassa ja hänellä on tarkoitus jäädä tänne vakinaisesti asumaan ja hänellä on tämän lisäksi vähintään yhden vuoden oleskeluun oikeuttava voimassa oleva oleskelulupa, jos sellainen lupa häneltä vaaditaan.

Henkilö, joka muuttaa asumaan ulkomaille vuotta pitemmäksi ajaksi menettää pääsääntöisesti kotikunnan Suomesta. Jos hänellä on kuitenkin elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinmaahansa, hänen kotikuntansa voi säilyä Suomessa.

3.2.3. Ilmoitusmenettely

Henkilö on kotikuntalain mukaan velvollinen ilmoittamaan muutostaan rekisteritoimistolle, joka tekee merkinnän henkilön kotikunnasta väestötietojärjestelmään. Ilmoitus on tehtävä aikaisintaan viikkoa ennen muuttopäivää ja viimeistään viikon kuluttua muuttopäivästä. Kotikuntalaki ei edellytä muuttajan antamalta ilmoitukselta määrämuotoa. Tämä antaa mahdollisuuden uudistaa ilmoitusmenettely sellaiseksi, että velvollisuuden täyttäminen on kansalaiselle mahdollisimman yksinkertaista ja helppoa. Ilmoitusmenettelyn toteuttamisessa voidaan tämän vuoksi ottaa joustavasti huomioon myös sähköisessä tiedonvälityksessä tapahtuva kehitys. Kotikuntalaki antaa mahdollisuuden ottaa käyttöön esimerkiksi puhelinilmoituksen.

Henkilön kotikunnan määräytymiseksi tar-

vittavia tietoja ovat velvollisia antamaan rekisteritoimistolle myös sen kiinteistön tai rakennuksen omistaja tai tämän edustaja, josta tai johon henkilö muuttaa, sekä valtion ja kunnan viranomaisen. Valtion ja kunnan viranomaisella ei ole nykyisin tämän sisältöistä tietojenantovelvollisuutta. Rakennuksen omistajan tai tämän edustajan sekä viranomaisten tietojenantovelvollisuus on toissijainen muuttajan ilmoitusvelvollisuuteen nähden.

3.2.4. Ilmoituksen laiminlyönnin seuraamukset

Voimassa oleva lainsäädäntö ei ole asettanut esteitä sille, että henkilön kotipaikan vaihtumista osoittava muuttopäivä on saattanut olla huomattavasti aikaisempi kuin ilmoituspäivä. Kotikuntalaki ei kuitenkaan enää anna mahdollisuutta tehdä väestötietojärjestelmään merkintää kotikunnan muuttumisesta takautuvasti. Kotikuntalain mukaan väestötietojärjestelmään merkitään muuttopäiväksi tosiasiallinen muuttopäivä, jos ilmoitus on tehty säädettyssä määräajassa. Jos ilmoitus saapuu myöhästyneenä, muuttopäiväksi katsotaan ilmoituksen saapumispäivä. Siinä tapauksessa, että rekisteritoimisto tekee merkinnän muutosta muulta kuin henkilöltä itseltään saadun tiedon perusteella, muuttopäiväksi katsotaan merkinnän tekopäivä.

Jos muuttaja ja rakennuksen omistaja tai tämän edustaja laiminlyö vielä kehotuksen saatuaankin ilmoitus- tai tietojenantovelvollisuutensa, hänelle voidaan asettaa erillinen velvoite sen täyttämiseksi. Velvoitteen täyttämistä voidaan tarvittaessa tehostaa uhkasakolla.

Jos muuttaja ei ole ilmoittanut muutostaan säädettyssä määräajassa, hänelle on määrättävä kahdensadan markan suuruinen ilmoitusrikemaksu. Maksu on oikeudelliselta luonteeltaan rangaistustyyppinen julkisoikeudellinen maksu. Maksu voidaan jättää määräämättä, jos viivästyks on ollut vähäinen tai se on ilmeisesti johtunut muuttajasta riippumattomista syistä taikka jos sen määrääminen olisi ilmeisen kohtuutonta sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

3.2.5. Virheen korjaaminen ja muutoksenhaku

Kotikuntamerkintä ei ole valituskelpoinen hallintopäätös, vaan toteava hallintotoimi. Siis-

hen on mahdollista saada aikaan sekä asia- että kirjoitusvirheen korjaus määräajoista riippumatta joko henkilön itsensä tai rekisteritoimiston aloitteesta. Kirjoitusvirheen korjausta koskeva rekisteritoimiston ratkaisu on oikeudelliselta luonteeltaan niin sanottu tekninen itseoikaisu. Asiavirheen korjausta koskevaa rekisteritoimiston ratkaisua voidaan oikeudellisesti luonnehtia lähinnä oikaisuvaatimuksen ja niin sanotun varsinaisen itseoikaisun välimuodoksi.

Kirjoitusvirheen korjausta koskevaan rekisteritoimiston ratkaisuun ei saa kotikuntalain mukaan hakea muutosta valittamalla. Asiavirheen korjausta koskevaan ratkaisuun on mahdollista hakea muutosta valittamalla siitä lääninoikeuteen. Lääninoikeuden päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Kotikunnassa olevaa asuinpaikkaa koskevalta osalta lääninoikeuden päätökseen ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

3.2.6. Tietojen suojaaminen

Kansalaisella olisi mahdollisuus eräissä tapauksissa kieltää asumista koskevien tietojensa luovuttamisen muuhun kuin viranomaistoimintaan. Tietojen suojaaminen täydentää henkilörekisterilain tietojenluovutuskieltoa koskevia säännöksiä ja sen tarkoituksena on suojata henkilön yksityisyyttä asiatonta ulkopuolista puuttumista vastaan.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Kunnallistoloudelliset vaikutukset

4.1.1. Kunnallistoloudellisista vaikutuksista yleensä

Kunnallishallinnon kannalta merkittävimmät henkilöryhmät, joita ehdotus koskee, ovat korkeakouluopiskelijat ja ammatillisessa koulutuksessa olevat opiskelijat. Tämän lisäksi ehdotus voi koskea jossakin määrin erilaisissa laitoksissa ja laitoshoidon rinnastettavissa olosuhteissa kodinomaisesti asuvia henkilöitä, joskaan ehdotuksella ei pyritä nykyisen, vakiintuneen käytännön muuttamiseen.

Kotikunnan määräytyminen edellä mainittujen henkilöryhmien osalta ehdotuksen mahdollistamalla tavalla aiheuttaa muutoksia nykyi-

seen kunnallisten palvelujen rahoitusjärjestelmään. Muutoksia aiheuttavat kunnan saamien valtionosuuksien ja verotulojen sekä ammatillisen koulutuksen tai hoidon kustannusvastuiden siirtymä kuntien kesken.

Vuoden 1993 alussa uudistetun kuntien valtionosuusjärjestelmän keskeinen valtionosuuden määräytymisperuste on kunnan asukas, jolla on kotipaikka kunnassa. Henkilön muuttaessa asumaan toiseen kuntaan vähenee entisen kotikunnan valtionosuus asukasta kohden maksettavalla osuudella. Vastaavasti uusi kotikunta saa lisää valtionosuutta. Kunnalle maksettava valtionosuus on porrastettu kantokyykyluokittain siten, että alempien kantokyykyluokkien kunnat saavat valtionosuutta enemmän kuin ylempien kantokyykyluokkien kunnat. Henkilöiden kotikuntien muuttuminen alempien kantokyykyluokkien kunnista ylempien kantokyykyluokkien kuntiin pienentää kunnille maksettavien valtionosuuksien kokonaismäärää. Valtionosuudet kasvavat, jos henkilöt muuttavat ylempien kantokyykyluokkien kunnista alempien kantokyykyluokkien kuntiin.

Henkilö on ansaitsemastaan tulosta kunnallisverovelvollinen sille kunnalle, missä hänellä on kotipaikka vuoden ensimmäisenä päivänä. Kunnallisverotuksessa noudatetaan yhteneviä verotusperusteita, mutta kuntakohtaisesta kunnallisveroäyrin hinnasta päättää kukin kunta itse. Vuonna 1993 alin veroäyrin hinta on 14,50 penniä ja korkein 20 penniä. Evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien kantama kirkollisvero vaihtelee 1—2 pennin välillä ja ortodoksisen kirkkokunnan seurakuntien 1,25—1,95 pennin välillä äyriä kohden. On ilmeistä, että halvempi veroäyrin hinta vaikuttaa henkilön muuttohalukkuuteen, kuten nykyisinkin. Lain tarkoitus ei kuitenkaan ole, että kotikuntaa voidaan vaihtaa vuosittain veroäyrin hinnan muuttuessa.

Kotikuntalain taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon, että kotikuntien muutokset eivät tapahdu kertamuutoksena. Pikemminkin on odotettavissa, että muutokset toteutuvat vähitellen. Tämän lain seurauksena tapahtuvat kotikuntamuutokset ovat osittain normaalia muuttoliikettä, joten taloudellisten vaikutusten tarkka laskeminen on käytännössä vaikeaa.

4.1.2. Kuntien valtionosuudet ja verotulot

Henkilön muuttaessa asumaan toiseen kun-

taan siirtyvät kunnalle myönnettävät asukas-kohtaiset valtionosuudet uudelle kotikunnalle. Valtionosuus poistuu vastaavasti vanhalta kotikunnalta. Vuonna 1993 kunnalle 7—64 vuotiasta asukasta kohti maksettava valtionosuus on viidennen kantokyykyluokan kunnassa yhteensä noin 3 300 markkaa vuodessa. Valtionosuus sisältää sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuden, yleisen asukaskohtaisen valtionosuuden ja asukaskohtaiset opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet. Mikäli esimerkiksi 30 000 korkeakouluopiskelijaa, 20 000 ammatillisen koulutuksen opiskelijaa ja 1 000 laitoshoidon rinnastettavissa olosuhteissa kodinomaisesti asuvaa henkilöä muuttaa kotikuntaa tämän lain seurauksena, siirtyy entisiltä kotikunnilta henkilöiden uusille kotikunnille asukasta kohti myönnettäviä valtionosuuksia keskimäärin 170 miljoonaa markkaa. Asukaskohtaisia valtionosuuksia siirtyy uusille kotikunnille kuitenkin vain noin 145 miljoonaa markkaa, koska muuttoliike suuntautuu pääosin alempien kantokyykyluokkien kunnista ylempien kantokyykyluokkien kuntiin. Kunnille maksettavat valtionosuudet vähenevät 25 miljoonaa markkaa ja muuttavat nykyistä kuntien ja valtion välistä kustannustenjakoa.

Kunnille aiheutuu kustannuksia 50 000 opiskelijan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista vuosittain noin 75 miljoonaa markkaa. Opiskelijoiden kotikuntien muuttuminen ei muuta oppilaitosten sijaintikuntien nykyistä vastuuta näiden palvelujen järjestäjänä.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmä ja siihen liittyvä valtionosuusjärjestelmä on oppilaskohtainen. Ammatillisessa koulutuksessa oppilaspaikan keskimääräinen vuotuinen kustannus on noin 40 000 markkaa, josta kunnalle maksettava valtionosuus on 45—60 prosenttia kunnan kantokyykyluokasta riippuen. Valtionosuus maksetaan pääsääntöisesti oppilaan kotikunnalle. Oppilaan kotikunnan maksettavaksi jäävät aina koulutuksen nettokustannukset. Ammatillisen koulutuksen oppilaspaikkakustannus vaihtelee 20 000 markasta 190 000 markkaan.

Ammatillisessa koulutuksessa 20 000 opiskelijan keskimääräinen koulutuksen kustannusvaikutus on yhteensä 800 miljoonaa markkaa, josta valtion osuus on 420 miljoonaa markkaa ja kuntien osuus 380 miljoonaa markkaa.

Kunnallisverotulojen siirtymä kuntien kesken arvioidaan olevan edellä mainittujen opiskelijoiden osalta 100 miljoonaa markkaa. Ve-

rotulomäärän arviointia vaikeuttaa sopivien tilastojen puute ja erityisesti tällä hetkellä korkea työttömyys.

4.1.3. Koulutuksen ja laitoshoidon kustannukset

Tämän lain seurauksena tapahtuvat opiskelijoiden kotikuntien muutokset merkitsevät ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmään huomattavaa siirtymää kuntien kesken. Kotikuntien kustannusvastuu valtionosuuden jälkeen 20 000 ammatillisessa koulutuksessa olevan opiskelijan koulutuksesta on keskimäärin 380 miljoonaa markkaa. Opiskelijoiden muuttaessa alempien kantokykyluokkien kunnista ylempien kantokykyluokkien kuntiin, kasvaa uusien kotikuntien kustannusvastuu ja valtionosuudet pienenevät. Tästä seuraa, että opiskelijoiden uusille kotikunnille siirtyä koulutuksen kustannuksia 405 miljoonaa markkaa ja kuntien saamat valtionosuudet pienenevät 25 miljoonaa markkaa.

Laitoshoitoon rinnastettavissa olosuhteissa kodinomaisesti asuvien henkilöiden kotikuntien muutos siirtää vastuun hoidon kustannuksista henkilöiden uusille kotikunnille. Esimerkiksi 1 000 henkilön hoidon kustannus on 90 miljoonaa markkaa vuodessa.

4.1.4. Kuntien ja valtion välinen kustannustenjak

Korkeakoulut ja ammatilliset oppilaitokset sijaitsevat yleensä keskimääräistä korkeampien kantokykyluokkien kunnissa. Tämän johdosta on arvioitavissa, että kuntien saamat valtionosuudet kokonaisuudessaan vähenevät. Opiskelijoiden osalta asukasta kohden myönnettävien valtionosuuksien pienentyminen merkitsee kunnille edellä mainituin oletuksin noin 25 miljoonan markan valtionosuuksien menetystä. Ammatillisen koulutuksen valtionosuuksien osalta kuntien menetys on niinkään noin 25 miljoonaa markkaa.

4.1.5. Yhteenveto kunnallistaloudellisista vaikutuksista

Kotikuntalain mahdollistama kotikunnan valinnanmahdollisuus merkitsee, että ainakin

osa opiskelijoista valitsee oppilaitoksen sijain-
tikunnan tai oppilaitoksen lähikunnan kotikun-
nakseen. Vähäisessä määrin voivat eräät laitos-
hoitoon rinnastetuissa olosuhteissa olevat ryh-
mät vaikuttaa nykyistä enemmän kotikuntansa
määräytymiseen.

Henkilöiden kotikunnan muutoksilla on tun-
tuvia kunnallistaloudellisia vaikutuksia kuntien
kesken. Muutoksia aiheuttavat koulutuksen ja
hoidon kustannusvastuiden siirtymät erityisesti
ammatillisessa koulutuksessa ja kodinomaisessa
hoidossa sekä asukasta kohti määräytyvien
valtionosuuksien sekä henkilöiden verotulojen
siirtymät.

Kustannustenjakko valtion ja kuntien välillä
muuttuu jonkin verran sen seurauksena, että
etenkin opiskelijat muuttavat ylempien kanto-
kykyluokkien kuntiin.

Henkilöiden kotikuntien muutoksella saattaa
olla vaikutusta kuntien kantokykyluokituk-
seen. Kotikuntien muutoksilla saattaa olla yk-
sittäisten kuntien kohdalla vaikutusta myös
kunnan saamaan verotulon täydennykseen.

Lain seurauksena aiheutuu lähes kaikille
kunnille kunnallistaloudellisia vaikutuksia, jot-
ka voivat olla myös vastakkaissuuntaisia. Kun-
nan kokonaistaloudellinen tulos syntyy
erisuuntaisten vaikutusten summana.

Arvioitaessa lain vaikutusta kuntien talou-
teen on pääteltävissä, että

— sellaisten kuntien taloudellinen asema pa-
ranee, joista opiskelijat muuttavat pois toisiin
kuntiin ja joissa ei ole ammatillisia koulutus-
paikkoja eikä sosiaali- tai terveydenhuoltoalan
hoito- ja palveluysiköitä

— korkeakoulukaupunkien tulokseen vai-
kuttavat ennenkaikkea ammatillisten koulutus-
paikkojen sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoalan
hoito- ja palveluysiköiden määrä ja kustan-
nus rakenne; suurten korkeakoulukaupunkien
taloudellinen asema saattaa parantua

— sellaisille kunnille saattaa aiheutua talou-
dellisia menetyksiä, joissa on kustannusraken-
teeltaan kalliita ammatillisia koulutuspaikkoja
ja sosiaali- tai terveydenhuoltoalan hoito- ja
palveluysiköitä, ja joihin ei muuta korkeakou-
luopiskelijoita

— kunnallistaloudelliset vaikutukset mah-
dollisesti kumoavat toisensa kunnissa, joihin ei
muuta korkeakouluopiskelijoita, mutta joissa
on kustannusrakenteeltaan halvempia ammatil-

lisia koulutuspaikkoja ja tuskin lainkaan sosiaali- tai terveydenhuoltoalan hoito- ja palveluyksiköitä.

4.2. Valtiontaloudelliset vaikutukset

Kotikuntalain mahdollistama kotikunnan valintamahdollisuus merkitsee kunnallistaloudessa opiskelijoiden muuttoa entisistä kotikunnistaan oppilaitoskuntiin tai näiden lähikuntiin. Tämän seurauksena kantokykyluokittaisissa asukasmäärissä tapahtuu siirtymää alempien kantokykyluokkien kunnista ylempiin kantokykyluokkien kuntiin. Kantokykyluokittain porrastetun valtionosuusjärjestelmän vaikutuksesta valtionosuuksien kokonaismäärä pienenee. Tämän johdosta voidaan arvioida kuntien saamien valtionosuuksien vähenevän noin 50 miljoonaa markkaa. Valtion olisi kuitenkin varauduttava toisaalta kompensoimaan uudistuksen vaikutuksia, mikäli ne olisivat yksittäiselle kunnalle huomattavan suuret.

Kotikuntalain mukaan rekisteritoimisto voi tarvittaessa velvoittaa laissa säädetyn ilmoitus- tai tietojenantovelvollisuuden laiminlyöjän antamaan määräajassa ilmoituksen tai lisätietoja. Velvoitteen noudattamisen tehostamiseksi rekisteritoimisto voi asettaa ja määrätä maksettavaksi uhkasakon siten kuin uhkasakkolaissa (1113/90) säädetään. Uhkasakkolain 8 §:n mukaan uhkasakon suuruus määrätään kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Sellaisia tapauksia, joissa velvoitteen tehostamiseksi asetettu uhkasakko joudutaan määräämään maksettavaksi, voidaan arvioida olevan vuosittain noin 20—50. Jos vuosittain maksettavaksi määrätävien uhkasakkojen keskimääräinen markkamäärä olisi esimerkiksi 2 000 markkaa, merkitsisi tämä 40 000—100 000 markan tuloja valtiolle.

Rekisteritoimiston on määrättävä kotikuntalaissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneelle henkilölle 200 markan suuruinen ilmoitusrikemaksu. Maksua ei saa määrätä alle viisitoistavuotiaalle lapselle eikä sellaiselle henkilölle, jolle on saman laiminlyönnin johdosta määrätty maksettavaksi uhkasakko. Maksu voidaan jättää määräämättä, jos viivästys on vähäinen tai se on ilmeisesti johtunut muuttajasta riippumattomista syistä tai jos sen määrääminen olisi ilmeisen kohtuutonta sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Maksuja voidaan arvioida tulevan määrättäväksi vuosit-

tain ehkä noin 10 000—20 000, joka merkitsisi 2—4 miljoonan markan tuloja valtiolle.

4.3. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Kotikuntalaki ei aiheuta muutosta ilmoitettavien muuttojen vuosittaiseen kokonaismäärään. Sen sijaan muuttojen kokonaismäärän jakautuminen pysyvään ja tilapäiseen asumiseen saattaa jonkin verran muuttua nykyisestä tilanteesta. Toisaalta kansalaisten valinnanvapauden lisääminen ja poikkeustapausten vähentäminen yksinkertaistavat menettelyä ja nopeuttavat ilmoitusten käsittelyyn kuluva aikaa rekisteritoimistoissa. Esitykseen sisältyy myös kokonaan uusia tehtäväkokonaisuuksia rekisteritoimistoille. Näitä tehtäviä ovat mm. ehdotukset ilmoitusrikemaksun käyttöön otosta, uhkasakkomenettelystä sekä näihin liittyvästä kuulemismenettelystä. Esityksessä on kuitenkin pidetty lähtökohtana sitä, että kotikuntalaista johtuvat seuraukset väestökirjaviranomaisten tehtäviin voidaan toteuttaa hallinnonalan sisäisten organisatoristen ja teknisten järjestelyjen avulla käytettävissä olevin henkilöstövoimavaroin.

Vaikka kotikuntalaki tulee noudatettavaksi myös väestökirjanpidon ulkopuolella valtion ja kunnan viranomaisissa sekä kansaneläkelaitoksen toiminnassa, tästä ei aiheudu näille viranomaisille uusia tehtäviä. Tämä johtuu siitä, että jo tänä päivänä lukuisat valtion ja kunnan viranomaiset joutuvat kansalaisten oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia päätöksiä tehdessään lainsäädännön sisältämien viittaussäännösten johdosta soveltamaan itsenäisesti väestökirjalainsäädännön kotipaikan määräytymistä koskevia säännöksiä.

5. Asian valmistelu

Hallituksen esitys perustuu kotipaikkatoimikunnan ehdotuksiin. Toimikunta on työskentelynsä aikana varannut 24 viranomaiselle ja yhteisölle tilaisuuden tulla kuulluksi eräistä toimikunnan työssä esillä olleista keskeisistä uudistusehdotuksista. Nämä viranomaiset ja yhteisöt olivat liikenneministeriö, oikeusministeriö, ulkoasiainministeriö, kansaneläkelaitos, kirkkohallitus, pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta, tietosuojavaltuutetun toimisto, ulkomaalaiskeskus, ulkomaalaisvaltuutettu,

verohallitus, Lääninhallinnon ja Väestökirjapidon Henkilökuntaliitto ry, Suomen Henkikirjoittajayhdistys ry, Valtion Ammattiliitto ry, Invalidiliitto ry, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Kehitysvammaliitto ry, Sosiaaliturvan Keskusliitto ry, Suomen Kiinteistöliitto ry, Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitto ry, Suomen Kauppaopiskelijain Liitto ry, Suomen Lukiolaisten Liitto ry, Suomen Tekniikan Opiskelijoiden Liitto ry, Suomen Terveydenhuoltoalan opiskelijoiden Liitto ry ja Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS).

Kuultavat suhtautuivat pääasiassa myönteisesti henkilön kotikunnan määrittämiseen siten, että se vastaa mahdollisimman tarkoin aineellista totuutta eli henkilön tosiasiallista asumista. Erityisesti opiskelijoita edustavat järjestöt pitivät toimikunnan esitystä tältä osin kannatettavana. Kuultavat pitivät myös kannatettavina ehdotuksia, jotka lisäävät kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia kotikunnan määrittämisessä, vähentävät kotikunnan määrittämiseen liittyvää byrokratiaa ja edesauttavat siirtymistä keveämpään hallinnolliseen päätöksentekomenettelyyn kotikunnan määrittämisessä.

Eräisiin toimikunnan työssä esillä olleisiin uudistusehdotuksiin kuultavat sen sijaan suh-

tautuivat varauksellisesti. Tietosuojavaltuutettu katsoi ilmoitusmenettelyn yksinkertaistamisen osalta, että väestötietojärjestelmään talletettavan tiedon tulee tietojärjestelmän yhteiskunnallisen merkityksen huomioon ottaen perustua ainoastaan luotettaviin tietolähteisiin. Tämän johdosta hän katsoi, ettei ilmoituksen tekeminen puhelimitse voi tulla kysymykseen. Väestökirjapidon henkilökuntaa edustavat järjestöt pitivät myös tärkeänä, että väestötietojärjestelmään merkittävät tiedot perustuvat vain luotettaviin tietolähteisiin. Järjestöt korostivat lisäksi, että kotikunnan määrittämisessä tulisi perheyhteydellä olla edelleen keskeinen ja määrävävä asema. Suomen Kiinteistöliitto ry piti tärkeänä kiinteistön omistajalle tai tämän edustajalle kuuluvan muuttoliikkeen valvonnan säilyttämistä sekä asuinyhteisöjen tiedonsaannin turvaamista myös tulevaisuudessa. Vammaisväestöä edustavat yhdistykset painottivat, etteivät kotipaikan määrittämisperusteisiin tehtävät uudistukset saa välillisestikään huonontaa vammaisten taloudellista ja sosiaalista asemaa.

Sisäasiainministeriö on kuullut toimikunnan mietinnön johdosta kaikkien ministeriöiden edustajia. Lisäksi ministeriö on neuvotellut uudistuksesta kuntien keskusjärjestöjen kanssa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Kotikuntalaki

1 luku. Yleiset säännökset

1 §. *Soveltamisala.* Pykälässä ilmaistaan kotikuntalain aineellinen soveltamisala sekä määritellään edellytykset soveltaa lakia eri viranomaisten toimintaan.

Pykälän 1 momentin mukaan kotikuntalaissa säädetään henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määrittämisestä. Kotikuntalaki on kattava eli sen perusteella voidaan määritellä henkilön kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka kaikissa niihin kohdistuvissa muutostilanteissa. Laissa asuinpaikalla tarkoitetaan sitä

kiinteistöä, sillä sijaitsevaa rakennusta ja siinä olevaa huoneistoa, jossa henkilö asuu, sekä näitä tarkoittavaa osoitetta.

Pykälän 2 momentin mukaan kotikuntalain perusteella määrittynyt kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka merkitään väestötietolaisa tarkoitettuun väestötietojärjestelmään. Lisäksi järjestelmään voidaan merkitä myös henkilön ilmoittama tilapäinen asuinpaikka. Tilapäisen asuinpaikan ilmoittamisesta ja merkitsemisestä väestötietojärjestelmään säädetään tarkemmin asetuksella. Merkinnän kotikunnasta ja siellä olevasta asuinpaikasta tekee väestökirjahallinnosta annetussa laissa (76/84) tarkoitettu rekisteritoimisto. Väestötietolain ja -asetuksen kotipaikkaa koskevat säännökset kumotaan kotikuntalain säätämisen yhteydessä.

Kotikuntalaki on pykälän 3 momentin mu-

kaan yleislaki, jota sovelletaan ensisijaisesti väestökirjanpidossa sekä myös muussa viranomaistoiminnassa, jollei erityislainsäädännössä ole toisin säädetty. Tämän mukaisesti kotikuntalaki tulee väestökirjanpidon ohella noudatettavaksi myös muussa viranomaistoiminnassa sekä kansaneläkelaitoksen toiminnassa silloin, kun henkilön kotikunnalla ja siellä olevalla asuinpaikalla tai henkilön tilapäisellä asuinpaikalla on vaikutusta viranomaisen tai kansaneläkelaitoksen ratkaisuun, jollei laissa ole toisin säädetty. Tämän säännöksen johdosta erityislainsäädäntöön ei enää ole tarpeellista ottaa erillisiä kotikunnan määräytymistä koskevia viittaussäännöksiä.

Kotikuntalaki ei aiheuta muutosta vallitsevaan oikeustilaan, jonka mukaan väestökirja-
viranomaisten tekemät ratkaisut henkilön kotipaikasta eivät oikeudellisesti sido muiden hallinnonalojen viranomaisia. Henkilön kotikunta on siis edelleenkin mahdollista ratkaista kullakin hallinnonalalla itsenäisesti, mutta soveltaen kuitenkin kotikuntalakia. Väestökirja-
viranomaisten tekemillä kotikuntamerkinnoilla on kuitenkin huomattava tosiasiallinen ohjaava vaikutus muiden hallinnonalojen viranomaisten toimintaan. Tähän vaikuttaa muun muassa väestötietojärjestelmään talletettuihin tietoihin liittyvä julkinen luotettavuus.

2 luku. Kotikunnan määräytyminen

2 §. *Kotikunta.* Pykälä sisältää määritelmän henkilön kotikunnasta sekä määrittelee kunnan, joka on vastasyntyneen lapsen ensimmäinen kotikunta. Henkilön katsotaan asuvan vakinaisesti kotikunnassaan. Kotikunnan muuttumista koskevista rajoituksista säädetään lakiehdotuksen 3 §:ssä. Siinä on lueteltu ne tilanteet, joissa henkilön asuminen muualla kuin kotikunnassa katsotaan yleensä tilapäiseksi asumiseksi. Kotikuntalain 2 §:n säännökset koskevat ensisijaisesti Suomessa tapahtuvaa muuttoa kunnasta toiseen ja kunnan sisäistä muuttoa. Lisäksi säännökset tulevat lakiehdotuksen 4 §:n säännösten ohella sovellettaviksi henkilöiden muuttaessa asumaan ulkomailta Suomeen.

Henkilön kotikunta on pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan se kunta, jossa hän asuu. Säännöksessä asumisella tarkoitetaan henkilön tosiasiallista asumista tietyssä Suomen kunnas-

sa ja säännöksen tarkoituksena on siis totuudenmukainen rekisteröinti.

Vastasyntyneen lapsen kotipaikan ja syntymäkotikunnan määräytymisestä ei lainsäädännössämme ole erillisiä säännöksiä. Kotipaikan ja syntymäkotikunnan määräytyminen on lain yleisten säännösten ohella perustunut vakiintuneeseen hallintokäytäntöön, joka on nyt kirjattu kotikuntalakiin. Säännöksen mukaan vastasyntyneen lapsen kotikunta on sama kuin hänen äitinsä kotikunta lapsen syntyessä. Löytölapsen kotikunta voidaan ratkaista soveltaen analogisesti pykälän 3 momentin säännöksiä. Käytännössä tämä johtanee siihen, että löytölapsen kotikunta on se kunta, josta hänet on löydetty.

Jos henkilöllä on käytössään useampia asuntoja tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, hänen kotikuntansa on pykälän 2 momentin mukaan se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiinteä yhteys.

Määriteltäessä henkilön kotikuntaa pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa pääpaino on ensisijaisesti annettava henkilön omalle käsitykselle kotikunnastaan. Henkilön oma subjektiivinen käsitys ei ole kuitenkaan ainoa ratkaiseva tekijä, vaan hänellä tulee myös objektiivisesti havaittavien tosiseikkojen mukaan olla kiinteä yhteys ilmoittamaansa kuntaan. Tällaisia huomioon otettavia tosiseikkoja, jotka osoittavat, että henkilöllä on ilmoittamaansa kuntaan kiinteä yhteys, ovat henkilön perhesuhteet, joilla tarkoitetaan henkilön siteitä perheeseensä ja perheen yhteiseen asuntoon eli kotiin, hänen toimeentulonsa, jolla tarkoitetaan henkilön työskentelyä tai muuta taloudellista yhteyttä määrättyyn asuinpaikkaan tai muut vastaavat seikat, kuten esimerkiksi sukulaisuus-, kasvatus- tai hoitosuhde. Myös se seikka, onko henkilön tarkoituksena asua ilmoittamassaan kunnassa vakinaisesti tai ainakin toistaiseksi, tulee ottaa tosiseikkojen arvioinnissa huomioon. Tulkinnanvaraisissa tapauksissa tosiseikkojen arvioiminen jää viimekädessä viranomaisen tehtäväksi.

Jos henkilön omaa käsitystä kotikunnastaan ei ole voitu selvittää, hänen kotikuntansa on pykälän 3 momentin mukaan se kunta, johon hänellä on katsottava olevan kiintein yhteys asumisensa, perhesuhteidensa, toimeentulonsa ja muiden vastaavien seikkojen johdosta. Sään-

nös on tarkoitettu lähinnä niitä tapauksia varten, joissa rekisteritoimisto on saanut tiedon henkilön kotikunnan vaihtumisesta muulta kuin kyseiseltä henkilöltä itseltään eikä hänen omaa käsitystään ole voitu joko yhteistyöhaluttomuuden tai muun syyn takia selvittää edes kuulemismenettelyssä. Henkilön kotikunta ratkaistaan tällöin viranomaisen toimesta säännöksessä mainituista seikoista tehdyn objektiivisen kokonaisarvion perusteella.

3 §. *Kotikunnan muuttumista koskevat rajoitukset.* Pykälässä säädetään niistä tilanteista, joissa henkilön kotikunta ei pääsääntöisesti muutu, vaikka hän asuu muussa kuin kotikunnassaan. Asuminen katsotaan pykälässä tarkoitetuissa tapauksissa luonteeltaan tilapäiseksi. Ehdotettu pykälä vastaa pääasialliselta sisällöltään väestötietolain tilapäistä oleskelua koskevia säännöksiä. Merkittävin muutos väestötietolakiin verrattuna on kuitenkin se, ettei opiskelusta johtuvaa asumista toisessa kunnassa enää katsota suoraan lain nojalla tilapäiseksi asumiseksi. Pykälä koskee tilapäistä asumista yleensä niin kotimaassa kuin ulkomaillakin.

Henkilön kotikunta ei muutu, jos hänen asumisensa toisessa kunnassa johtuu pääasiassa jostakin pykälän 1—6 kohdissa mainitusta syystä. Jos henkilön asuminen toisessa kunnassa johtuu säännöksessä mainitun seikan ohella pääasiallisesti jostakin muusta syystä, henkilön kotikunta voi muuttua joko tähän toiseen kuntaan tai johonkin kolmanteen kuntaan, jos lain 2 §:ssä säädetty kotikunnan muuttumisen yleiset edellytykset muuten täyttyvät. Esimerkiksi hoitolaitoksessa olevan henkilön kotikunta voisi muuttua laitoksen sijaintikuntaan silloin, kun kyseinen henkilö asuu laitoksessa kodinomaisissa olosuhteissa eikä hän ole välittömässä hoidon tarpeessa. Hoito- tai rangaistuslaitoksessa olevan henkilön kotikunta voisi muuttua myös johonkin kolmanteen kuntaan laitoksessa olon aikana, jos esimerkiksi kyseisen henkilön perheen kotikunta muuttuu tähän kuntaan.

Pykälän 1 kohdan mukaan henkilön kotikunta ei muutu, jos asuminen toisessa kunnassa johtuu enintään yhden vuoden kestävästä työtehtävästä, opiskelusta, sairaudesta tai muusta näihin rinnastettavasta syystä. Sairaudesta johtuvalla asumisella tarkoitetaan tässä kohdassa esimerkiksi asumista sukulaisten luona sairauden vuoksi. Säännöstä sovellettaessa on kuitenkin huomattava, että kotikunta ei välttämättä myöskään muutu, vaikka asuminen

toisessa kunnassa kestäisi yhtä vuotta pitempään, jos lain 2 §:n 2 momentissa säädetty edellytykset pysyvät muuttumattomina kotikunnan osalta eikä asianomainen henkilö itse halua muuttaa kotikuntaansa. Kotikunta ei pykälän 2 kohdan mukaan muutu, jos asuminen johtuu pääasiassa hoidosta sairaalassa tai muussa sellaisessa laitoksessa. Säännöksessä tarkoitettuja laitoksia olisivat esimerkiksi vammaisille tarkoitettut palvelutalot, päihdehuollon toimintayksiköt, lasten- ja nuorisohuoltolaitokset sekä vanhainkodit. Asuminen on näissä laitoksissa yleensä pitkäaikaista ja se käsitetään osaksi hoitoa tai huoltoa. Pykälän 3 kohdan mukaan henkilön kotikunta ei muutu, jos se johtuu pääasiassa merillä olosta laivaväkeen kuuluvana. Henkilön kotikunta ei myöskään muutu, jos se johtuu pääasiassa pykälän 4 kohdassa mainitusta rangaistuksen suorittamisesta rangaistuslaitoksessa, 5 kohdassa mainitusta eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyydestä tai julkisesta luottamustoimesta tai 6 kohdassa mainitusta asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta. Pykälän 2—6 kohdissa mainituissa tapauksissa ei sillä ajalla, jonka asuminen toisessa kunnassa kestää, ole merkitystä arvioitaessa asumisen vakinaisuutta tai tilapäisyyttä.

4 §. *Kotikunta maahan muutettaessa.* Pykälässä säädetään niistä edellytyksistä, jotka maahan tulleen henkilön tulee täyttää saadakseen kotikunnan Suomesta. Säännös koskee kansalaisuudesta riippumatta kaikkia maahanmuuttajia. Pykälä edellyttää, että ennen kuin maahan tulleen henkilön kotikunta Suomessa voidaan 2 §:n säännösten mukaisesti määrätä, esikysymyksenä on selvitettävä tässä pykälässä säädettyjen edellytysten olemassaolo.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomeen tulleen henkilön kotikunta määräytyy 2 §:n säännösten mukaisesti, jos hän asuu Suomessa ja hänellä on tarkoitus jäädä tänne vakinaisesti asumaan ja jos hänellä on lisäksi vähintään yhden vuoden oleskeluun oikeuttava voimassa oleva oleskelulupa, milloin sellainen lupa häneltä vaaditaan. Henkilön kotikunta määräytyy lakiehdotuksen 2 §:n säännösten nojalla eli vaatii vakinaista tosiasiallista asumista tietyssä Suomen kunnassa.

Suomessa asuvat henkilöt, joilla on sekä tarkoitus jäädä vakinaisesti maahan asumaan että laillinen oikeus oleskella maassa, saavat halutessaan Suomesta kotikunnan. Toisaalta säännös johtaa käytännössä siihen, etteivät

Suomeen tilapäisesti esimerkiksi työnhakuun tai ilman laillista oikeutta tulleet henkilöt saa perusteettomasti maassa vakinaisesti asuville henkilöille kuuluvia oikeuksia. Kotikunnan saaminen Suomesta edellyttää siis aina, että maahan tullut henkilö tosiasiallisesti asuu Suomessa ja hänellä on myös tarkoitus jäädä tänne pysyvästi asumaan. Lisäksi edellytetään, että maahantulo on tapahtunut laillisessa järjestyksessä. Säännöksessä mainittuja asumistarkoitusta osoittavia seikkoja voivat olla esimerkiksi vakinainen työpaikka Suomessa, avioliitto, adoptio tai muu läheinen perhe- tai sukulaisuussuhde Suomessa vakinaisesti asuvaan taikka maahan vakinaisesti muuttavaan henkilöön. Myös pakolaisuus voi olla tällainen seikka. Vähintään vuoden oleskeluun oikeuttavalla voimassa olevalla oleskeluluvalla tarkoitetaan lupaa, joka on alunperin myönnetty vähintään vuodeksi ja on kotikuntamerkintää tehtäessä edelleen voimassa. Yhden vuoden voimassaoloaika voi koostua myös useammista vuotta lyhyemmäksi ajaksi myönnetyistä peräkkäisistä luvista. Oleskeluluvan tulee luonnollisesti olla joko pysyvä tai sellainen, että sen voimassaoloa voidaan määräajan jälkeen jatkaa. Jos henkilöltä vaaditaan maahantuloon lupa, eivät ilman voimassa olevaa lupaa maassa oleskelevat ulkomaalaiset voi säännöksen perusteella saada kotikuntaa Suomesta, vaikka heidän asumisensa olisi kuinka vakinaista. Kotikuntalaissa ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen.

Henkilöllä, joka on vieraan valtion diplomaattisen edustuston tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston taikka lähetetyn konsulin viraston palveluksessa, hänen perheenjäsenellään sekä hänen yksityisessä palveluksessaan olevalla ei pykälän 2 momentin mukaan kuitenkaan ole kotikuntaa Suomessa, ellei tämä ole Suomen kansalainen tai ellei tällä ole ennestään kotikuntaa Suomessa. Poikkeuksen tekeminen näiden henkilöiden osalta perustuu diplomaatti- ja konsulisuhdetta koskeviin Wienin sopimuksiin.

5 §. *Kotikunta maasta muutettaessa.* Pykälässä säädetään siitä, mikä vaikutus henkilön maastamuutolla on hänen kotikuntaansa Suomessa. Pykälä koskee kaikkia maastamuuttajia kansalaisuudesta riippumatta.

Henkilö menettää pykälän 1 momentin mukaan kotikunnan Suomessa muutettuaan asumaan ulkomaille yhtä vuotta pitemmäksi ajaksi. Hänen kotikuntansa voi kuitenkin säilyä

Suomessa, jos hänellä on elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinmaahansa, jolloin hänen asumisensa ulkomailta katsotaan tilapäiseksi.

Säännöksessä oleva yhden vuoden aikaraja on yhteneväinen lakiehdotuksen 3 §:n 1 kohdassa tilapäiselle asumiselle asetetun aikarajan kanssa. Myös lakiehdotuksen 4 §:n 1 momentissa edellytetyn oleskeluluvan voimassaoloajan vähimmäispituus on yksi vuosi.

Sen selvittäminen, onko henkilöllä elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinpaikkaan, on tehtävä kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Selvittämiseen voidaan ryhtyä luonnollisesti vasta sitten, kun henkilö on ilmoittanut oman käsityksensä asumisestaan. Säännöksen soveltamisala on tarkoitettu suppeaksi. Pelkkä ulkomailta oleskelun määräaikaisuus ei kuitenkaan ole säännöksen mukaan riittävä syy, vaan tämän lisäksi edellytetään elinolosuhteisiin liittyvää yhteyttä Suomeen. Kyseessä voi olla esimerkiksi perhe- ja sukulaisuussuhde, asunnon ominaisuuksiin ja asumiseen liittyvät seikat sekä henkilön työsuhteeseen tai toimeentuloon liittyvät seikat. Suomen kansalaisen olisi yleensä ulkomaalaista helpompi osoittaa, että hänellä on edellä mainituista syistä johtuen kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinpaikkaansa. Säännöksessä tarkoitettuja tilanteita, joissa kotikunta elinolosuhteiden perusteella voisi säilyä Suomessa, saattaisi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun henkilö oleskelee ulkomailta yhtä vuotta pitempään hoitotoimpiteen, määräaikaisen työsuhteen, opintojen tai vapaa-ajanvieton johdosta ja palaa tämän jälkeen välittömästi takaisin Suomeen. Kotikunnan ei säännöksen mukaan kuitenkaan yleensä voitaisi katsoa olevan Suomessa enää silloin, kun yhtäjaksoinen ulkomailta asuminen kestää pitkään. Käytännössä rajaksi saattaisi muodostua esimerkiksi kolme vuotta.

Pykälän 2 momentin mukaan ulkomaille muuttaneen Suomen kansalaisen, joka on Suomen valtion diplomaattisen tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston tai lähetetyn konsulin viraston palveluksessa taikka kehitysyhteistyön asiantuntija, ja hänen perheenjäsenensä kotikunta säilyy kuitenkin Suomessa. Poikkeuksen tekeminen näiden henkilöiden osalta perustuu diplomaatti- ja konsulisuhdetta koskeviin Wienin sopimuksiin.

6 §. *Kotikunta muutettaessa Pohjoismaiden välillä.* Pykälässä viitataan Pohjoismaiden väli-

seen väestörekisteriä koskevaan sopimukseen, joka on tehty 9 päivänä toukokuuta 1989 ja tullut voimaan 1 päivänä lokakuuta 1990, jolloin aiemman, vuonna 1968 tehdyn sopimuksen voimassaolo lakkasi. Sopimusta sovelletaan silloin, kun henkilö muuttaa asumaan Suomesta toiseen pohjoismaahan tai toisesta pohjoismaasta Suomeen. Sopimuksen mukaan tulomaan rekisteriviranomainen ratkaisee niin sanotun yhteispohjoismaisen muuttokirjan perusteella rekisteröidäänkö toisesta sopimusmaasta muuttanut henkilö tulomaassa asuvaksi. Se koskee kansalaisuudesta riippumatta kaikkia Pohjoismaiden välillä muuttavia henkilöitä edellyttäen, että henkilöllä on muuttaessaan kotipaikka pohjoismaassa. Sopimuksen avulla pyritään varmistamaan, ettei kukaan ole samanaikaisesti rekisteröityneenä useammassa sopimusmaassa ja ettei kukaan jää rekisteröitymättä muuttaessaan pohjoismaasta toiseen.

3 luku. Menettelysäännökset

7 §. *Muuttajan ilmoitusvelvollisuus.* Pykälässä asetetaan henkilölle velvollisuus ilmoittaa muutostaan rekisteritoimistolle. Kotikuntalaissa muutolla tarkoitetaan sellaisia henkilön asumiseen ja oleskeluun kohdistuvia muutoksia, jotka vaikuttavat henkilön kotikuntaan ja siellä olevaan asuinpaikkaan. Tämän vuoksi ilmoitus olisi tehtävä esimerkiksi silloin, kun henkilö muuttaa asunnosta toiseen samassa rakennuksessa tai kun tilapäinen asuinpaikka muuttuu pysyväksi. Ilmoitusvelvollisuus on kattava eli se koskee muuttoa Suomessa sekä maahan- ja maastamuuttoa. Ilmoituksen tekeminen muutosta tilapäiseen asuinpaikkaan on vapaaehtoista.

Kun henkilö muuttaa, hänen on pykälän 1 momentin mukaan aikaisintaan viikkoa ennen muuttopäivää ja viimeistään viikon kuluttua muuttopäivästä ilmoitettava kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan muutoksesta rekisteritoimistolle. Sen selvittäminen, onko ilmoitus saapunut määräajassa, tapahtuu säädettyjen määräaikojen laskemisesta annetun lain (150/30) perusteella. Ilmoitusvelvollinen on ensisijaisesti kukin muuttaja itse. Siten esimerkiksi alaikäisenkin voisi periaatteessa ilmoittaa muutostaan itsenäisesti. Ilmoituksen voi kuitenkin henkilön puolesta tehdä myös hänen perheenjäsenensä. Perheenjäsenillä tarkoitetaan tässä yhteydessä ainakin aviopuolisoa, avopuolisoa, lapsia sekä

samassa taloudessa asuvia, suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa olevia sukulaisia ja sisarusia. Säännöksessä tarkoitettun perhekesittien tarkempi määrittely jäisi kuitenkin hallintokäytännön varaan.

Tarkempia säännöksiä ilmoitusmenettelystä annetaan asetuksella. Pykälässä ilmoituksella ei tarkoiteta pelkästään kirjallista ilmoitusta, vaan käsitettä tulee tulkita niin laajasti, että velvollisuuden täyttäminen olisi kansalaisen kannalta mahdollisimman helppoa ja joustavaa. Siten esimerkiksi puhelinilmoitus, asiakaskäynnin yhteydessä annettu suullinen ilmoitus tai sähköisen tiedonvälityksen avulla annettu ilmoitus olisivat säännöksen tarkoittamassa mielessä mahdollisia.

Ilmoitus on tehtävä rekisteritoimistolle. Säännöksessä ei kuitenkaan tarkoiteta, että ilmoitus on kaikissa tapauksissa jätettävä nimenomaan edellä mainitulle viranomaiselle. Riittäväksi voitaisiin katsoa esimerkiksi se, että rekisteritoimistolle osoitettu kirjallinen ilmoitus jätetään jollekin muulle viranomaiselle, yhteisölle tai muulle sellaiselle edelleen rekisteritoimistolle toimitettavaksi. Asetuksessa määritäisiin tarkemmin ne tahot, joille ilmoitus voidaan edellä sanotulla tavalla jättää. Suullisesti tai sähköisen tiedonvälityksen avulla tehty ilmoitukset tulisi kuitenkin oikeusvarmuudesta johtuvista sekä rekisteröintiteknisistä syistä tehdä väestökirjaviranomaisille. Myös rekisteritoimistojen keskinäiset toimivaltasuhteet määriteltäisiin asetuksessa.

Muuttajalla on kahden viikon aika ilmoituksen tekemiseen. Verrattuna nykyiseen järjestelmään ilmoituksen tekemiseen varattu aika on pitempi. Toisaalta kuitenkin ilmoitus voidaan ehdotuksen mukaan tehdä jo viikkoa ennen muuttoa. Ilmoituksen tekeminen ennen muuttoa ei ole voimassa olevassa järjestelmässä mahdollista. Uudistus olisi omiaan tekemään velvollisuuden täyttämisen kansalaisille helpommaksi ja joustavammaksi kuin nykyisin. Välillisesti se parantaisi myös väestötietojärjestelmän tietosisällön ajantasaisuutta ja tiedontasoa.

Ilmoituksen sisällöstä on niinikään tarkoitus säätää tarkemmin asetuksella. Ilmoituksen tulee kuitenkin sisältää ainakin riittävät yksilöintitiedot asianomaisesta henkilöstä sekä kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymiseksi tarvittavat tiedot.

Pykälän 2 momentissa asetetaan muuttaneelle henkilölle velvollisuus antaa itsestään tarvit-

tavia lisätietoja rekisteritoimistolle kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten. Henkilöltä ei voida vaatia sellaisia tietoja, joilla ei ole merkitystä kotikunnan tai asuinpaikan määräytymiseen. Toisaalta on mahdollonta luetella yleisesti niitä tietoja, jotka voivat tulla kysymykseen. Luetteloon tulisi sitä paitsi liikaa tietoja, koska tarpeelliset lisätiedot on hankittava tapauskohtaisesti. Säännöksellä pyritään turvaamaan se, että rekisteritoimistot saavat henkilön asumiseen kohdistuvista muutoksista riittävät tiedot esimerkiksi silloin, kun henkilön antama ilmoitus on puutteellinen tai virheellinen tai sen antaminen on laiminlyöty kokonaan.

Muuttaneelle henkilölle voidaan asettaa lakiehdotuksen 12 §:n perusteella velvoite täyttää määräajassa pykälän ensimmäisessä ja toisessa momentissa asetettu ilmoitusvelvollisuus. Velvoitteen noudattamisen tehostamiseksi voidaan lakiehdotuksen 13 §:n nojalla asettaa eräissä tapauksissa myös uhkasakko.

Henkilö voi pykälän 3 momentin mukaan ilmoittaa myös tilapäisen asuinpaikkansa rekisteritoimistolle, joka tekee siitä merkinnän väestötietojärjestelmään. Säännöksen mukaan ilmoituksen tekeminen on vapaaehtoista, joten mitään pakotteita tai muita seuraamuksia laiminlyönnin varalta ei ole asetettu. Ilmoitusmenettelystä säädetään tarkemmin asetuksella.

Pykälän 4 momentin mukaan velvollisuudesta ilmoittaa henkilö- ja perhesuhdetietoja väestötietojärjestelmään säädetään väestötietolaisa.

8 §. *Muu ilmoitusvelvollisuus.* Pykälässä säädetään muulle kuin muuttajalle asetetusta ilmoitusvelvollisuudesta. Tämä velvollisuus kohdistuu sen rakennuksen omistajaan tai tämän edustajaan, johon henkilö muuttaa tai josta hän muuttaa, sekä valtion ja kunnan viranomaiseen. Voimassa olevassa lainsäädännössä on hyvin samansisältöinen ilmoitusvelvollisuus asetettu rakennuksen omistajalle tai tämän edustajalle. Ilmoitusvelvollisuuden laajentaminen koskemaan myös valtion ja kunnan viranomaisia on perusteltua siitä syystä, että näin voidaan yksinkertaisesti varmistaa yhteiskunnan perusrekisterinä toimivan väestötietojärjestelmän tietojen ylläpito sekä turvata yhteiskunnan tarvitsemien väestötietojen taso. Myös henkilörekisterilain tietojen käyttöä ja luovutusta koskevat säännökset edellyttävät, että henkilötietoja koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta säädetään laintasoin säännöksiin.

Sen rakennuksen omistaja tai tämän edustaja, johon henkilö muuttaa tai josta hän muuttaa, on pykälän 1 momentin perusteella tarvittaessa velvollinen antamaan rekisteritoimistolle tietoja rakennuksessa asuvista tai asuneista henkilöistä kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten. Sellaisia tietoja ei ole velvollisuutta antaa, joilla ei voida katsoa olevan merkitystä kotikunnan tai asuinpaikan määräytymisessä. Säännöksen sanamuodolla on pyritty korostamaan sitä, että tämä tiedonsaantikanava on toissijainen muuttajan ilmoitusvelvollisuuteen nähden. Lakiehdotuksen 12 §:n perusteella tässä momentissa mainitut henkilöt voidaan velvoittaa antamaan tiedot määräajassa. Velvoitetta voidaan lakiehdotuksen 13 §:n nojalla tehostaa eräissä tapauksissa uhkasakolla.

Kotikuntalaki muuttaa voimassa olevaa tilannetta asuinyhteisöjen osalta siten, että muuttoa koskevaa ilmoitusta ei välttämättä annetaisi asuinyhteisön edustajalle edelleen rekisteritoimistoon toimitettavaksi. Asuinyhteisöt eivät tämän johdosta enää saisi automaattisesti tietoja julkisista rekistereistä asukasluetteloiden ylläpitoa varten, vaan niiden tulisi hankkia tiedot asukkailta. Yhteisöjen tiedontarve on myös mahdollista turvata normaalina väestökirjanpidon tietopalveluna.

Valtion ja kunnan viranomainen on pykälän 2 momentin mukaan tarvittaessa velvollinen antamaan hallussaan olevia tietoja rekisteritoimistolle henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten. Tämäkään velvoite ei koske tietoja, joilla ei voida katsoa olevan merkitystä kotikunnan tai asuinpaikan määräytymiseen. Myös tämä tiedonsaantikanava on tarkoitettu muuttajan ilmoitusvelvollisuuteen nähden toissijaiseksi. Lakiehdotuksen 12 ja 13 §:n säännökset velvoittamisesta ja uhkasakosta eivät koske valtion tai kunnan viranomaisia.

9 §. *Kotikuntamerkintä.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä tieto henkilön kotikunnasta ja siellä olevasta asuinpaikasta merkitään väestötietojärjestelmään. Pykälä koskee sekä muuttajan itsensä tekemän ilmoituksen että muualta saadun tiedon perusteella tehtävää merkintää.

Kotikuntamerkintä sinänsä ei ole valituskelpoinen hallintopäätös, vaan toteava hallintotoimi, joka toteutuu rekisterimerkinnän tekemisellä. Välillisesti merkinnällä on kuitenkin oikeutava vaikutus, sillä väestötietojärjestelmään

merkityillä tiedoilla katsotaan olevan niin sanottu julkinen luotettavuus. Virheellinen kotikuntamerkintä voidaan lakiehdotuksen 16 ja 17 §:n perusteella korjata. Korjausta koskevaan ratkaisuun on lakiehdotuksen 18 §:n mukaan eräissä tapauksissa mahdollista hakea muutosta valittamalla lääninoikeuteen.

Rekisteritoimiston on pykälän 1 momentin mukaan välittömästi sen jälkeen, kun 7 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tullut, tehtävä väestötietojärjestelmään ilmoituksen mukainen merkintä henkilön kotikunnasta ja siellä olevasta asuinpaikasta. Henkilö voidaan merkitä kunnassa vailla vakinaista asuntoa olevaksi, jos hän on asunnoton.

Koska merkintä on tehtävä välittömästi sen jälkeen, kun ilmoitus on tullut rekisteritoimistolle, on merkintään mahdollisesti liittyvät oikeusvaikutukset myös toteutettavissa heti tämän ajankohdan jälkeen.

Lähtökohtaisesti merkintä on tehtävä henkilön ilmoituksen mukaisesti. Merkintää ei saa kuitenkaan tehdä, jos ilmoitus on ilmeisesti tosiasioiden vastainen, puutteellinen tai muuten sellainen, ettei sitä voida annetun ilmoituksen perusteella luotettavasti tehdä. Ratkaisuvälillä kotikunnan määräytymisestä siirtyy tällaisissa tapauksissa rekisteritoimistolle, joka voi jättää merkinnän tekemättä, tehdä sen ilmoituksesta poikkeavasti tai pyytää henkilöltä lisätietoja ja tehdä merkinnän vasta sen jälkeen, kun lisätiedot on toimitettu tai määräaika niiden antamiseen on umpeutunut. Ilmoitus on tosiasioiden vastainen esimerkiksi silloin, kun henkilö tahallisesti ilmoittaa vääriä tietoja. Se on tosiasioiden vastainen myös silloin, kun henkilön ilmoittamat tiedot sisältävät tahattomia virheilisyyksiä. Säännöksessä tarkoitetaan myös tilanteita, joissa on kysymyksessä sellainen puute kyseistä henkilöä tai hänen asumistaan koskevissa tiedoissa, ettei rekisteritoimisto voi annettujen tietojen perusteella tehdä merkinnän edellyttämää henkilön tai asuinpaikan luotettavaa yksilöintiä. Näissä tapauksissa tulee asianomaiselle henkilölle varata mahdollisuus antaa lisätietoja merkinnän tekemistä varten.

Jos rekisteritoimisto on saanut muulta kuin henkilöltä itseltään kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan muuttumista koskevan tiedon, se voi pykälän 2 momentin perusteella tehdä tämän tiedon mukaisen merkinnän väestötietojärjestelmään, jos on ilmeistä, että tietoa voidaan pitää luotettavana. Säännöksessä tarkoitettuja tapauksia olisivat esimerkiksi ilmoitus-

velvollisuuden laiminlyöntitilanteet tai tilanteet, jotka johtuvat yhteistyöhaluttomuudesta. Säännöksen sanamuodolla on pyritty korostamaan sitä, että kotikuntamerkintä tulisi ensisijaisesti tehdä henkilön oman ilmoituksen perusteella. Rekisteritoimiston tulee selvittää tiedon luotettavuus hallintomenettelylain edellyttämällä tavalla.

10 §. *Muuttopäivä.* Pykälässä säädetään muuttopäivän määräytymisestä. Kotikuntalaisia muuttopäivällä tarkoitetaan sitä päivää, jona henkilön kotikunta ja kotikunnassa oleva asuinpaikka muuttuu. Pääsääntöisesti muuttopäiväksi pyritään rekisteröimään tosiasiallinen muuttopäivä. Laiminlyöntitapauksissa muuttopäivä on kuitenkin sidottu pykälässä määrättyihin ajankohtiin, joista ei ole mahdollista poiketa. Tällä pyritään edistämään sitä, että henkilöt täyttävistä ilmoitusvelvollisuutensa määräajassa ja heidän väestötietojärjestelmään merkityt asumistietonsa vastaisivat kaikilta osin tosiasiallista tilannetta. Sidotulla muuttopäivällä pyritään myös estämään eräiden yhteiskunnallisten palvelujen väärinkäyttöä. Sillä voidaan lisäksi estää tarpeettomia hallinnollisia kuluja. Esimerkiksi vaaliluetteloita laadittaessa henkilöä ei tarvitse siirtää vaaliluettelosta toiseen hänen laiminlyöntinsä johdosta. Pykälän mukaan määräytynyt muuttopäivä merkitään väestötietojärjestelmään. On myös huomattava, ettei rekisteritoimiston tekemällä kotikuntamerkinnällä ole muita hallinnonaloja sitovaa vaikutusta.

Henkilön muuttopäiväksi katsotaan ilmoitettu päivä, jos ilmoitus on tehty säädetyssä määräajassa. Lakiehdotuksen 7 §:n 1 momentin mukaan ilmoitus on tehtävä aikaisintaan viikkoa ennen ja viimeistään viikon kuluttua muutosta. Jos ilmoitus saapuu myöhästyneenä, muuttopäiväksi katsotaan ilmoituksen saapumispäivä. Saapumispäivällä tarkoitetaan sitä päivää, jolloin ilmoitus on annettu tai saapunut rekisteritoimistolle tai muulle sellaiselle viranomaiselle tai taholle, joka on toimivaltainen vastaanottamaan muuttoa koskevia ilmoituksia. Milloin rekisteritoimisto tekee väestötietojärjestelmään merkinnän henkilön muutosta muulta kuin muuttajalta tai hänen perheenjäseneltään saamiensa tietojen perusteella, muuttopäiväksi katsotaan merkinnän tekemisen päivä. Viittauksella perheenjäseniin tarkoitetaan tilannetta, jossa ilmoituksen henkilön puolesta on tehnyt hänen perheenjäsenensä.

11 §. *Kotikuntamerkinnästä ilmoittaminen.* Pykälässä säädetään kotikuntamerkinnästä ilmoittamisesta asianomaisille henkilöille eräissä tapauksissa. Kotikuntamerkinnästä ilmoittaminen ei ole yleensä tarpeellista silloin, kun merkintä on henkilön antaman ilmoituksen mukainen. Toisaalta merkinnästä ei ole tarvetta ilmoittaa laajasti, koska se ei ole valituskelpoinen hallintopäätös, vaan siihen on määräajasta riippumatta mahdollista hakea korjausta. Tällä hetkellä rekisteritoimistot tekevät vuosittain noin 750 000 kotipaikkamerkintää. Kotikuntalaki ei tule aiheuttamaan muutosta merkintöjen määrään. Merkintöjen suuresta määrästä johtuen kaikille muuttaneille henkilöille ei ole myöskään taloudellisesti perusteltua ilmoittaa kotikuntamerkinnästä. Koska henkilön kotikuntaan kuitenkin liittyy lukuisia oikeusvaikutuksia, yleiset oikeusturvanäkökohdat edellyttävät viranomaisilta tietyn tasoista ilmoitusvelvollisuutta tehdyistä ratkaisuksista. Pykälän mukainen ilmoitusvelvollisuus olisi vähimmäisvaatimus. Mikäli laajempi ilmoittaminen katsottaisiin tarpeelliseksi, eivät pykälän säännökset asettaisi sille esteitä. Jos henkilö voisi ilmoittaa muutostaan esimerkiksi puhelimitse, saattaisi osoittautua tarpeelliseksi lähettää kyseiselle henkilölle kirjallinen vahvistus kotikuntamerkinnästä.

Jos rekisteritoimiston tekemä kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa koskeva merkintä poikkeaa asianomaisen henkilön ilmoittamasta tai jos merkintä on tehty muulta kuin muuttajalta tai hänen perheenjäseneltään saatujen tietojen perusteella, rekisteritoimiston on ilmoitettava asianomaiselle merkinnästä ja siitä kuinka siihen on mahdollista saada aikaan asia- tai kirjoitusvirheen korjaus. Merkinnästä on siis ilmoitettava vain kielteisissä tapauksissa ja niissä tapauksissa, joissa tieto muutosta on saatu muuttajan perhepiirin ulkopuolelta. Viitauksella henkilön perheenjäseniin tarkoitetaan tässä pykälässä niitä henkilöitä, jotka lakiehdotuksen 7 §:n 1 momentin mukaan voivat ilmoittaa muutosta henkilön puolesta.

Oikeusturvanäkökohdat edellyttävät paitsi tietoa itse ratkaisun sisällöstä myös osoitusta siitä, kuinka ratkaisuun on tarvittaessa mahdollista saada aikaan muutos. Tämän johdosta rekisteritoimiston on ilmoitattaessaan kotikuntamerkinnästä samalla ilmoitettava kuinka merkintään on mahdollista saada aikaan korjaus. Ilmoituksen tulisi sisältää ne tiedot, jotka muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain

(154/50) mukaan tulee ilmetä valitusosoituksesta. Korjauksen tekemisen edellytyksistä säädetään lakiehdotuksen 16 ja 17 §:ssä.

12 §. *Velvoittaminen.* Pykälässä säädetään ilmoitusvelvollisuutta täydentävästä velvoittamisesta sekä velvoitteen noudattamatta jättämisen seurauksista. Velvoitteen noudattamista voidaan lakiehdotuksen 13 §:n nojalla tehostaa eräissä tapauksissa myös uhkasakolla. Pykälän mukaisesti ainoastaan yksityishenkilölle voidaan asettaa tässä tarkoitettu velvoite. Näin ollen valtion ja kunnan viranomaiselle ei voitaisi asettaa velvoitetta eikä siten myöskään uhkasakkoa.

Pykälän 1 momentti koskee muuttanutta henkilöä. Velvoite voidaan antaa vain hänelle henkilökohtaisesti. Säännös on tarkoitettu täydentämään lakiehdotuksen 7 §:n 1 ja 2 momentissa säädettyä velvollisuutta sekä 9 §:n 1 momentin säännöksiä. Jos henkilö on laiminlyönyt tässä laissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tai velvollisuuden antaa lisätietoja, on rekisteritoimiston velvoitettava hänet määräajassa täyttämään velvollisuutensa. Henkilö voidaan lisäksi velvoittaa täydentämään jo antamaansa ilmoitusta, jos sen perusteella hänen kotikuntaansa ja siellä olevaa asuinpaikkaa koskevaa merkintää ei ole voitu tehdä väestötietojärjestelmään. Rekisteritoimiston on antaessaan velvoitteen asetettava määräaika velvoitteen täyttämiseksi ja samalla ilmoitettava, että laiminlyönti ei estä merkinnän tekemistä tai asian ratkaisemista. Merkintä tai ratkaisu merkinnän tekemättä jättämisestä on tehtävä mahdollisimman pikaisesti määräajan umpeuduttua. Velvoite voidaan erityisestä syystä jättää antamatta. Tällainen syy on esimerkiksi se, ettei rekisteritoimistolla ole tiedossa mitään osoitetta, johon kyseiselle henkilölle voidaan lähettää tiedoksiantoja.

Pykälän 2 momentti koskee sen rakennuksen omistajaa tai tämän edustajaa, johon henkilö muuttaa tai josta hän muuttaa. Säännös täydentää tältä osin lakiehdotuksen 8 §:n 1 momentissa säädettyä ilmoitusvelvollisuutta. Velvoite voidaan asettaa vain edellä mainituille henkilöille. Rakennuksen omistajalle tai tämän edustajalle voidaan asettaa velvoite antaa tietoja vain nimetyn henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten. Myös rakennuksen omistajalle tai tämän edustajalle on asetettava määräaika velvoitteen täyttämiseksi. Tämä on tärkeää sen vuoksi, että hänelle saman asian johdosta mahdollisesti

asetettavaan uuteen velvoitteeseen voidaan lakiehdotuksen 13 §:n nojalla liittää uhkasakko.

13 §. *Uhkasakko.* Pykälässä annetaan rekisteritoimistolle toimivalta uhkasakon asettamiseen ja maksettavaksi määrittämiseen.

Jos lakiehdotuksen 12 §:n nojalla annettua velvoitetta ei ole noudatettu, rekisteritoimisto voi asettaa uuden velvoitteen ja sen noudattamisen tehostamiseksi uhkasakon sekä määrätä uhkasakon maksettavaksi siten kuin uhkasakolaissa säädetään. Uhkasakko voidaan siis asettaa vasta sen jälkeen, kun on saatu selvä näyttö siitä, ettei ilmoitusvelvollinen ole täyttänyt määräajassa hänelle asetettua ensimmäistä velvoitetta. Säännöksen sanamuodolla on yleensäkin pyritty korostamaan sitä, että uhkasakkomenettelyyn ei tulisi ryhtyä automaattisesti, vaan sen tarve tulisi harkita aina tapauskohtaisesti.

Uhkasakon asettamisen, sen suuruuden määrittämisen, maksettavaksi määrittämisen sekä näihin liittyvän menettelyn osalta noudatetaan uhkasakkolain säännöksiä. Uhkasakkoon määrittämistä koskevasta rekisteritoimiston ratkaisusta on lakiehdotuksen 18 §:n mukaan mahdollista valittaa lääninoikeuteen.

14 §. *Ilmoitusrikemaksu.* Pykälässä säädetään seuraamuksesta, joka aiheutuu muuttajalle, jos hän laiminlyö ilmoitusvelvollisuuden täyttämisen säädettyssä määräajassa. Seuraamus, joka on nimeltään ilmoitusrikemaksu, ei ole rangaistus eikä myöskään hallitusmuodon 62 §:ssä säädetty maksu tai vero, vaan eräänlainen rangaistustyyppinen maksu. Voimassa olevassa lainsäädännössä muuttoa koskevan ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä saattaa seurata sakkorangaistus. Sakkorangaistuksen käyttö on kuitenkin osoittautunut selkeissäkin laiminlyöntitapauksissa siinä määrin kankeaksi ja epätarkoituksenmukaiseksi menettelyksi, että se esitetään korvattavaksi ilmoitusrikemaksulla. Yhteiskunnan tietohuollon toimivuus edellyttää myös, etteivät kansalaiset voi seurauksittain laiminlyöä heille asetettua ilmoitusvelvollisuutta.

Jos 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus henkilön muutosta ei ole tullut määräajassa rekisteritoimistolle, toimiston on pykälän 1 momentin perusteella määrättävä hänen maksettavakseen 200 markan suuruinen ilmoitusrikemaksu. Ilmoitusrikemaksu voidaan kohdistaa vain ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöjään henkilökohtaisesti. Siten esimerkiksi ilmoituksen tehneelle perheenjäsenelle ei voida määrätä

maksettavaksi ilmoitusrikemaksua sen vuoksi, että hän on jättänyt ilmoittamatta jonkun mukanaan muuttaneista perheenjäsenistään. Ennen ilmoitusrikemaksun määrittämistä olisi asianomaista henkilöä lakiehdotuksen 15 §:n 2 momentin perusteella kuultava.

Maksu voidaan jättää määrittämättä, jos viivästys on ollut vähäinen tai se on ilmeisesti johtunut muuttajasta riippumattomista syistä tai jos sen määrittäminen olisi ilmeisen kohtuutonta sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Viivästys voitaisiin katsoa vähäiseksi esimerkiksi silloin, kun kysymyksessä on yhden tai korkeintaan kahden viikon viivästyminen. Siirtymävaiheessa jopa yhden tai kahden kuukauden viivästyminenkin saattaisi olla tulkittavissa vähäiseksi. Muiden säännöksessä mainittujen seikkojen osalta sanamuodolla on pyritty korostamaan sitä, että niiden soveltamisala on suppea ja poikkeuksia näillä perusteilla tehtäisiin vain aivan ilmeisissä tapauksissa. Henkilön olisi esitettävä itse selvitys säännöksessä tarkoitetuista seikoista. Muuttajasta riippumattomilla syillä tarkoitetaan esimerkiksi tilanteita, joissa henkilö on jättänyt ilmoituksen toimivaltaiselle viranomaiselle, mutta tämän virheestä tai laiminlyönnistä johtuen ilmoitusta ei ole toimitettu edelleen rekisteritoimistolle. Sairautta vastaavilla syillä tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö esimerkiksi sosiaalisista ongelmista johtuen on sellaisessa elämäntilanteessa, ettei hän ole voinut täyttää ilmoitusvelvollisuuttaan määräajassa tai hänen ei voida katsoa ymmärtäneen laiminlyöntinsä merkitystä.

Pykälän 2 momentin mukaan ilmoitusrikemaksua ei saa määrätä alle viisitoistavuotiaalle lapselle eikä sellaiselle henkilölle, jolle on saman laiminlyönnin johdosta määrätty maksettavaksi uhkasakko. Säännöksessä oleva viiden toista vuoden ikäraja johtuu siitä, että ilmoitusrikemaksu on rangaistustyyppinen maksu eikä alle viisitoistavuotiaasta lasta voida asettaa teostaan rikosoikeudelliseen vastuuseen. Uhkasakon asettaminen ja sen maksettavaksi määrittäminen voivat johtua vain ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä. Ilmoitusrikemaksun määrittäminen henkilölle, jonka maksettavaksi on jo saman laiminlyönnin johdosta määrätty maksettavaksi uhkasakko, johtaisi laiminlyönnistä johtuvien seuraamusten kertautumiseen.

Ilmoitusrikemaksu on pykälän 3 momentin mukaan ulosottokelpoinen ilman tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen peri-

misestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetään.

15 §. *Kuuleminen.* Pykälässä säädetään alaikäisen lapsen huoltajien kuulemisesta silloin, kun alaikäinen lapsi on itse tehnyt ilmoituksen muutosta. Koska kotikuntalaki ei aseta mitään ikärajaa, säännökset lapsen huoltajien kuulemisesta on tarpeellista ottaa ehdotettuun lakiin. Lisäksi pykälässä säädetään sellaisen henkilön kuulemisesta, jolle rekisteritoimisto on ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin johdosta määräämässä ilmoitusrikemaksua.

Jos ilmoituksen muutosta on tehnyt alle viisitoistavuotias lapsi, rekisteritoimiston on pykälän 1 momentin mukaan varattava lapsen huoltajille tilaisuus antaa määräajassa selvitys ilmoituksen johdosta. Jos ilmoituksen on tehnyt henkilö, joka on täyttänyt viisitoista mutta ei kahdeksaatoista vuotta, rekisteritoimiston on tarvittaessa varattava hänen huoltajilleen tilaisuus selvityksen antamiseen määräajassa.

Säännöksen mukaan alle viisitoistavuotiaan lapsen huoltajia on aina kuultava. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kuuleminen on tässä tapauksessa rekisterimerkinnän tekemisen ehdoton edellytys. Jos ilmoituksen on tehnyt henkilö, joka on täyttänyt viisitoista mutta ei kahdeksaatoista vuotta, kuulemisesta päättäminen olisi rekisteritoimiston harkinnassa. Kuulemisen tarkoituksena on selvittää lapsen tosiasiallinen kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka. Mitä nuoremasta lapsesta on kysymys sitä suurempi merkitys on annettava huoltajien näkemykselle lapsen tosiasiallisesta asumisesta. Kuulemisen tarkoituksena ei kuitenkaan saa olla pelkästään sen selvittäminen, onko lapsella ollut huoltajiensa lupa muuttoon. Säännös edellyttää, että lapsen kaikkia huoltajia kuullaan ja se koskee sekä niitä ilmoituksia, jotka lapsi on tehnyt pelkästään itsestään, että niitä jotka hän on tehnyt perheenjäsentensä puolesta.

Pykälän 2 momentin mukaan rekisteritoimiston on, ennen kuin se määrää maksettavaksi lakiehdotuksen 14 §:ssä säädetyn ilmoitusrikemaksun, varattava asianomaiselle henkilölle tilaisuus antaa määräajassa selvitys asiasta. Koska ilmoitusrikemaksu on rangaistustyyppinen maksu, edellyttävät jo oikeusturvanäkökohdat, että maksuun veloitettavalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi asiassa. Kuulemisen ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa, ettei ole olemassa sellaisia seikkoja, joiden perusteella maksu voidaan jättää määräämättä. Sään-

nöksen mukaan kuuleminen on toimitettava aina ennen maksun määräämistä. Kuuleminen on siten käytännössä maksun määräämisen ehdoton edellytys.

Vaikka pykälä ei edellytäkään kuulemiselta kirjallista muotoa, se on oikeusvarmuudesta johtuen tarkoituksenmukaisinta toimittaa yleensä kirjallisesti. Asianomaiselle henkilölle on riippumatta kuulemisen ulkoisesta muodosta aina asettava määräaika selvityksen antamista varten.

4 luku. Kotikuntamerkinnän korjaus

16 §. *Asiavirheen korjaus.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä henkilön kotikuntamerkinnässä ja siihen liittyvässä muuttopäivätiedossa oleva mahdollinen asiavirhe voidaan korjata. Oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen on erittäin tärkeää, että virheelliset kotikuntamerkinnät voidaan korjata nopeasti ja mahdollisimman yksinkertaisin menettelytavooin. Pykälässä säädetty asiavirheen korjaaminen on oikeudelliselta luonteeltaan oikaisuvaatimusmenettelyn ja niin sanotun varsinaisen itseoikaisun välimuoto, joka sisältää elementtejä molemmista virheen oikaisutavoista. Rekisteritoimiston päätös asiavirheen korjaamista koskevassa asiassa on oikeusharkintaa ja se voidaan saattaa valituksin hallintotuomioistuinten tutkittavaksi.

Jos lakiehdotuksen 9 ja 10 §:n nojalla tehty kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa koskeva merkintä perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen tai väärään lain soveltamiseen, rekisteritoimisto voi pykälän 1 momentin mukaan omasta aloitteestaan tai henkilön vaatimuksesta korjata virheen. Näyttövelvollisuus on sillä osapuolella, jonka aloitteesta korjaamiseen on ryhdytty. Virheellisellä selvityksellä tarkoitetaan kotikuntamerkintää tehtäessä huomioon otettua, mutta myöhemmin virheelliseksi osoittautunutta seikkaa. Puutteellisella selvityksellä tarkoitetaan puolestaan sitä, ettei kotikuntamerkintää tehtäessä ole otettu lainkaan huomioon jotakin asiaan vaikuttavaa seikkaa. Virheen korjaamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, johtuuko virheellinen tai puutteellinen selvitys rekisteritoimiston vai asianosaisen toimenpiteistä tai laiminlyönnistä.

Säännös koskee sekä viranomaisaloitteista että asianosaisaloitteista korjaamista. Toimivaltainen viranomainen tekemään korjauksen

on se rekisteritoimisto, jonka toimialueella henkilön kotikunta on silloin, kun viranomaisen ryhtyi virheen korjaukseen tai kun virheen korjausta koskeva vaatimus saapui tai esitettiin rekisteritoimistolle. Asianosaisen vaatimus korjaamiseen voidaan tehdä joko suullisesti tai kirjallisesti. Vaatimus on kuitenkin aina yksilöitävä ja perusteltava riittävän tarkasti. Oikeusvarmuudesta sekä korjaamiseen liittyvästä muutoksenhakumahdollisuudesta johtuen kirjallinen menettely on kuitenkin suositeltavin.

Koska asiavirheen korjaus ei oikeudelliselta luonteeltaan ole puhdas oikaisuvaatimusmenettely, ei korjaamiseen ryhtymiselle tai sen vaatimiselle ole asetettu määräaika. Ennen kuin rekisteritoimisto tekee virheen korjauksen omasta aloitteestaan, sen on varattava asianosaiselle tilaisuus antaa määräajassa selvitys asiasta. Kirjallinen menettely on myös kuulemisessa suositeltavin menettelytapa. Selvityspyynnössä on todettava, että määräajan laiminlyöminen ei ole esteenä virheen korjaukselle. Hallintomenettelylain asian selvittämistä koskevien säännösten mukaisesti asianosaiselta voidaan tarvittaessa pyytää lisäselvitystä myös silloin, kun korjaamiseen on ryhdytty hänen vaatimuksestaan.

Jos rekisteritoimisto korjaa virheen omasta aloitteestaan henkilön käsityksen vastaisesti tai ei hyväksy henkilön tekemää vaatimusta virheen korjauksesta, sen on pykälän 2 momentin mukaisesti pyynnöstä annettava asiasta kirjallinen päätös muutoksenhakuosoituksineen. Säännös siis edellyttää, että valituskelpoinen hallintopäätös annetaan vasta erillisestä pyynnöstä. On kuitenkin hyvän hallintotavan mukaista, että rekisteritoimisto ilmoittaa heti ratkaisun tehtyään sopivaksi katsomallaan tavalla asianosaiselle ratkaisun sisällöstä sekä siihen liittyvästä muutoksenhakumahdollisuudesta. Tällä menettelyllä pyritään välttämään turhia valituksia. Muutoksenhausta säädetään lakiehdotuksen 18 §:ssä.

17 §. *Kirjoitusvirheen korjaus.* Pykälässä säädetään siitä, millä edellytyksillä kotikuntamerkinissä ja siihen liittyvässä muuttopäivä tiedossa oleva kirjoitusvirhe voidaan korjata.

Jos lakiehdotuksen 9 ja 10 §:n nojalla tehdysä kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa koskevassa merkinissä on ilmeinen kirjoitusvirhe, on pykälän 1 momentin perusteella sen rekisteritoimiston, jonka toimialueella henkilön kotikunta on, omasta aloitteestaan tai henkilön vaatimuksesta korjattava se. Kirjoitusvirheen

korjaus on oikeudelliselta luonteeltaan lähinnä niin sanottu tekninen itseoikaisu, jolle on tunnusomaista korjauksen puhtaasti tekninen luonne. Säännöksessä virheeltä edellytetään kiistattomuutta. Näyttövelvollisuus on sillä osapuolella, jonka aloitteesta virheen korjaamiseen on ryhdytty.

Kirjoitusvirheellä tarkoitetaan virhettä, joka on syntynyt asiaa valmisteltaessa tai ratkaisua laadittaessa ja jonka johdosta ratkaisu ei kirjoitetulta sisällöltään vastaa asiassa tarkoitettua ratkaisua. Kirjoitusvirheellä tarkoitetaan myös virhettä, joka on syntynyt, kun valmistelussa kertynyt aineisto siirretään virheellisenä tietokoneeseen. Tällaiselle virheelle on lisäksi ominaista, että ratkaisun perustana olevat tiedot ovat oikeat. Käsitteellisesti kirjoitusvirheellä tarkoitetaan myös mahdollista laskuvirhettä.

Säännös koskee sekä viranomaisaloitteista että asianosaisaloitteista korjaamista. Toimivaltainen viranomaisen tekemään korjauksen on se rekisteritoimisto, jonka toimialueella henkilön kotikunta on silloin, kun viranomaisen ryhtyi virheen korjaukseen tai kun virheen korjausta koskeva vaatimus esitettiin tai saapui rekisteritoimistolle. Kuten asiavirheen korjauksessa, myös tässä tapauksessa on yleensä varmintä edellyttää asianosaiselta kirjallista vaatimusta virheen korjaamiseksi. Korjaukseen ryhtymiselle tai sen vaatimiselle ei ole asetettu määräaika. Merkinnän korjaaminen ei edellytä asianosaisen kuulemistä. Hyvän hallintotavan mukaisesti asianosaiselle tulee luonnollisesti ennen korjauksen tekemistä tarvittaessa varata tilaisuus antaa selvityksensä asiasta.

Pykälän 2 momentin mukaan rekisteritoimiston on ilmoitettava omasta aloitteestaan tekemästään korjauksesta asianomaiselle henkilölle. Ilmoitus tulee tehdä korjauksen merkitys huomioon ottaen sopivaksi katsottavalla tavalla. Säännös ei estä laajempaa ilmoittamista kotikuntamerkintään tehdyistä kirjoitusvirheen korjauksista tai korjausvaatimusten hylkäämisistä.

5 luku. Muutoksenhaku

18 §. *Muutoksenhaku rekisteritoimiston ratkaisun.* Pykälässä määritellään ne rekisteritoimiston kotikuntalain perusteella tekemät ratkaisut, joista on muutoksenhakuoikeus läänin-oikeuteen.

Valituskelpoisia ratkaisuja ovat pykälän 1 momentin mukaan lakiehdotuksen 13 §:ssä tarkoitettu uhkasakkoa, 14 §:ssä tarkoitettu ilmoitusrikemaksun määräämistä sekä 16 ja 17 §:ssä tarkoitettut kotikuntamerkin­nän korjausta koskevat rekisteritoimiston ratkaisut. Muutoksenhakuun oikeutettu on vain asianomainen henkilö itse. Kuitenkin niissä tapauksissa, joissa henkilö voi ehdotetun lain mukaan tehdä ilmoituksen tai hakemuksen myös perheenjäsen­tänsä puolesta, hänellä on oikeus hakiessaan muutosta omalta osaltaan vaatia sitä myös näiden henkilöiden puolesta.

Muutosta haetaan valittamalla siten kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Toimivaltainen muutoksenhakuviranomaisena on se lääninoikeus, jonka tuomiopiirissä ratkaisun tehnyt rekisteritoimisto sijaitsee.

Kirjoitusvirheen korjausta koskevaan rekisteritoimiston ratkaisuun, jolla ei ole hyväksytty virheen korjausta koskevaa vaatimusta, ei kuitenkaan saa pykälän 2 momentin perusteella hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhaku­mahdollisuutta on tässä tapauksessa katsottu tarpeelliseksi rajoittaa, koska kirjoitusvirheenä voidaan korjata vain kiistaton virhe.

19 §. *Muutoksenhaku lääninoikeuden päätökseen.* Pykälässä säädetään muutoksenhausta lääninoikeuden kotikuntalain nojalla antamaan päätökseen sekä muutoksenhakukiellosta eräissä tapauksissa.

Pykälän 1 momentin mukaan asianomainen henkilö saa hakea muutosta lääninoikeuden lakiehdotuksen 18 §:n nojalla antamaan päätökseen valittamalla siitä korkeimmalle hallinto-oikeudelle siten kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa säädetään. Valituskelpoisia päätöksiä ovat uhkasakkoa, ilmoitusrikemaksun määräämistä ja kotikuntamerkin­nän korjausta koskevat lääninoikeuden päätökset.

Kotikunnassa olevaa asuinpaikkaa koskevalta osalta ei pykälän 2 momentin mukaan lääninoikeuden päätökseen kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhaku­kielto johtuu siitä, että henkilöllä ei ole tällaisissa tapauksissa oikeussuojan tarvetta, koska kotikunnan alueen sisällä tapahtuneilla asuin­paikkaa koskevilla muutoksilla ei ole sellaisia oikeusvaikutuksia kuin henkilön muuttaessa kunnasta toiseen.

6 luku. Erinäiset säännökset

20 §. *Tarkeimmat säännökset.* Pykälä sisältää valtuutuksen antaa asetuksella tarkempia säännöksiä kotikuntalain täytäntöönpanosta. Kysymys on lähinnä menettelytapasäännöksistä.

7 luku. Voimaantulosäännökset

21 §. *Voimaantulo.* Kotikuntalaki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on vahvistettu. Tarvittavan koulutuksen ja tiedottamisen järjestämiseksi tulee kuitenkin varata riittävästi aikaa.

22 §. *Suhde aikaisempiin kotipaikkasäännöksiin.* Pykälässä säädetään kotikuntalain perusteella määräytyneen kotikuntatiedon käyttämisestä päätöksenteossa eräissä tapauksissa.

Jos laissa tai asetuksessa jokin oikeus tai velvollisuus määräytyy henkilön väestötietolaissa tarkoitettua kotipaikan tai muun vastaavan sisältöisen käsitteen perusteella, sovelletaan tällöin tämän lain mukaista kotikuntaa, siellä olevaa asuinpaikkaa tai tilapäistä asuinpaikkaa. Väestötietolain kotipaikkaa vastaavalla käsitteellä tarkoitetaan esimerkiksi asuinpaikkaa tai henkikirjoituspaikkaa. Koska lainsäädäntömme sisältää useita satoja viittaussäännöksiä, joissa oikeuden tai velvollisuuden määräytymisen perusteena on edellä mainittu käsite, ei niiden kaikkien muuttamista ole tämän lain säätämisen yhteydessä katsottu tarkoituk­senmukaiseksi eikä mahdolliseksikaan toteut­taa.

23 §. *Siirtymäsäännökset.* Pykälässä sääde­taan eräistä sellaisista ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseen sekä oikaisuvaatimus- ja muutok­senhakumenettelyyn liittyvistä seikoista, jotka on otettava erityisesti huomioon lainsäädännön muuttumisen johdosta. Tämä johtuu siitä, että näiden seikkojen toteutumisen edellytyksenä on voimassa olevassa lainsäädännössä asetettu määräaikaisten noudattaminen.

Pykälän 1 momentti koskee kotikuntalain voimaan tullessa vireillä olevia ilmoituksia. Jos rekisteritoimistossa on tämän lain voimaan tullessa vireillä muuttoa tai maastamuuttoa koskeva ilmoitus, sovelletaan sen käsittelyyn väestötietolain säännöksiä sellaisina kuin ne olivat tämän lain tullessa voimaan. Vireillä olevalla ilmoituksella tarkoitetaan tässä yhtey­dessä ainoastaan sellaisia ilmoituksia, jotka olivat kotikuntalain voimaan tullessa saapuneet

rekisteritoimistolle ja joiden käsittely siellä oli edelleen kesken. Sellaiset ilmoitukset, jotka oli ennen lain voimaantuloa jätetty postin kuljettavaksi tai isännöitsijälle tai talonmiehelle edelleen rekisteritoimistolle toimitettavaksi, käsitellään kotikuntalain säännösten mukaan.

Pykälän 2 momentti koskee kotikuntalain voimaan tullessa laiminlyötyjä ilmoituksia. Jos henkilö ei ollut tämän lain voimaan tullessa ilmoittanut muutostaan väestötietoasetuksessa säädettyssä määräajassa, sovelletaan hänen muuttoonsa tämän lain säännöksiä. Hänelle ei kuitenkaan voida määrätä ilmoitusrikemaksua. Tämän säännöksen perusteella henkilön muuttopäivä määräytyisi kotikuntalain nojalla ja rekisteritoimiston käytettävissä olisi lisäksi laiminlyöjää kohtaan uhkasakkomenettely, vaikka muutto olisikin tapahtunut ennen lain voimaantuloa. Koska ilmoitusrikemaksu on rangaistustyyppinen maksu, sen taannehtiva käyttö ei ole mahdollista.

Pykälän 3 momentti koskee kotikuntalain voimaan tullessa vireillä olevia oikaisuvaatimuksia. Jos rekisteritoimistossa on tämän lain voimaan tullessa vireillä muuttoa koskevaan päätökseen kohdistuva oikaisuvaatimus, sovelletaan sen käsittelyyn väestötietolain säännöksiä sellaisina kuin ne olivat tämän lain tullessa voimaan. Säännöksessä tarkoitetaan väestötietolain 21 §:ssä säädettyä menettelyä, jonka mukaan asianomaisella henkilöllä on mahdollisuus hakea määräajassa kirjallisesti oikaisua kotipaikkapäätökseen rekisteritoimistolta. Vireillä olevilla vaatimuksilla tarkoitetaan ainoastaan niitä oikaisuvaatimuksia, jotka olivat saapuneet rekisteritoimistolle ennen lain voimaantuloa, mutta joiden käsittely oli silloin vielä kesken.

Pykälän 4 momentti koskee kotikuntalain voimaan tullessa vireillä olevia valituksia. Jos lääninoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa on tämän lain voimaan tullessa vireillä valitus rekisteritoimiston oikaisuvaatimuksen johdosta antamasta päätöksestä, sovelletaan sen käsittelyyn väestötietolain säännöksiä sellaisina kuin ne olivat tämän lain tullessa voimaan. Säännöksessä tarkoitetaan väestötietolain 22 ja 23 §:ää, joissa säädetään valitusmenettelystä sekä eräistä muutoksenhakuun liittyvistä toimenpiteistä.

1.2. Laki väestötietolain muuttamisesta

Kotikuntalain säätämisen johdosta väestö-

tietolakiin kohdistuvista muutoksista voidaan yleisesti todeta, että ne ovat pääasiassa terminologisia tai lakitekniisiä eikä niistä aiheudu varsinaisia aineellisia muutoksia väestötietolain säännöksiin uutta tietojen suojausta koskevaa säännöstä lukuunottamatta.

Väestötietolakia ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin siten, että laista kumotaan 9 §:n 3 momentti, 11 § ja 13 §:n 1 momentti, joissa säädetään Suomen kansalaisen muuttoilmoitusvelvollisuudesta, ilmoitusvelvollisuudesta muutettaessa Pohjoismaiden välillä sekä rakennuksen ja huoneiston omistajan tai haltijan ilmoitusvelvollisuudesta. Lisäksi väestötietolakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että siitä kumotaan kotipaikan määräytymistä koskeva 15 §, maahan muuttaneen ulkomaalaisen kotipaikkaa koskeva 16 § ja kotipaikan pysyvyyttä koskeva 17 §. Kumottavaksi ehdotetaan myös kokonaisuudessaan väestötietolain 5 luku, jossa säädetään kotipaikkaa koskevasta päätöksestä, sen tiedoksi antamisesta ja muutoksenhausta kotipaikkapäätökseen. Kaikki edellä mainitut muutokset johtuvat siitä, että kotikuntalaissa on säädetty kattavasti kotikunnan määräytymisestä, muuttoa koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta ja muutoksenhausta.

Kotikuntalaissa on väestötietolain ”kotipaikka” ja ”tilapäinen oleskelu” -käsitteiden tilalla käytetty käsitteitä ”kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka” sekä ”tilapäinen asuinpaikka”. Väestötietolain säännöksiä ehdotetaankin muutettavaksi tältä osin, sillä selkeyden ja yhdenmukaisuuden vuoksi nämä käsitteet on perusteltua ottaa käyttöön myös väestötietolaissa. Lisäksi eräät ehdotetut muutokset johtuvat väestötietolain lakiteknisestä rakenteesta, jota täytyy muuttaa edellä mainittujen säännösten kumoamisen johdosta.

Käsitteiden yhdenmukaistamisen johdosta ehdotetaan väestötietolaista muutettavaksi väestötietojen käyttötarkoitusta koskeva 3 §:n 1 momentti, väestötietojärjestelmään talletettavia tietoja koskeva 4 §:n 1 momentin 1 kohta, eräiden laitosten ja sosiaalilautakuntien ilmoitusvelvollisuutta koskeva 12 §:n 1 momentti, lain 4 luvun otsikko, vuoden vaihteen asukaslukua ja kotipaikkaa koskeva 18 §, tietojen luovuttamista viranomaisille koskeva 26 §:n 2 momentti, tietojen muuta luovuttamista koskeva 27 §:n 2 momentti, kirkollisten viranomaisten väestörekisterinpitotehtäviä koskeva 38 §:n 1 momentti, muutoksenhakua kirkollisen viranomaisen päätökseen koskeva 39 §:n 2 mo-

mentti sekä siirtymäsäännöksiä koskeva 43 §:n 3 momentti.

Väestötietolain eräiden säännösten kumoamisen johdosta ehdotetaan muutettavaksi lain 9 §:n 2 momentti, jossa säädetään Suomen kansalaisen ilmoitusvelvollisuudesta, 35 §:n 2 momentti, jossa säädetään salassapitovelvollisuudesta sekä 39 §:n 3 momentti, jossa säädetään muutoksenhausta kirkollisen viranomaisen päätökseen.

Lisäksi väestötietolain 25 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, jossa säädetään henkilön asumista koskevien tietojen julkisuudesta eräissä tapauksissa. Säännöksen tarkoituksena on suojata kansalaisen yksityisyyttä asiointia ulkopuolista puuttumista vastaan. Säännös täydentää henkilörekisterilain 23 §:n mukaista rekisteröidyn oikeutta kieltää tietojensa käyttö ja luovutus eräissä tapauksissa.

Jos henkilöllä on perusteltua syytä epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, rekisteritoimisto voi pyynnöstä määrätä, että tietoa hänen kotikunnastaan, siellä olevasta asuinpaikastaan tai tilapäisestä asuinpaikastaan ei saa luovuttaa muille kuin viranomaisille. Säännöksen perusteella rekisteritoimisto voi antaa pyynnöstä yksittäistapausta koskevan salassapitomääräyksen. Säännöksen mukaan määräys voidaan antaa ainoastaan pyynnöstä. Pyyntö voi koskea vain henkilöä itseään tai henkilön lisäksi hänen perheenjäseniään. Pyyntö tulee aina olla perusteltu ja se olisi tarkoituksenmukaista esittää kirjallisesti. Pykälässä tarkoitetaan terveydellä henkilön fyysistä ja psyykkistä terveyttä. Turvallisuudella tarkoitetaan puolestaan henkilön kotirauhaa sekä sukulaisista, ystäväistä, työstä ja harrastuksista muodostuvaa elinympäristöä. Pykälän mukainen määräys voitaisiin antaa esimerkiksi riitaisissa avioero-, lapsen huolto- tai muissa vastaavissa tapauksissa.

Vaikka salassapitomääräys on annettu, voidaan näitä tietoja kuitenkin luovuttaa viranomaisille. Tämä koskee sekä valtion että kunnan viranomaisia. Pelkkä viranomaisasema ei kuitenkaan vielä ole riittävä peruste tietojen saantiin, vaan sen lisäksi tulee edellyttää, että viranomainen tarvitsee kyseisiä tietoja säädöksissä tai määräyksissä asetetun tehtävän tai toimenpiteen suorittamista varten.

Pykälän mukaan salassapitomääräys voi ensimmäisen kerran olla voimassa korkeintaan kaksi vuotta. Rajoituksen voimassaoloa voidaan jatkaa yhdeksi vuodeksi kerrallaan. Sään-

nöksen tarkoituksena on estää merkityksensä menettäneiden salassapitomääräysten säilyminen voimassa ehkä rajattomankin ajan. Määräyksen voimassaolon jatkaminen edellyttää, että alkuperäinen tietojen suojaamisen tarve on edelleen voimassa. Salassapito päättyy, kun sille asetettu määräaika on kulunut umpeen tai henkilö ennen määräajan umpeutumista pyytää määräyksen kumoamista. Kumoamispyyntöä ei tarvitse perustella, koska määräyksen tarkoituksena on ainoastaan suojata kyseisen henkilön yksityisyyttä.

Tieto salassapitomääräyksestä ja sen kestosta merkitään väestötietojärjestelmään. Merkinnällä se saadaan kaikkien rekisteritoimistojen tietoon ja näin kytetään helposti estämään salapidettävän tiedon luovutus.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Tarvittavan koulutuksen ja tiedotuksen järjestämiseksi tulee kuitenkin varattava riittävästi aikaa.

3. Säättämisjärjestys

Kotikuntalain 14 §:n perusteella henkilön maksettavaksi voidaan määrätä muuttoa koskevan ilmoituksen laiminlyönnin johdosta eräissä tapauksissa kahdensadan markan suuruinen ilmoitusrikemaksu. Ilmoitusrikemaksu ei ole rangaistus eikä sitä myöskään voida pitää hallitusmuodon 62 §:ssä tarkoitettuna maksuna eikä 61 §:ssä tarkoitettuna verona. Sitä voidaan luonnehtia uudentyyppiseksi julkisoikeudelliseksi rasitukseksi, eräänlaiseksi rangaistustyyppiseksi maksuksi. Ottaen huomioon hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa kansalaisten omaisuuden turvaksi annetut säännökset kotikuntalaki on säädettävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n mukaisessa perustuslainsäätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Kotikuntalaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrättyllä tavalla, säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Soveltamisala

Tässä laissa säädetään henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymisestä.

Tämän lain mukaan määräytynyt kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka merkitään väestötietolaisissa (507/93) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään. Väestötietojärjestelmään voidaan merkitä myös henkilön ilmoittama tilapäinen asuinpaikka.

Jollei muussa laissa toisin säädetä, tämän lain säännöksiä noudatetaan myös silloin, kun valtion tai kunnan viranomainen taikka kansaneläkelaitos tekee ratkaisuja, joihin henkilön kotikunnalla ja siellä olevalla asuinpaikalla tai henkilön tilapäisellä asuinpaikalla on vaikutusta.

2 luku

Kotikunnan määräytyminen

2 §

Kotikunta

Henkilön kotikunta on jäljempänä tässä laissa säädetyin poikkeuksin se kunta, jossa hän asuu. Vastasyntyneen lapsen kotikunta on se kunta, jossa hänen äidillään on kotikunta lapsen syntyessä.

Jos henkilöllä on käytössään useampia asuntoja tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, hänen kotikuntansa on se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiinteä yhteys.

Jos henkilön omaa käsitystä kotikunnastaan ei ole voitu selvittää, hänen kotikuntansa on se kunta, johon hänellä on katsottava olevan

kiintein yhteys asumisensa, perhesuhteidensa, toimeentulonsa ja muiden vastaavien seikkojen johdosta.

3 §

Kotikunnan muuttumista koskevat rajoitukset

Henkilön kotikunta ei muutu, jos hänen asumisensa toisessa kunnassa johtuu pääasias-
sa:

1) enintään yhden vuoden kestävästä työtehtävästä, opiskelusta, sairaudesta tai muusta näihin rinnastettavasta syystä;

2) hoidosta sairaalassa tai muussa sellaisessa laitoksessa;

3) merillä olosta laivaväkeen kuuluvana;

4) rangaistuksen suorittamisesta rangaistuslaitoksessa;

5) eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyydestä taikka julkisesta luottamustoimesta; tai

6) asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamisesta.

4 §

Kotikunta maahan muutettaessa

Suomeen tulleen henkilön kotikunta määräytyy 2 §:n säännösten mukaisesti, jos hän asuu Suomessa ja hänellä on tarkoitus jäädä tänne vakinaisesti asumaan ja jos hänellä on lisäksi vähintään yhden vuoden oleskeluun oikeuttava voimassa oleva oleskelulupa, milloin sellainen lupa häneltä vaaditaan.

Henkilöllä, joka on vieraan valtion diplomaattisen edustuston tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston taikka lähetetyn konsulin viraston palveluksessa, ei kuitenkaan ole kotikuntaa Suomessa, ellei hän ole Suomen kansalainen tai ellei hänellä ole ennestään kotikuntaa Suomessa. Kotikuntaa ei myöskään ole tässä momentissa tarkoitettujen henkilön perheenjäsenellä eikä hänen yksityisessä palveluksessaan olevalla, ellei tämä ole Suomen kansalainen tai ellei tällä ole ennestään kotikuntaa Suomessa.

5 §

Kotikunta maasta muutettaessa

Henkilöllä, joka on muuttanut asumaan ul-

komaille yhtä vuotta pitemmäksi ajaksi, ei ole kotikuntaa Suomessa. Kotikunta voi kuitenkin olla Suomessa, jos henkilöllä on elinolosuhteidensa perusteella kiinteämpi yhteys Suomeen kuin ulkomaiseen asuinmaahansa.

Jos ulkomaille asumaan muuttanut Suomen kansalainen on Suomen valtion diplomaattisen tai sellaiseen rinnastettavan muun edustuston tai lähetetyn konsulin viraston palveluksessa taikka kehitysyhteistyön asiantuntija, hänen ja hänen perheenjäsenensä kotikunta säilyy kuitenkin Suomessa.

6 §

Kotikunta muutettaessa Pohjoismaiden välillä

Milloin henkilö muuttaa asumaan toisesta pohjoismaasta Suomeen tai Suomesta toiseen pohjoismaahan, sovelletaan tämän lain säännösten ohella Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välistä väestörekisteriä koskevaa sopimusta (SopS 49/90).

3 luku

Menettelysäännökset

7 §

Muuttajan ilmoitusvelvollisuus

Kun henkilö muuttaa kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa, hänen on aikaisintaan viikkoa ennen muuttopäivää ja viimeistään viikon kuluttua muuttopäivästä ilmoitettava siitä rekisteritoimistolle. Ilmoituksen voi henkilön puolesta tehdä myös hänen perheenjäsenensä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö on lisäksi velvollinen antamaan itsestään rekisteritoimistolle kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten tarvittavia lisätietoja.

Henkilö voi ilmoittaa myös tilapäisen asuinpaikkansa rekisteritoimistolle.

Velvollisuudesta ilmoittaa henkilö- ja perhesuhdetietoja väestötietojärjestelmään säädetään väestötietolaissa.

8 §

Muu ilmoitusvelvollisuus

Sen rakennuksen omistaja tai tämän edustaja, johon henkilö muuttaa tai josta hän muuttaa, on tarvittaessa velvollinen antamaan rekis-

teritoimistolle tietoja rakennuksessa asuvista tai asuneista henkilöistä kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten.

Valtion ja kunnan viranomaisen on tarvittaessa velvollinen antamaan hallussaan olevia tietoja rekisteritoimistolle henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten.

9 §

Kotikuntamerkintä

Kun 7 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tullut rekisteritoimistolle, sen on välittömästi tehtävä väestötietojärjestelmään ilmoituksen mukainen merkintä henkilön kotikunnasta ja siellä olevasta asuinpaikasta. Merkintää ei kuitenkaan saa tehdä, jos ilmoitus on ilmeisesti tosiasioiden vastainen, puutteellinen tai muuten sellainen, ettei merkintää voida sen perusteella luotettavasti tehdä. Jos henkilöllä ei ole asuntoa, merkitään hänet väestötietojärjestelmään kunnassa vailla vakinaista asuntoa olevaksi.

Jos rekisteritoimisto on saanut muulta kuin henkilöltä itseltään kotikunnan tai siellä olevan asuinpaikan muuttumista koskevan tiedon, se voi tehdä tämän tiedon mukaisen merkinnän väestötietojärjestelmään, jos on ilmeistä, että tietoa voidaan pitää luotettavana.

10 §

Muuttopäivä

Henkilön muuttopäiväksi katsotaan ilmoitettu päivä, jos ilmoitus on tehty säädetyssä määräajassa. Jos ilmoitus saapuu myöhästyneenä, katsotaan muuttopäiväksi ilmoituksen saapumispäivä. Milloin rekisteritoimisto tekee väestötietojärjestelmään merkinnän henkilön muutosta muulta kuin muuttajalta tai hänen perheenjäseneltään saamiensa tietojen perusteella, muuttopäiväksi katsotaan merkinnän tekemisen päivä.

11 §

Kotikuntamerkinnästä ilmoittaminen

Jos rekisteritoimiston tekemä kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa koskeva merkintä poikkeaa asianomaisen henkilön ilmoittamasta tai jos merkintä on tehty muulta kuin muuttajalta tai hänen perheenjäseneltään saatujen tietojen perusteella, rekisteritoimiston on ilmoitettava asianomaiselle merkinnästä ja siitä,

kuinka siinä mahdollisesti oleva asia- tai kirjoitusvirhe voidaan korjata.

12 §

Velvoittaminen

Jos joku on laiminlyönyt tässä laissa säädetyn ilmoitusvelvollisuuden tai velvollisuuden antaa lisätietoja, rekisteritoimiston on velvoitettava hänet määräajassa täyttämään velvollisuutensa. Jos annetun ilmoituksen perusteella väestötietojärjestelmään ei ole voitu tehdä henkilön kotikuntaa ja siellä olevaa asuinpaikkaa koskevaa merkintää, rekisteritoimiston on velvoitettava hänet määräajassa täydentämään ilmoitusta. Rekisteritoimiston on samalla ilmoitettava, että laiminlyönti ei estä merkinnän tekemistä tai asian ratkaisemista. Velvoite voidaan erityisestä syystä jättää antamatta.

Rekisteritoimisto voi henkilön oikean kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan määräytymistä varten velvoittaa rakennuksen omistajan tai tämän edustajan antamaan määräajassa tietoja rakennuksessa asuvista tai asuneista henkilöistä.

13 §

Uhkasakko

Jos 12 §:n nojalla annettua velvoitetta ei ole noudatettu, rekisteritoimisto voi asettaa uuden velvoitteen ja sen noudattamisen tehostamiseksi uhkasakon sekä määrätä sen maksettavaksi siten kuin uhkasakkolaissa (1113/90) säädetään.

14 §

Ilmoitusrikemaksu

Jos 7 §:n 1 momentissa tarkoitettu ilmoitus henkilön muutosta ei ole tullut määräajassa rekisteritoimistolle, sen on määrättävä hänen maksettavakseen 200 markan suuruinen ilmoitusrikemaksu. Maksu voidaan kuitenkin jättää määräämättä, jos viivästys on ollut vähäinen tai se on ilmeisesti johtunut muuttajasta riippumattomista syistä taikka jos sen määrääminen olisi ilmeisen kohtuutonta sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi.

Ilmoitusrikemaksua ei saa määrätä alle viisitoistavuotiaalle lapselle eikä henkilölle, jolle saman laiminlyönnin johdosta on määrätty maksettavaksi tässä laissa säädetty uhkasakko.

Ilmoitusrikemaksu on ulosottokelpoinen il-

man tuomiota tai päätöstä siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetään.

15 §

Kuuleminen

Jos ilmoituksen muutosta on tehnyt alle viisitoistavuotias lapsi, rekisteritoimiston on varattava lapsen huoltajille tilaisuus antaa määräajassa selvitys ilmoituksen johdosta. Jos ilmoituksen on tehnyt henkilö, joka on täyttänyt viisitoista mutta ei kahdeksaatoista vuotta, rekisteritoimiston on tarvittaessa varattava hänen huoltajilleen tilaisuus antaa määräajassa selvitys ilmoituksen johdosta.

Ennen kuin rekisteritoimisto määrää maksettavaksi ilmoitusrikemaksun, sen on varattava asianomaiselle henkilölle tilaisuus antaa määräajassa selvitys asiasta.

4 luku

Kotikuntamerkinnän korjaus

16 §

Asiavirheen korjaus

Jos 9 ja 10 §:n nojalla tehty kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa koskeva merkintä perustuu virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen taikka väärään lain soveltamiseen, voi se rekisteritoimisto, jonka toimialueella henkilön kotikunta on, omasta aloitteestaan tai henkilön vaatimuksesta korjata virheen. Ennen kuin rekisteritoimisto tekee virheen korjauksen omasta aloitteestaan, sen on varattava asianomaiselle henkilölle tilaisuus antaa määräajassa selvitys asiasta. Määräajan laiminlyöminen ei ole esteenä virheen korjaukselle.

Jos rekisteritoimisto korjaa virheen omasta aloitteestaan asianomaisen henkilön käsityksen vastaisesti tai ei hyväksy hänen tekemäänsä vaatimusta virheen korjauksesta, sen on pyynnöstä annettava asiasta kirjallinen päätös muutoksenhakuosoituksineen.

17 §

Kirjoitusvirheen korjaus

Jos 9 ja 10 §:n nojalla tehdyssä kotikuntaa tai siellä olevaa asuinpaikkaa koskevassa merkinnässä on ilmeinen kirjoitusvirhe, on sen rekisteritoimiston, jonka toimialueella henkilön ko-

tikunta on, omasta aloitteestaan tai henkilön vaatimuksesta korjattava se.

Rekisteritoimiston on ilmoitettava omasta aloitteestaan tekemästään korjauksesta asianomaiselle henkilölle.

5 luku

Muutoksenhaku

18 §

Muutoksenhaku rekisteritoimiston ratkaisuun

Asianomainen henkilö saa hakea muutosta rekisteritoimiston ratkaisuun uhkasakkoa, ilmoitusrikemaksun määräämistä ja kotikuntamerkinneen korjausta koskevassa asiassa valittamalla siitä sille lääninoikeudelle, jonka tuomiopiirissä ratkaisun tehnyt rekisteritoimisto sijaitsee, siten kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

Kirjoitusvirheen korjausta koskevaan rekisteritoimiston ratkaisuun, jolla ei ole hyväksytty virheen korjausta koskevaa vaatimusta, ei kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

19 §

Muutoksenhaku lääninoikeuden päätökseen

Asianomainen henkilö saa hakea muutosta lääninoikeuden 18 §:n nojalla antamaan päätökseen valittamalla siitä korkeimmalle hallinto-oikeudelle siten kuin muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa säädetään.

Kotikunnassa olevaa asuinpaikkaa koskevalta osalta ei lääninoikeuden päätökseen kuitenkaan saa hakea muutosta valittamalla.

6 luku

Erinäiset säännökset

20 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntönnästä annetaan asetuksella.

7 luku

Voimaantulosäännökset

21 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntönnäntöön edellyttämiin toimenpiteisiin.

22 §

Suhde aikaisempiin kotipaikkasäännöksiin

Jos muussa laissa tai asetuksessa jokin oikeus tai velvollisuus määräytyy henkilön väestötietolaissa tarkoitetun kotipaikan tai muun vastaavan sisältöisen käsitteen perusteella, sovelletaan tällöin tämän lain mukaista kotikuntaa, siellä olevaa asuinpaikkaa tai tilapäistä asuinpaikkaa.

23 §

Siirtymäsäännökset

Jos rekisteritoimistossa on tämän lain voimaantullessa vireillä muuttoa tai maastamuuttoa koskeva ilmoitus, sovelletaan sen käsitteeseen väestötietolain säännöksiä sellaisina kuin ne olivat tämän lain tullessa voimaan.

Jos henkilö ei ollut tämän lain voimaantullessa ilmoittanut muutostaan väestötietoasetuksessa (/93) säädettyä määräajassa, sovelletaan hänen muuttoonsa tämän lain säännöksiä. Hänelle ei kuitenkaan voida määrätä ilmoitusrikemaksua.

Jos rekisteritoimistossa on tämän lain voimaantullessa vireillä muuttoa koskevaan päätökseen kohdistuva oikaisuvaatimus, sovelletaan sen käsitteeseen väestötietolain säännöksiä sellaisina kuin ne olivat tämän lain tullessa voimaan.

Jos lääninoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa on tämän lain voimaantullessa vireillä valitus rekisteritoimiston oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen, sovelletaan sen käsitteeseen väestötietolain säännöksiä sellaisina kuin ne olivat tämän lain tullessa voimaan.

2.

Laki**väestötietolain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 11 päivänä kesäkuuta 1993 annetun väestötietolain (507/93) 9 §:n 3 momentti, 11 §, 13 §:n 1 momentti, 15—17 § ja 5 luku,

muutetaan 3 §:n 1 momentti, 4 §:n 1 momentin 1 kohta, 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 4 luvun otsikko, 18 §, 26 §:n 2 momentti, 27 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti, 38 §:n 1 momentti, 39 §:n 2 ja 3 momentti ja 43 §:n 3 momentti sekä

lisätään lain 25 §:ään uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti siirtyy 5 momentiksi, seuraavasti:

3 §

Väestötietojen käyttötarkoitus

Väestötietojärjestelmän henkilötietoja pidetään henkilön yksilöintiä sekä henkilö- ja perheoikeudellisen aseman ja toimivaltaisuuden selvittämistä varten. Kiinteistö-, rakennus- ja huoneistotietoja pidetään kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan sekä tilapäisen asuinpaikan yksilöintiä samoin kuin rakennusten ja huoneistojen teknisten ominaisuuksien selvittämistä varten.

4 §

Väestötietojärjestelmään talletettavat henkilötiedot

Suomen kansalaisesta talletetaan siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään:

1) henkilön tunnistetietoina henkilötunnus, nimi, osoite, kotikunta ja siellä oleva asuin-

paikka sekä sellaiset tiedot kiinteistöstä, rakennuksesta ja huoneistosta, jotka yksilöivät hänen kotikuntansa ja siellä olevan asuinpaikkansa;

9 §

Suomen kansalaisen ilmoitusvelvollisuus

Kotikunnan, siellä olevan asuinpaikan ja tilapäisen asuinpaikan muuttumisen johdosta annettavasta ilmoituksesta säädetään kotikuntalaissa (/).

12 §

Eräiden laitosten ja sosiaalilautakunnan ilmoitusvelvollisuus

Hoito-, huolto- ja rangaistuslaitoksen on ilmoitettava henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan tarkistamista varten tammi-

kuun aikana rekisteritoimistolle laitoksessa ilmoitushetkellä yli kolme kuukautta olleista henkilöistä. Rekisteritoimisto voi määrätä muunkin ajankohdan tietojen ilmoittamiselle.

4 luku

Vuoden vaihteen tiedot

18 §

Vuoden vaihteen asukasluku ja kotikunta

Väestötietojärjestelmään otetaan tieto siitä, mikä on kunnan asukasluku vuoden vaihteessa, ja siitä, missä kunnassa henkilöllä on sanottuna aikana ollut kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka. Tällöin otetaan huomioon viimeistään asianomaisen vuoden maaliskuun 31 päivänä väestötietojärjestelmään talletetut tiedot.

25 §

Luovuttamisen yleiset edellytykset

Jos henkilöllä on perusteltua syytä epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, rekisteritoimisto voi pyynnöstä määrätä, ettei tietoa hänen kotikunnastaan eikä siellä olevasta asuinpaikastaan taikka hänen tilapäisestä asuinpaikastaan saa luovuttaa muille kuin viranomaisille. Tämä määräys voi ensimmäisen kerran olla voimassa enintään kaksi vuotta. Rajoituksen voimassaoloa voidaan jatkaa yhdeksi vuodeksi kerrallaan.

26 §

Tietojen luovuttaminen viranomaisille

Rakennus- ja huoneistotietoja ei saa kotikunnan tai siellä olevan asuinpaikan taikka tilapäisen asuinpaikan yksilöintimerkintöjä lukuun ottamatta käyttää henkilöä koskevassa päätöksenteossa, ellei hänelle anneta päätöksen yhteydessä selvitystä tietojen käytöstä.

27 §

Tietojen muu luovuttaminen

Luovutettaessa tietoja massaluovutuksena

suoramainontaa tai muuta suoramarkkinointia, mielipide- ja markkinatutkimusta, osoitepalvelua sekä niihin verrattavaa toimintaa varten henkilötietojen otantaperusteena saa käyttää ainoastaan nimeä, vähintään kuuden viikon ikää, sukupuolta, äidinkieltä, ammattia, kotikuntaa ja siellä olevaa asuinpaikkaa, tilapäistä asuinpaikkaa ja osoitetta sekä asetuksella tarkemmin säädettyjä kiinteistö- ja rakennustietoja.

35 §

Salassapitovelvollisuus

Edellä 1 momentissa tarkoitettulla tavoin salassapitovelvollinen on myös henkilö, joka on saanut 28 §:n 2 momentin nojalla luvan tutkia väestötietojärjestelmän tietoja tai väestökirjoja taikka niihin kuuluvia asiakirjoja.

38 §

Kirkollisten viranomaisten väestörekisterinpitotehtävät

Evangelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan viranomaisten pitämää rekisteriä nimitetään kirkolliseksi väestörekisteriksi. Kirkollisen viranomaisen toimivalta määräytyy sen mukaan, missä henkilöllä on kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka, jollei erikseen toisin säädetä. Kirkollisen väestörekisterin pidosta on voimassa soveltuvin osin, mitä 4—7, 24—30, 32, 35—37 ja 43 §:ssä säädetään.

39 §

Muutoksenhaku kirkollisen viranomaisen päätökseen

Oikaisuvaatimuksen käsittelee se rekisteritoimisto, jonka virka-alueella oikaisuvaatimuksen tekijällä on tai on viimeksi ollut kotikunta. Jos henkilöllä ei ole koskaan ollut kotikuntaa Suomessa, asian käsittelee Helsingin kihlakunnan rekisteritoimisto.

Rekisteritoimiston oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen saa oikaisuvaatimuksen tekijä hakea muutosta valittamalla siihen lääninoikeuteen, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt rekisteritoimisto on. Lääninoikeuden päätökseen saa asianomainen henkilö hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hal-

linto-oikeuteen. Valitusmenettelyssä noudetaan muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain (154/50) säännöksiä.

43 §

Siirtymäsäännökset

 Milloin muussa laissa tai asetuksessa oikeus tai velvollisuus määräytyy henkikirjoituksen tai tammikuun ensimmäisen päivän kotipaikan pe-

rusteella, sovelletaan tämän lain 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen kotikuntaa ja siellä olevaa asuinpaikkaa. Jos kysymys on henkikirjoitetusta asukasmäärästä tai tammikuun ensimmäisen päivän asukasluvusta, sovelletaan 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen asukaslukua.

 Tämä laki tulee voimaan päivänä
 kuuta 199 .

Helsingissä 28 päivänä kesäkuuta 1993

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

Sisäasiainministeri *Mauri Pekkarinen*

2.

Laki

väestötietolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 11 päivänä kesäkuuta 1993 annetun väestötietolain (507/93) 9 §:n 3 momentti, 11 §, 13 §:n 1 momentti, 15—17 § ja 5 luku,

muutetaan 3 §:n 1 momentti, 4 §:n 1 momentin 1 kohta, 9 §:n 2 momentti, 12 §:n 1 momentti, 4 luvun otsikko, 18 §, 26 §:n 2 momentti, 27 §:n 2 momentti, 35 §:n 2 momentti, 38 §:n 1 momentti, 39 §:n 2 ja 3 momentti ja 43 §:n 3 momentti sekä

lisätään lain 25 §:ään uusi 4 momentti, jolloin nykyinen 4 momentti siirtyy 5 momentiksi, seuraavasti:

Muutettava laki

Ehdotus

3 §

3 §

Väestötietojen käyttötarkoitus

Väestötietojen käyttötarkoitus

Väestötietojärjestelmän henkilötietoja pidetään henkilön yksilöintiä sekä henkilö- ja perheoikeudellisen aseman ja toimivaltaisuuden selvittämistä varten. Kiinteistö-, rakennus- ja huoneistotietoja pidetään kotipaikan yksilöintiä sekä rakennusten ja huoneistojen teknisten ominaisuuksien selvittämistä varten.

Väestötietojärjestelmän henkilötietoja pidetään henkilön yksilöintiä sekä henkilö- ja perheoikeudellisen aseman ja toimivaltaisuuden selvittämistä varten. Kiinteistö-, rakennus- ja huoneistotietoja pidetään kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan sekä tilapäisen asuinpaikan yksilöintiä samoin kuin rakennusten ja huoneistojen teknisten ominaisuuksien selvittämistä varten.

4 §

4 §

Väestötietojärjestelmään talletettavat henkilötiedot

Väestötietojärjestelmään talletettavat henkilötiedot

Suomen kansalaisesta talletetaan siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään:

1) henkilön tunnistetietoina henkilötunnus, nimi, osoite ja kotipaikka sekä sellaiset tiedot kiinteistöstä, rakennuksesta ja huoneistosta, jotka yksilöivät hänen kotipaikkansa;

Suomen kansalaisesta talletetaan siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään:

1) henkilön tunnistetietoina henkilötunnus, nimi, osoite, kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka sekä sellaiset tiedot kiinteistöstä, rakennuksesta ja huoneistosta, jotka yksilöivät hänen kotikuntansa ja siellä olevan asuinpaikkansa;

9 §

9 §

Suomen kansalaisen ilmoitusvelvollisuus

Suomen kansalaisen ilmoitusvelvollisuus

Henkilön on tehtävä itsestään ja kanssaan muuttaneista perheenjäsenistään muuttoilmoitus uuden asuinpaikkansa rekisteritoimistolle siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Muuttoilmoitus on tehtävä, jos oleskelu on

Kotikunnan, siellä olevan asuinpaikan ja tilapäisen asuinpaikan muuttumisen johdosta annettavasta ilmoituksesta säädetään kotikuntalaissa (/).

*Muutettava laki**Ehdotus*

tarkoitettu kestämään yli kuukauden, ja myös silloin, kun tilapäinen oleskelu asuinpaikassa muuttuu pysyväksi. Rekisteritoimisto voi myöntää omalla virka-alueellaan poikkeuksen muuttoilmoituksen tekemisestä, jos henkilö työtehtävän tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi joutuu toistuvasti muuttamaan tilapäisesti asuntoa ja jos henkilön kotipaikka sekä osoite ovat rekisteritoimiston tiedossa.

Suomesta muuttavan on tehtävä itsestään ja kanssaan muuttavista perheenjäsenistään maastamuttoilmoitus siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Ilmoitus tehdään sille rekisteritoimistolle, jonka virka-alueella henkilöllä on kotipaikka. Ilmoitus on tehtävä, jos oleskelu ulkomailla on tarkoitettu kestämään yli kolme kuukautta, ja myös silloin, kun tilapäinen oleskelu ulkomailla muuttuu pysyväksi.

(3 mom. kumotaan)

11 §

Ilmoitusvelvollisuus muuttaessa Pohjoismaiden välillä

Kun henkilö muuttaa Suomesta Islantiin, Norjaan, Ruotsiin tai Tanskaan taikka mainituista maista Suomeen, noudatetaan tämän lain ohella Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välistä väestörekisteriä koskevaa sopimusta (SopS 49/90).

(kumotaan)

12 §

Eräiden laitosten ja sosiaalilautakunnan ilmoitusvelvollisuus

Hoito-, huolto- ja rangaistuslaitoksen on ilmoitettava henkilön kotipaikan tarkistamista varten tammikuun aikana rekisteritoimistolle laitoksessa ilmoitushetkellä yli kolme kuukautta olleista henkilöistä. Rekisteritoimisto voi määrätä muunkin ajankohdan tietojen ilmoittamiselle.

12 §

Eräiden laitosten ja sosiaalilautakunnan ilmoitusvelvollisuus

Hoito-, huolto- ja rangaistuslaitoksen on ilmoitettava henkilön kotikunnan ja siellä olevan asuinpaikan tarkistamista varten tammikuun aikana rekisteritoimistolle laitoksessa ilmoitushetkellä yli kolme kuukautta olleista henkilöistä. Rekisteritoimisto voi määrätä muunkin ajankohdan tietojen ilmoittamiselle.

13 §

Rakennuksen ja huoneiston omistajan tai haltijan ilmoitusvelvollisuus

Rakennuksen omistajan tai haltijan taikka näiden edustajan on huolehdittava rakennuksessa asuvien henkilöiden 9 §:ssä ja 10 §:n 1 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten toimittamisesta rekisteritoimistolle.

13 §

(1 mom. kumotaan)

Muutettava laki

Ehdotus

4 luku

4 luku

Kotipaikka

Vuoden vaihteen tiedot

15 §

Kotipaikan määräytyminen

Henkilöllä on jäljempänä säädetyin poikkeuksin kotipaikka siinä kunnassa, jossa hänellä kulloinkin on varsinainen asunto ja koti. Jos henkilöllä on useita asuntoja, hänen varsinainen asuntonsa ja kotinsa on siellä, missä hänellä on yhteinen koti aviopuolisonsa ja lastensa kanssa. Jos asunnot ovat tällöin samanveroiset tai jos yhteistä kotia ei ole, kotipaikka on siinä kunnassa, jossa henkilö pääasiallisesti oleskelee.

(kumotaan)

Jos henkilöllä ei ole varsinaista asuntoa ja kotia missään kunnassa, hänen kotipaikkansa on siinä kunnassa, jossa hän pääasiallisesti oleskelee. Jollei siitä saada selvitystä, kotipaikka on siinä kunnassa, jonka väestöön hänen katsotaan kuuluvan tai viimeksi kuuluneen työn, tulojen tai muiden olosuhteiden perusteella.

Sosiaalilautakunnan huostaan otetun henkilön kotipaikka on siinä kunnassa, jonka sosiaalilautakunta on päättänyt mainitusta toimesta.

16 §

Maahan muuttaneen ulkomaalaisen kotipaikka

Maahan muuttaneella ulkomaalaisella on kotipaikka Suomessa, jos oleskelu on tarkoitettu kestämään tai on kestänyt vähintään yhden vuoden. Erityisestä syystä ulkomaalaisella voidaan katsoa olevan kotipaikka Suomessa vuotta lyhyemmänkin oleskelun perusteella. Kotipaikka määräytyy muutoin siten kuin tässä luvussa säädetään.

(kumotaan)

17 §

Kotipaikan pysyvyys

Henkilön kotipaikka ei muutu sen johdosta, että hän:

(kumotaan)

- 1) oleskelee tilapäisesti ulkomailla;
- 2) on laivaväkeen kuuluvana merillä;
- 3) on virka- tai työsopimussuhteessa Suomen valtioon ja palvelee ulkomaanedustustossa;
- 4) on hoidettavana sairaalassa tai muussa siihen verrattavassa laitoksessa;
- 5) suorittaa asevelvollisuutta; tai
- 6) suorittaa rangaistusta laitoksessa.

*Muutettava laki**Ehdotus*

Henkilön kotipaikka ei myöskään muutu sen johdosta, että hän on tilapäisesti poissa kotipaikaltaan opiskelun, sairauden, eduskunnan tai valtioneuvoston jäsenyyden taikka muun julkisen luottamustoimen, lyhytaikaisen työsuhteen tai muun näihin rinnastettavan satunnaisen oleskelun vuoksi.

18 §

Vuoden vaihteen asukasluku ja kotipaikka

Väestötietojärjestelmään otetaan tieto siitä, mikä on kunnan asukasluku vuoden vaihteessa, ja siitä, missä kunnassa henkilöllä on sanottuna aikana ollut tässä laissa tarkoitettu kotipaikka. Tällöin otetaan huomioon viimeistään asianomaisen vuoden maaliskuun 31 päivänä väestötietojärjestelmään talletetut tiedot.

5 luku

Kotipaikkaa koskeva päätös, sen tiedoksi antaminen ja muutoksenhaku

19 §

Rekisteritoimiston päätös kotipaikasta

Saatuaan muuttoilmoituksen rekisteritoimiston on tehtävä viipymättä päätös henkilön kotipaikasta. Kun rekisteritoimisto on vastaanottanut maastamuuttoilmoituksen muutosta muualle kuin Pohjoismaihin, sen on tehtävä viipymättä päätös siitä, onko henkilöllä enää kotipaikkaa Suomessa tai onko maasta muuttaneen ulkomalaisen tietojen ylläpito lopetettava.

Jos henkilö on laiminlyönyt muuttoilmoituksen tai maastamuuttoilmoituksen tekemisen, on rekisteritoimiston, joka katsoo henkilön muuttaneen virka-alueelleen tai jonka virka-alueella ulkomaille muuttaneella on ollut viimeksi kotipaikka, kehotettava häntä määräajassa täyttämään ilmoitusvelvollisuutensa ja samalla ilmoitettava, ettei laiminlyönti estä ratkaisemasta asiaa. Määräajan kuluttua rekisteritoimiston on viipymättä tehtävä päätös asiasta.

Kehotus maastamuuttoilmoituksen tekemiseen voidaan erityisestä syystä jättää antamatta. Rekisteritoimisto voi tällöin ratkaista asian, jos sillä on luotettava selvitys henkilön muuttamisesta vakituisesti ulkomaille.

18 §

Vuoden vaihteen asukasluku ja kotikunta

Väestötietojärjestelmään otetaan tieto siitä, mikä on kunnan asukasluku vuoden vaihteessa, ja siitä, missä kunnassa henkilöllä on sanottuna aikana ollut *kotikuntalaissa* tarkoitettu *kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka*. Tällöin otetaan huomioon viimeistään asianomaisen vuoden maaliskuun 31 päivänä väestötietojärjestelmään talletetut tiedot.

(5 luku kumotaan)

(kumotaan)

Muutettava laki

Ehdotus

Jos henkilöllä muusta kuin 2 momentissa mainitusta syystä ei ole kotipaikkaa missään kunnassa, tulee rekisteritoimiston, jonka virka-alueella henkilö pääasiassa oleskelee, tehdä päätös kotipaikasta.

20 §

Päätöksen tiedoksianto

Rekisteritoimiston on annettava henkilölle tiedoksi hänen kotipaikkaansa koskeva päätös, jos se ei ole muuttoilmoituksen tai maastamuuttoilmoituksen mukainen tai jos rekisteritoimisto on tehnyt päätöksen muutoin kuin henkilöä koskevan muuttoilmoituksen perusteella. Päätökseen on liitettävä ohjeet oikaisuvaatimuksen tekemisestä.

(kumotaan)

Jollei muuta näytetä, henkilön katsotaan saaneen päätöksestä tiedon seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun se on annettu postin kuljetettavaksi hänen ilmoittamaansa tai rekisteritoimistossa viimeksi tiedossa olevaan osoitteeseen.

21 §

Oikaisuvaatimusmenettely

Henkilö, jonka kotipaikkaa päätös koskee, saa vaatia päätöksen tehneeltä rekisteritoimistolta kirjallisesti oikaisua. Oikaisuvaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

(kumotaan)

Jos oikaisuvaatimusta ei jätetä heti tutkimatta tai hylätä ilmeisesti aiheettomana, rekisteritoimiston on hankittava lausunto tai muu selvitys siltä rekisteritoimistolta, jonka virka-alueella henkilöllä on ollut kotipaikka ennen viimeksi tehtyä kotipaikkapäätöstä.

22 §

Valitusmenettely

Henkilö, jonka kotipaikkaa rekisteritoimiston oikaisuvaatimukseen antama päätös koskee, voi hakea muutosta valittamalla siihen lääninoikeuteen, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt rekisteritoimisto on. Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta.

(kumotaan)

Lääninoikeus voi tehdyistä vaatimuksista huolimatta päättää, että henkilön kotipaikka on

*Muutettava laki**Ehdotus*

toiseen läänin kuuluvassa kunnassa tai ettei maastamuuttaneella ole kotipaikkaa Suomessa.

Henkilö saa hakea muutosta kotipaikkaansa koskevaan lääninoikeuden päätökseen valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen noudattaen, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

23 §

Eräät muutoksenhakuun liittyvät toimenpiteet

Jos kotipaikkaa koskevasta päätöksestä on valitettu, tämän tulee käydä selville rekisterimerkinnöistä.

Lääninoikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden on lähetettävä jäljennös kotipaikkaa koskevasta päätöksestään asianomaiselle rekisteritoimistolle.

(kumotaan)

25 §

Luovuttamisen yleiset edellytykset

Jos henkilöllä on perusteltua syytä epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, rekisteritoimisto voi pyynnöstä määrätä, ettei tietoa hänen kotikunnastaan eikä siellä olevasta asuinpaikastaan taikka hänen tilapäisestä asuinpaikastaan saa luovuttaa muille kuin viranomaisille. Tämä määräys voi ensimmäisen kerran olla voimassa enintään kaksi vuotta. Rajoituksen voimassaoloa voidaan jatkaa yhdeksi vuodeksi kerrallaan.

26 §

Tietojen luovuttaminen viranomaisille

Rakennus- ja huoneistotietoja ei saa kotipaikan yksilöintimerkintöjä lukuun ottamatta käyttää henkilöä koskevassa päätöksenteossa, ellei hänelle anneta päätöksen yhteydessä selvitystä tietojen käytöstä.

27 §

Tietojen muu luovuttaminen

Luovutettaessa tietoja massaluovutuksena suoramainontaa tai muuta suoramarkkinointia, mielipide- ja markkinatutkimusta, osoitepalvelua sekä niihin verrattavaa toimintaa varten

26 §

Tietojen luovuttaminen viranomaisille

Rakennus- ja huoneistotietoja ei saa kotikunnan tai siellä olevan asuinpaikan taikka tilapäisen asuinpaikan yksilöintimerkintöjä lukuun ottamatta käyttää henkilöä koskevassa päätöksenteossa, ellei hänelle anneta päätöksen yhteydessä selvitystä tietojen käytöstä.

27 §

Tietojen muu luovuttaminen

Luovutettaessa tietoja massaluovutuksena suoramainontaa tai muuta suoramarkkinointia, mielipide- ja markkinatutkimusta, osoitepalvelua sekä niihin verrattavaa toimintaa varten

Muutettava laki

henkilötietojen otantaperusteena saa käyttää ainoastaan nimeä, vähintään kuuden viikon ikää, sukupuolta, äidinkieltä, ammattia, kotipaikkaa ja osoitetta sekä asetuksella tarkemmin säädettäviä kiinteistö- ja rakennustietoja.

35 §

Salassapitovelvollisuus

Edellä 1 momentissa tarkoitetulla tavoin salassapitovelvollinen on myös henkilö, joka on saanut 28 §:n 2 momentin nojalla luvan tutkia väestötietojärjestelmän tietoja tai väestökirjoja taikka niihin kuuluvia asiakirjoja, *sekä rakennuksen omistaja tai tämän edustaja, joka käsittelee muutto- ja maastamuuttoilmoituksia.*

38 §

Kirkollisten viranomaisten väestörekisterinpitotehtävät

Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan viranomaisten pitämää rekisteriä nimitetään kirkolliseksi väestörekisteriksi. Kirkollisen viranomaisen toimivalta määräytyy sen mukaan, missä henkilöllä on kotipaikka, jollei erikseen toisin säädetä. Kirkollisen väestörekisterin pidosta on voimassa soveltuvin osin, mitä 4—7, 24—30, 32, 35—37 ja 43 §:ssä säädetään.

39 §

Muutoksenhaku kirkollisen viranomaisen päätökseen

Oikaisuvaatimuksen käsittelee se rekisteritoimisto, jonka virka-alueella oikaisuvaatimuksen tekijällä on tai on viimeksi ollut kotipaikka. Jos henkilöllä ei ole koskaan ollut kotipaikkaa Suomessa, Helsingin kihlakunnan rekisteritoimisto käsittelee asian.

Muutoksen hakemisesta rekisteritoimiston ja lääninoikeuden päätökseen on soveltuvin osin voimassa, mitä 22 §:ssä säädetään.

Ehdotus

henkilötietojen otantaperusteena saa käyttää ainoastaan nimeä, vähintään kuuden viikon ikää, sukupuolta, äidinkieltä, ammattia, *kotikuntaa ja siellä olevaa asuinpaikkaa, tilapäistä asuinpaikkaa* ja osoitetta sekä asetuksella tarkemmin säädettäviä kiinteistö- ja rakennustietoja.

35 §

Salassapitovelvollisuus

Edellä 1 momentissa tarkoitetulla tavoin salassapitovelvollinen on myös henkilö, joka on saanut 28 §:n 2 momentin nojalla luvan tutkia väestötietojärjestelmän tietoja tai väestökirjoja taikka niihin kuuluvia asiakirjoja.

38 §

Kirkollisten viranomaisten väestörekisterinpitotehtävät

Evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan viranomaisten pitämää rekisteriä nimitetään kirkolliseksi väestörekisteriksi. Kirkollisen viranomaisen toimivalta määräytyy sen mukaan, missä henkilöllä on *kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka*, jollei erikseen toisin säädetä. Kirkollisen väestörekisterin pidosta on voimassa soveltuvin osin, mitä 4—7, 24—30, 32, 35—37 ja 43 §:ssä säädetään.

39 §

Muutoksenhaku kirkollisen viranomaisen päätökseen

Oikaisuvaatimuksen käsittelee se rekisteritoimisto, jonka virka-alueella oikaisuvaatimuksen tekijällä on tai on viimeksi ollut *kotikunta*. Jos henkilöllä ei ole koskaan ollut *kotikuntaa* Suomessa, *asian* käsittelee Helsingin kihlakunnan rekisteritoimisto.

Rekisteritoimiston oikaisuvaatimuksen johdosta antamaan päätökseen saa oikaisuvaatimuksen tekijä hakea muutosta valittamalla siihen lääninoikeuteen, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt rekisteritoimisto on. Lääninoikeuden päätökseen saa asianomainen henkilö hakea muutosta valit-

*Muutettava laki**Ehdotus*

tamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valitusmenettelyssä noudatetaan muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain (154/50) säännöksiä.

43 §

Siirtymäsäännökset

Milloin muussa laissa tai asetuksessa oikeus tai velvollisuus määräytyy henkikirjoituksen tai tammikuun ensimmäisen päivän kotipaikan perusteella, sovelletaan tämän lain 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen kotipaikkaa. Jos kysymys on henkikirjoitetusta asukasmäärästä tai tammikuun ensimmäisen päivän asukasluvusta, sovelletaan 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen asukaslukua.

43 §

Siirtymäsäännökset

Milloin muussa laissa tai asetuksessa oikeus tai velvollisuus määräytyy henkikirjoituksen tai tammikuun ensimmäisen päivän kotipaikan perusteella, sovelletaan tämän lain 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen *kotikuntaa ja siellä olevaa asuinpaikkaa*. Jos kysymys on henkikirjoitetusta asukasmäärästä tai tammikuun ensimmäisen päivän asukasluvusta, sovelletaan 18 §:ssä tarkoitettua vuoden vaihteen asukaslukua.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä
kuuta 199 .*
